

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE SIFATLAR
(TANIM, TASNİF, MUKAYESE, TEKLİFLER)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Murat Reis YILMAZ

Enstitü Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Selçuk KIRBAÇ

MAYIS 2010

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE SIFATLAR
(TANIM, TASNİF, MUKAYESE, TEKLİFLER)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Murat Reis YILMAZ

Enstitü Anabilim Dalı:Türk Dili ve Edebiyatı

Bu tez 11/05/2010 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof.Dr. M. Mehdi ERGÜZEL Yard.Doç.Dr. Selçuk KIRBAÇ Doç.Dr. Engin YILMAZ

Jüri Başkanı

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılması bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bir kurum, bir üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim

Murat Reis YILMAZ

22.06.2010

ÖN SÖZ

Dil, kültür hayatımızın temel direğidir. Dilin kullanım özelliklerinin toplum tarafından bilinmesi, dil bilincimizin oluşması açısından büyük bir önem arz etmektedir. Dilin, sosyal hayat içerisinde etkin ve doğru bir şekilde kullanılması, kültürümüzün sağlam temeller üzerinde gelişerek, gelecek nesillere ulaşması için çok önemlidir. Zira bir millet, ne kadar zengin bir dille konuşuyorsa o ölçüde düşünüyor ve o ölçüde konuşuyor demektir. Bu tezdeki temel amaç, Türkiye Türkçesinin daha doğru ve etkin bir şekilde ifade edilmesine katkıda bulunmak ve dil bilincinin oluşmasını sağlamaktır.

Tezin konusu, Türkiye Türkçesinde sıfatlardır. Bu konuyu belirlerken, üniversitede okutulan kaynak kitaplardan beş, üniversite hazırlık kaynaklarından beş, ilk ve ortaöğretim kaynaklarından birer tane kaynak belirleyip bu kaynaklardaki tanım, tasnif, konu anlatımının nasıl olduğunu ortaya koymak, ardından bunları mukayese etmek ve sıfatların öğretimiyle ilgili ortaya yeni bir kaynak ortaya koymak hedeflendi. Kaynaklar da titiz bir araştırmanın neticesinde belirlendi. Kaynak seçilirken öncelikle seçilecek kaynakların her birisinin kendi alanında otorite olması hedeflendi. Bu hedefler doğrultusunda üniversite kaynakları olarak M. Ergin'in Türk Dilbilgisi, Tahsin Banguoğlu'nun Türkçenin Grameri, Doğan Aksan'ın Sözcük Türleri, T.Nejat Gencan'ın Dilbilgisi, Zeynep Korkmaz'ın Türkiye Türkçesi Grameri isimli kitapları seçildi. Üniversite hazırlık kaynaklarından ise Fem Yayınları, Final Yayınları, Formül Yayınları, Körfez Yayınları ve Maltepe Yayınları'nın Türkçe kitapları temel alındı. İlköğretimden Berkay Yayınları, ortaöğretimden Artıbir Yayınları'nın Türkçe kitapları kaynak olarak belirlendi. Araştırmaya konu olacak kaynakların belirlenmesinden sonra kaynak taramasına geçildi. Tabii ki mevcut kaynakların dışında kaynaklara da başvuruldu. Kaynak taramasının ardından öncelikle bu kaynaklar her bir başlıkta ayrı ayrı dizildi. Ardından her bir başlık altındaki tanımlar, tasnifler ortaya kondu. Daha sonra mukayeseler yapılarak değerlendirmeler ortaya kondu. Değerlendirmenin neticesinde Türkiye Türkçesi'nde sıfatlar nasıl anlatılmalıdır meselesi enine boyuna düşünülerek, mesele bir neticeye vardırıldı.

Türkiye Türkçesi üzerine ideal bir dilbilgisi kaynağına ulaşmak ancak bu doğrultuda yazılacak eserlerin nitelik ve nicelik olarak çoğalmasıyla mümkün olabilecektir. Bu tezin bundan sonra bu konuda yazılacak tezlere dikkat çekmesini diliyorum. Bu tezin yazılışının her safhasında, benden hiçbir hususta yardımlarını esirgemeyen saygıdeğer hocam Yrd. Doç. Dr. Selçuk Kırbaç Bey'e teşekkür ederim.

Murat Reis YILMAZ

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iv
ÖZET.....	v
SUMMARY.....	vi
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE SIFATLAR.....	10
1.1. Tanım.....	10
1.2.Değerlendirme.....	12
BÖLÜM 2: SIFATLARIN SINIFLANDIRILMASI.....	16
2.1. Muharrem ERGİN – Türk Dilbilgisi.....	16
2.2. Tahsin BANGUOĞLU- Türkçenin Grameri.....	17
2.3. Tahir Nejat GENCAN – Dilbilgisi.....	18
2.4. Doğan AKSAN - Sözcük Türleri.....	19
2.5. Zeynep KORKMAZ -Türkiye Türkçesi Grameri.....	20
2.6. Fem Yayınları.....	22
2.7. Final Yayınları.....	24
2.8. Formül Yayınları.....	25
2.9. Körfez Yayınları.....	26
2.10. Maltepe Yayınları.....	27
2.11. Berkay Yayınları – İlköğretim.....	28
2.12. Artubir Yayınları - Orta Öğretim.....	29
2.13. Değerlendirme.....	31

BÖLÜM 3 : NİTELEME SIFATLARI.....	37
3.1.Değerlendirme.....	40
BÖLÜM 4 : BELİRTME SIFATLARI.....	44
4.1.Değerlendirme.....	46
BÖLÜM 5 : BELİRTME SIFATLARININ ÇEŞİTLERİ.....	50
5.1. İşaret Sıfatlar.....	50
5.1.1.Değerlendirme.....	52
5.2. Soru Sıfatları.....	54
5.2.1.Değerlendirme.....	56
5.3.Belgisiz Sıfatlar.....	58
5.3.1.Değerlendirme.....	60
5.4. Sayı Sıfatları.....	62
5.4.1. Asıl Sayı Sıfatları.....	64
5.4.1.1.Değerlendirme.....	66
5.4.2. Sıra Sayı Sıfatları.....	68
5.4.2.1.Değerlendirme.....	70
5.4.3. Üleştirme Sayı Sıfatları.....	71
5.4.3.1.Değerlendirme.....	73
5.4.4. Kesir Sayı Sıfatları.....	74
5.4.4.1.Değerlendirme.....	76
5.4.5. Topluluk Sayı Sıfatları.....	77
5.4.5.1.Değerlendirme.....	78
BÖLÜM 6: SIFAT TAMLAMALARI.....	80
6.1.Değerlendirme.....	81
BÖLÜM 7: SIFATLARDA KARŞILAŞTIRMA.....	84
7.1.Değerlendirme.....	84

BÖLÜM 8: SIFATLARDA KÜÇÜLTME.....	86
8.1.Değerlendirme.....	87
BÖLÜM 9: SIFATLARDA PEKİŞTİRME.....	90
9.1.Değerlendirme.....	93
BÖLÜM 10: ADLAŞMIŞ SIFATLAR.....	96
10.1.Değerlendirme.....	97
BÖLÜM 11: YAPILARINA GÖRE SIFATLAR.....	99
11.1.Değerlendirme.....	104
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	107
KAYNAKÇA.....	122
ÖZGEÇMİŞ.....	123

KISALTMALAR

A.G.E : Adı Geçen Eser

A.G.Y : Adı Geçen Yazar

V B : Ve Benzeri

FEM : Fen Eğitim Merkezi

VS : Ve Sair

N S : Niteleme sıfatı

Tezin Başlığı :Türkiye Türkçesinde Sıfatlar (Tanım , Tasnif , Mukayese ,Değerlendirme)

Tezin Yazarı : Murat Reis YILMAZ

Danışman : Yrd.Doç. Dr.Selçuk KIRBAÇ

Kabul Tarihi : 22.06.2010

Sayfa sayısı : vi (ön kısım)+123 (Tez)

Anabilimdalı : Türk Dili ve Edebiyatı

Bilimdalı : Yeni Türk Dili

Dil kültürün temel taşıdır. Bir dilin ifade zenginliği o dilin temel göstergesidir. 21. yüz yılda, eğitimde, bilimde, kültürde, zirveleri hedeflemiş bir Türkiye'nin bütün dil kurallarını içerisine alacak bir şekilde Türkçenin öğretiminde istenilen seviyeyi yakalaması icap etmektedir. Eğitim hayatımız içerisinde neredeyse adım başı karşılaştığımız sınavlarda istenilen başarının yakalanması ve piyasadaki kaynakların birtakım konuları gelişigüzel ele almasından dolayı meydana gelen karmaşayı önleme ve sıfatların daha metodik bir şekilde öğrenilmesi için böyle bir çalışma yapılmıştır.

Bu çalışma yapılırken kaynaklar da titiz bir araştırmanın neticesinde belirlendi. Kaynak seçilirken öncelikle seçilecek kaynakların her birisinin kendi alanında otorite olması hedeflendi. Kaynak belirlerken üniversitede okutulan kaynak kitaplardan beş, üniversite hazırlık kaynaklarından beş, ilk ve ortaöğretim kaynaklarından birer tane kaynak belirleyip bu kaynaklardaki tanım, tasnif, konu anlatımının nasıl olduğunu ortaya koymak, ardından bunları mukayese etmek ve sıfatların öğretimiyle ilgili yeni bir kaynak oluşturmak hedeflendi. Kaynak taramasının ardından öncelikle bu kaynaklar her bir başlıkta ayrı ayrı dizildi. Ardından her bir başlık altındaki tanımlar, tasnifler ortaya kondu. Bu tanımlar ve tasnifler ortaya konduktan sonra bu tanımlar ve tasnifler kaynaklar kendi aralarında birbirleriyle mukayese edilerek değerlendirmeler ortaya kondu. Değerlendirmenin neticesinde, her bir kaynak grubundan ortaya çıkan genel sonuçlar, birbirleriyle mukayese edilerek en nihayetinde, sıfatlar nasıl bir bakış açısıyla ele alınmalıdır, yöntem nasıl olmalıdır, bunun üzerinde durduk. Yani mevcut şartlar altında Türkiye Türkçesinde sıfatlar nasıl anlatılmalıdır?

Bu meseleyi enine boyuna tahlil ederek meseleyi bir neticeye vardırırdık. Buradan hareketle, karşılaştığımız manzarayı şöyle özetleyebiliriz: Öncelikle üniversite kaynaklarını incelediğimizde meselelere bakış açısının aynı olduğunu görmekle beraber ifade şekillerinin çeşit çeşit olduğunu gördük. Kanaatimce meseleye bakış açıları, aynı olsa da ifadelerin farklı olması beraberinde birtakım sıkıntıları getirecektir. Dolayısıyla yaptığımız inceleme ve değerlendirmelerde üniversite kitaplarıyla diğer kaynaklar arasında temel bazı noktalarda farklılıklar olduğunu gördük.Bütün kaynaklardaki bilgileri bir araya getirerek yeni bir bakışaçısıyla, yeni, ufku açık bir kaynak oluşturmayı hedefledik.Buradan hareketle sıfatları yeniden ele alıp herkesin istifade edebileceği bir ortak payda inşa ettik.Bunları söylerken dilin canlı bir varlık olduğunu ve tekamül halinde bulunduğunu kayda geçirmek gerekir.

Anahtar Kelimeler: Sıfat, Hedef, Öğretim, Bakış Açısı, Tekamül,

Title of the Thesis: Adjectives in Turkey Turkish (Description, Comparison, Classification, Bids)	
Author : Murat Reis YILMAZ	Supervisor : Asist. Prof.Selçuk KIRBAÇ
Date : 22.06.2010	No. of pages : vi (pre text) + (123main body)
Department : Turkish Language and Literature	Subfield : New Turkish Language
<p>Language is the cornerstone of culture. Richness of a language expression is a basic indicator of that language. 21. hundred years in education, science, culture, and have targeted the summit into a Turkey that will take all the language rules in a way to capture the desired level of Turkish language in education is necessitated. Training of our lives in almost step-per-encountered in the exams required for success, capture and market the resources some topics at random to handle due to the coming chaos for the prevention and adjectives more methodical way to learn such a study was conducted. While resources of</p> <p>This study were the result of meticulous research. In choosing sources to be selected primarily on their own areas of authority of each one of the resources were being targeted. Resources when determining a college student being the source books of five university preparatory resources of five, the first and the secondary sources, one each resource to identify and that the source of definition, classification, topic explanation of how it is to put forward, then they are compared and the title of the faculty about the new source build was aimed. After the first of this literature sources were arranged separately in each chapter. Following each chapter are defined below, were introduced and classified. These definitions and classifications are introduced and then the definition and classification of resources between themselves and with the assessments showed comparable. As a result of the evaluation of each resource group that arise from the overall results can be compared with each other, ultimately, how the title should be discussed with a view, the method would be, we stand on this. That under current conditions, should tell Turkey Turkish adjectives How?</p> <p>By analyzing these issues at length the issue have reached a result. So, we have compared the scene can be summarized as follows: First, we examine the issues of university resources is seen as a point of view, but we saw all kinds of ways of expression. Perspectives to issues in my opinion, even if the statements will be different bringing with it some problems. Therefore we review and assessment, university books in other resources between the base at some point difference is gördük. Bütün source of information in bringing together a new bakışaçısıyla, new horizons open source build hedefledik.Buradan motion attributes, they re all to benefit could one common denominator that we built . They say that the existence and evolution of language in a live record.</p>	
Key words: Adjectives, Destination, Education, Perspective, Evolution,	

GİRİŞ

Dil, kültürün temel dinamiğidir. Milletlerin gücü dil ve düşüncelerinin gücüyle doğrudan bağlantılıdır. Bir toplumun gücü, o toplumun dil zenginliğiyle yakından alakalıdır. Bir insanın karşısındaki insanlarla iyi diyalog kurabilmesi için kendi dilini çok iyi bilmesi ve dilinin olanaklarını çok iyi değerlendirmesi gerekmektedir. Nereden bakarsak bakalım dilin kültür hayatımızda çok önemli bir yeri olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

Dil, bir konuşma aracı olmanın da ötesinde geçmişten gelen zenginlikleri geleceğe taşımada önemli bir rol oynamaktadır. Bir millet, atalarından miras aldığı milli ve kültürel zenginliklerini, yeni biçim ve şekillere sokarak değerlendirdiği bu zenginliklerini ancak bütün bu değerleri omuzlayabilecek güçlü bir dille gerçekleştirebilir.

Bir dil, kendine ait dinamikleriyle her şeyi ifade etmeye yetmiyorsa o dil, çağın gereklerini yerine getirememiş ve kendini yenileyememiştir. Bir dilin zenginliği, o dilin ifade kabiliyetiyle doğru orantılıdır. Bu ifade kabiliyetlerinin gelişmesi için, bu dilin inceliklerinin müntesipleri tarafından çok iyi öğrenilmesini gerektirir. Bu noktayı nazardan hareketle mensubu olduğumuz Türkçenin dil kurallarını çok iyi öğrenmemiz ve bu dil kurallarını çok iyi kavratmamız gerekmektedir.

Ayrıca Türkçe içerisinde, ifadenin zenginliği açısından çok önemli bir yere sahip olan sıfatların da mükemmel düzeyde öğrenilmesi, atalarımızdan tevarüs eden kültür mirasımızın ileriye taşınmasında etkin bir rol oynayacaktır

Çalışmanın Konusu

Bu çalışmamızda, Türkçenin içerisinde önemli bir yere sahip olan sıfatların öğrenilmesi ve öğretilmesi için bir şeyler yapabilir miyiz niyetiyle yola çıkıp konu olarak Türkiye Türkçesinde Sıfatları incelemeyi, Türkçedeki önemine binaen çalışmalarına başladım. Burada, sıfatların değişik kaynaklarda nasıl öğretildiği, bu kaynaklardan hareketle bu kaynakların artılarını, eksilerini tespit ederek, sıfatların yeni bir tarzda ele alınması gerekmektedir.

Dolayısıyla Türkiye Türkçesinde sıfatlar, konu olarak seçildi. Kaynaklardaki bu belli noktalardaki gereksiz veya eksik anlatım, kimi zaman, sıfatların kavranmasını güçleştirmektedir.

Sıfatların değişik kaynaklarda farklı şekillerde ele alınması, sıfatların anlatımı yönüyle bir zenginlik teşkil etse de beraberinde birtakım sorunları getirmektedir. En basit şekliyle sıfatların tanımı arasında dahi bazı farklılıklar mevcuttur. Tabii ki ifadenin özneliği açısından baktığımızda mana aynı olsa da üslup olarak az da olsa farklılık göze çarpmaktadır. Biz de bu çalışmamızda bütün bunların telafisi adına böyle bir çalışma yapmayı kararlaştırdık. Türkiye Türkçesinde sıfatları, şu şekilde konu olarak şu şekilde anlatmak mümkündür.

Sıfat, isimleri; renk, biçim, hareket, durum yönlerinden niteleyen, sayılarını, yerlerini belirten sözcüklerdir. *Örnek: "Yeşil gözlerine muhabbet kaptım." cümlesinde "yeşil" sözcüğü sıfattır. "Üç oyuncu kırmızı kart gördü." cümlesinde de "üç" sözcüğü sıfattır.*

Ayrıca sıfatlar şu şekilde tasnif edilir:

Sıfatlar

1.Niteleme Sıfatları

2.Belirtme Sıfatları

a.İşaret Sıfatları

b.Sayı Sıfatları

-Asıl Sayı Sıfatları

-Sıra Sayı Sıfatları

- Üleştirme Sayı Sıfatı

-Kesir sayı sıfatları

-Topluluk Sayı Sıfatı

c.Belgisiz Sıfatlar

d.Soru Sıfatları

Sıfatlarla İlgili Özellikler

Sıfatlarda Dereceleme

Pekiştirme Sıfatları

Sıfatlarda Küçültme

Yapı Bakımından Sıfatlar

1.Basit Sıfatlar

2.Türemiş Sıfatlar

3.Birleşik Sıfatlar

a.Kaynaşmış Birleşik Sıfatlar

b.Kurallı Birleşik Sıfatlar

Sıfatlar, kendi içerisinde niteleme sıfatı ve belirtme sıfatı olmak üzere ikiye ayrılır. Niteleme sıfatı, varlıkların durumlarını, biçimlerini, renklerini, hareketlerini gösteren sıfatlardır. *Örnek: bulanık su, güzel çocuk, yeşil kalem, uzun kavak, kısa yol, hızlı araba, eski kamyon, mavi yelek, susuz yaz, yumuşak söz, büyük ev vb.*

Belirtme sıfatı, isimleri sayı, soru, işaret yoluyla ya da kesin olmayacak şekilde, belgisiz olarak belirten sıfatlardır. *Örnek: Bu akşam beni dinlemeye gelin. Yüzde elli başarı yeterli değildir. Bir akşam size gelirim. Kaç kişi toplantıya katıldı.* Altı çizili sözcükler belirtme sıfatıdır.” Belirtme sıfatları kendi içerisinde şöyle sınıflandırılır. işaret sıfatları, belgisiz sıfatlar, soru sıfatları, sayı sıfatları.

Sayı sıfatları da kendi içerisinde asıl sayı sıfatı, sıra sayı sıfatı, ¼leştirme sayı sıfatı, kesir sayı sıfatı, topluluk sayı sıfatı olarak ayrılmaktadır.

İşaret sıfatı, isimleri işaret ederek, yerlerini göstererek belirten sıfatlardır. *Örnek: Bu, şu, o, öteki, beriki... Bu soruyu kim sordu? Kitabı şu çocuk almıştı. O rüyayı herkese anlattı. Öteki sorulara geçiniz. Beriki çocuk aldı*

Soru sıfat, varlıkların, nesnelere yerlerini, durumlarını, sayılarını soru yoluyla belirten sıfatlardır. *Örnek: Hangi ayakkabıyı beğendin? Şu ayakkabıyı beğendim. Nasıl bir ev arıyorsun? Geniş bir ev arıyorum. Günde kaç saat çalışıyorsun? Günde beş saat çalışıyorum. Kaçınca katta oturuyorsunuz? Onuncu katta oturuyoruz. Ne gün gidecek oraya?*

Belgisiz sıfat, nesnelere, varlıkların sayılarını ve miktarlarını belli belirsiz belirten sıfattır. Ayrıca bu sıfatın çekim eki almaması gerekir. Çekim eki aldığında sıfat olmaktan çıkar ve zamir olur. Bir de “bir” sözcüğü teklik bildirirse sayı sıfatı, herhangi biri anlamında kullanılırsa belgisiz sıfat olur. *Örnek: kimi insanlar, bir yaz günü, her soru, birtakım kimseler, birkaç soru vb.*

Sayı sıfatları, varlıkların sayılarını, durumlarını belirtmek suretiyle belirten sıfatlardır. *Örnek: on bir kişi, beşinci bölüm, üçüz kardeşler, ikişer elma, üçer öğrenci vb.* Sayı sıfatları da kendi içerisinde asıl sayı sıfatı, sıra sayı sıfatı, ¼leştirme sayı sıfatı, kesir sayı sıfatı, topluluk sayı sıfatı olarak ayrılmaktadır.

Asıl sayı sıfatı, varlıkların, kavramların, sayılarını belirten sıfatlara asıl sayı sıfatı denir. *Örnek: bir (kalem), iki (taş), otuz iki (diş), gibi... kırk haramiler, beş evler, üç silahşorlar gibi... tam kırk (yıldada) seni buldum.*

Asıl sayı sıfatlarına getirilen -ıncı,-inci ekleriyle varlıkların sıralarını gösteren sıfatlara sıra sayı sıfatı denir. *Örnek: İlk yıl biraz sıkıntı çektik. (Birinci yıl), Biz, ilk evde oturuyoruz.(Birinci ev), Beş çocuklu bir ailenin son çocuğuydu.*

Asıl sayı sıfatlarına -er, -ar eki getirilerek varlıkların eşit bölümlere ayrıldığını belirten sıfatlardır, üleştirme sayı sıfatı. *Örnek: Her sınıftan beşer öğrenci alacağız. Herkes üçer elma yedi.*

Varlıkların, kavramların sayılarını kesirli olarak ifade eden sıfatlardır, kesir sayı sıfatı. *Örnek: Üçte bir ekmek, yüzde elli kar, ekmeğin üçte biri vb.* Asıl sayı sıfatlarına getirilen -iz, -iz ekleriyle bir nesne topluluğunu belirten sıfatlara topluluk sayı sıfatı denir. *Örnek: beşli tabanca, yedili şamdan, üçlü anlaşma, iskambilde ikili gibi.*

Sıfat tamlaması tanımının şöyle olduğunu söyleyebiliriz: Bir adla sıfatın oluşturduğu tamlamaya sıfat almaması denir. Sıfat olan her sözcük aynı zamanda sıfat tamlamasıdır. *Örnek: Bu ev, tembel adam, yoksul köylü, ikişer elma, yüzde elli kar vb.*

Azlık-çokluk belirteçleriyle (daha, pek, çok, en) sıfatlarda karşılaştırma yapılır. *Örnek: çok iyi adam, pek güzel kız, oldukça karlı iş vb.* Sıfatlarda küçültme ise şöyledir: Niteleme sıfatlarına getirilen "-ca,-ce,-çık,-cik,-ımsı,-imsi,-ımtırak ekleriyle sıfatlarda küçültme yapılır. *Örnek: büyükçe bina, bozca ada, güzercene iş, hafifcecik yağmur, siyahsak örtü, ekşirek ayran, ufacık tepe, körpecik kız vb.*

Sıfatlarda pekiştirme ise -m, -p,- r, -s harfleriyle, ikilemeler ve -mi soru edatıyla yapılır. *Örnek: yüce yüce yaylalar, mini mini eller, tatlı tatlı rüyalar, küçük küçük taşlar* Tekrarların arasına "mı, mi" soru eki getirilerek de pekiştirme yapılabilir, der. *Örnek: sevimli mi sevimli bir çocuk, sıcak mı sıcak bir hava, zor mu zor bir iş vb.*

Adlaşmış sıfatlar, niteleme sıfatlarıyla yapılır. Sıfat, çekim eki aldığı anda sıfatın önündeki isim düşer ve sıfat adlaşır. Ayrıca sıfat tamlamalarında sıfatla isim arasına virgül girdiğinde sıfat adlaşır. *Örnek: Yaralı yolcuları ambulansla hastaneye taşıdılar. Ölümler olay yerinde kaldı.*"Yaralı", yolcuları niteler, sıfattır. "Ölü" sözcüğü bir ismi nitelememiştir ve çoğul eki almıştır; sıfat değildir. Bütün sıfatlar tamlama kurar. Sıfat tamlamalarında sıfatla ismin arasına virgül konmaz. Eğer virgül konulursa sıfat, isimleşmiş olur.

Yapılarına göre sıfatlar kendi içerisinde basit, türemiş ve birleşik sıfat olmak üzere üçe ayrılır. Basit sıfat, yapım eki almamış sıfatlardır. *Örnek: bu ev, o çocuk, güzel kız, küçük iş vb.*

Türemiş sıfat, yapım eki almış sıfatlardır. *Örnek: çalışkan öğrenci, sevdalı genç, değerli taş, yürekli genç, belirtili sıfat, hesaplı alışveriş vb.* Birleşik sıfat, ise iki ya da daha çok sözcüğün birleşmesiyle oluşturulan sıfatlardır. *Örnek: geniş bahçeli ev, uzun boylu genç, açık pencere ev, tez canlı çocuk vb.*

Birleşik sıfatları da kendi içerisinde kurallı birleşik sıfat ve anlamca kaynaşmış birleşik sıfat olarak ikiye ayrılır. Belirli kurallara göre oluşan ve söz öbeği biçiminde olan sıfatlara kurallı birleşik sıfat adı verilir. *Örnek: kısa boylu adam, mavi boyalı bina, çenesi düşük insan, duvarı yıkık bahçe, saçlı sakallı biri vb.*

Anlamca kaynaşmış olanlara ise anlamca kaynaşmış birleşik sıfat adını verebiliriz. *Örnek: pisboğaz çocuk, mirasyedi genç, kahverengi kumaş, eşsesli kelime, birkaç kişi, herhangi bir soru, biraz sabır, birtakım insanlar.*

Kurallı birleşik sıfatı iki farklı şekilde yapılabilir. Kurallı birleşik sıfatın birinci şeklinde sıfata -lı, -li yapım eki getirilerek oluşturulur. *Örnek: yeşil yaprak-lı ağaçlar, dost görünüm-lü insanlar, kısa boy-lu asker, büyük kapı-lı bina vb.* Diğer şekilde ise adla sıfatın yeri değiştirilip ada -i, -si eki getirilerek de yapılır. *Örnek: yıkık duvar < duvar-ı yıkık (ev) çene-si düşük insan, saç-ı uzun bebek, reng-i soluk yüz vb.*

Çalışmanın Önemi

Sıfatlar, Türkçe içerisinde çok önemli bir yere sahiptir. İfadenin, anlatımın, süslü deryasına ulaşmış buradan kana kana içmenin doyumsuz zevkine ulaşmanın yolu, sıfatın bütün incelikleriyle öğrenilmesinden geçer. Türkçenin engin dünyasına atılan ilk adımda, karşımıza sıfatlar çıkmaktadır. Sıfatları hakkıyla kavrayamayan hiç kimse, Türkçeden istenilen düzeyde verim elde edemez. Öğrenciliğe atılan ilk adımda, varlıkların, kavramların zihinde istenilen düzeyde değer bulması için mutlak suretle sıfatların kavranılmasına ihtiyaç vardır. Bu çalışma, sıfatların öğrenilmesinde, kavranılmasında önemli bir açığı kapatmak için çok önemlidir.

Çalışmanın Amacı

Günümüzde eğitim hayatımız, neredeyse adım başı karşılaştığımız sınavlarda istenilen başarının yakalanması ve piyasadaki kaynakların birtakım konuları gelişigüzel ele almasından dolayı meydana gelen karmaşayı önleme ve sıfatların daha metodik bir şekilde öğrenilmesi amacıyla böyle bir çalışma yapılmıştır. Üniversite kaynaklarına baktığımızda, alabildiğince geniş manada sıfatların ele alındığını görüyoruz. Edebiyat veya benzeri bölümlerde okuyanlar için elbette ki bu denli kapsamlı kitapların varlığı olmazsa olmaz bir durumdur. Fakat bu tarz kapsamlı kitaplardan edinilen teorik bilgilerin, ilk veya ortaöğretim düzeyinde bire bir anlatılması, şüphesiz hitap kitlesi için altından kalkılamayacak bir durum haline gelecektir. Dolayısıyla buralardan edinilen teorik bilgilerin süzülerek, hazmedilerek hitap kitlesine ulaştırılmasında büyük faydalar bulunmaktadır. Bu durumu tersinden de ele almak mümkün.

Üniversite kitaplarından edinilen bilgilerin, son derece basite indirgenmiş şeklinin, hitap kitlesine ulaştırılması da aynı şekilde dil eğitiminin eksik öğretilmesine yol açacaktır. Dolayısıyla burada, dengeyi çok iyi bir şekilde tutturmak gerekmektedir. Yapılacak olan, meseleyi çok boyutlu bir şekilde ele almaktan geçer. O halde, ne meseleyi büsbütün teorik olarak alıp hitap kitlesine aktarmak ne de meseleyi orasından burasından kırıp ne olduğu belirsiz bir bilgiyle yetinmek olmalıdır. Dolayısıyla yapılacak olan, çalışmalarda asrın getirmiş olduğu teknolojik gelişmeleri de göz önünde bulundurarak öğrencilerin birtakım eğilimleri de göz ardı edilmeden yeni, düzeyli bir çalışma yapmaktır. Bunlardan dolayıdır ki biz de böyle bir çalışma yapmayı kararlaştırdık.

Çalışmamızın amaçları arasında akademik bilgilerin üniversite hazırlık, ilk ve ortaöğretim kitaplarında ne denli yer aldığını, üniversite hazırlık, ilk ve ortaöğretim kaynaklarının nitelikli bir eğitim için yeterli olup olmadığını tespit etmektir.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmamızda daha önce de ifade ettiğimiz gibi amaç, yetişen nesillerin daha iyi bir dil eğitimi alabilmesi için, bir nebze de olsa katkı sunmak. Bu konuyu belirlerken; üniversitede okutulan kaynak kitaplardan ve üniversite hazırlık kaynaklarından beş, ilk ve ortaöğretim kaynaklarından birer tane kaynak belirleyip bu kaynaklardaki tanım,

tasnif ve konu anlatımının nasıl olduğunu ortaya koymak, ardından bunları mukayese etmek ve sıfatların öğretimiyle ilgili yeni bir kaynak ortaya koymak hedeflendi. Hedefin belirlenmesinden sonra kaynak seçimine geçildi.

Kaynaklar da titiz bir araştırmanın neticesinde belirlendi. Kaynak seçilirken, öncelikle seçilecek kaynakların her birisinin kendi alanında yetkin olması hedeflendi. Bu hedefler doğrultusunda, üniversite kaynakları olarak M. Ergin'in Türk Dilbilgisi, Tahsin Banguoğlu'nun Türkçenin Grameri, Doğan Aksan'ın Sözcük Türleri, T.Nejat Gencan'ın Dilbilgisi, Zeynep Korkmaz'ın Türkiye Türkçesi Grameri isimli kitapları seçildi. Üniversite hazırlık kaynaklarından ise Fem Yayınları, Final Yayınları, Formül Yayınları, Körfez Yayınları ve Maltepe Yayınları'nın Türkçe kitapları esas alındı. İlköğretimden Berkay Yayınları, ortaöğretimden Artubir Yayınları'nın Türkçe kitapları kaynak olarak belirlendi.

Araştırmaya konu olacak kaynakların belirlenmesinden sonra kaynak taramasına geçildi. Tabii ki mevcut kaynakların dışında kaynaklara da başvuruldu. Bu kaynaklardan bazılarını şöyle ifade etmemiz mümkün: Engin Yılmaz'ın Niteleme Sıfatları isimli çalışması, Prof. Dr. Alâeddin Mehmedoğlu'un Türk Dili Varlığımızdır isimli kitabı, H. İbrahim Delice'nin Kelime Öbekleri. Kaynak taramasının ardından öncelikle bu kaynaklar her bir başlıkta ayrı ayrı dizildi. Ardından her bir başlık altındaki tanımlar, tasnifler ortaya kondu. Bu tanımlar tasnifler ortaya konduktan sonra bu tanımlar ve tasnifler kaynaklar olarak birbirleriyle mukayese edilerek değerlendirmeler ortaya kondu.

Değerlendirmenin neticesinde, her bir kaynak grubundan ortaya çıkan genel sonuçlar, birbirleriyle mukayese edilerek en nihayetinde bu işin bizcesi nasıl olmalıdır, bunun üzerinde durduk. Yani mevcut şartlar altında Türkiye Türkçesinde sıfatlar nasıl anlatılmalıdır? Bu meseleyi enine boyuna tahlil ederek meseleyi bir neticeye vardırıdık. Buradan hareketle, karşılaştığımız manzarayı şöyle özetleyebiliriz: Öncelikle üniversite kaynaklarını incelediğimizde meselelere bakış açısının aynı olduğunu görmekte beraber, içeriklerinin kısmen de olsa farklı olduğunu gördük. O halde yapılacak olan aynı eksende olan bakış açılarını ortak paydalarda toplayıp muhatap kitlelere aktarmaktır.

Elbette ki bunu söylerken dilin canlı bir varlık olduğunu, tekâmül halinde bulunduğunu göz ardı etmemek lazım gelir.

Meselelere yeni bakış açıları getirmek her zaman mümkündür. Bu, bahsimizin dışında inkâr edilemez bir gerçek olarak durmaktadır. Yukarıda ifade ettiğimiz durumu, sıfat tamlamasından bir kesitle şöyle örneklendirmek mümkün: Tahir Nejat Gencan, “sıfat tamlamasını, sıfatın adları ya da adıları tümlenmesiyle ortaya çıkan söz öbeği şeklinde” ifade ederken Banguoğlu, “sıfat hiçbir ek almaksızın vasıfladığı veya belirlediği adın önüne gelerek onunla bir takım teşkil eder.” ifadelerini kullanır. Muharrem Ergin, “bir sıfatla bir ismin yana gelmesiyle sıfat tamlaması oluşur” ifadeleriyle sıfat tamlamasını tanımlarken, Zeynep Korkmaz, “bir sıfatın sıfat niteliği kazanabilmesi için mutlaka bir adın önünde bulunması gerekir.” demektedir. Bu nedenle, “*bir sıfatla bir adın birlikte kullanılmasına sıfat tamlaması denir.*” ifadelerini kullanır.

Dolayısıyla, bana göre anlatılmak istenen aynı olsa da ifade şekilleri farklıdır. Bu konuda bir karmaşa söz konusudur. O halde yapılacak olan, bunların yeni bir bakış açısıyla, ortak bir akılla, bütün kaynakların ortalaması olabilecek yeni bir kaynak ortaya koymaktır. Bu çalışmayı yaparken, dilimizin inceliklerini çok iyi bilen değerli dilbilimcilerimizin eserleri, daha nice araştırmalara kaynaklık edebilecek eşsiz birer hazine değerinde olduğunu yakinen görme fırsatım oldu.

Dilimizin dil olması, kendi esprisine uygun olarak büyük çoğunluğun herhangi bir ifade sıkıntısına düşmeden, onunla kendini ifade etmesine bağlıdır, Bu ifade etme yetisi de ancak, dilin inceliklerinin çok iyi bir şekilde öğrenilmesinden geçer. Dolayısıyla bu tarz çalışmaların gelecekte de yapılması, dilimizin tekamül sürecine büyük bir ivme kazandıracaktır. Yaptığımız bu çalışmanın, yapılacak olan çalışmalara katkı sunması benim için büyük bir mutluluk kaynağı olacaktır.

BÖLÜM 1: TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE SIFATLAR

1.1. Tanım

Sıfatlar, vasıf ve belirtme isimleridir. Nesnelerin çeşit çeşit vasıfları, çeşit çeşit belirtileri vardır. İşte sıfatlar bu vasıfların ve belirtilerin isimleridir. Türkçede sıfatlar vasıflandırdıkları veya belirttikleri isimlerin önüne gelirler. Demek ki sıfat, bir ismin başına gelip o ismi vasıflandıran veya belirten kelimedir. Türkiye Türkçesinde geniş bir yer tutan sıfatları genel olarak şöyle tanımlayabiliriz: Adlardan önce gelerek, adları niteleyen ya da belirten sözcüklere sıfat denir. Bu, yaptığımız tanım dışında referans aldığımız kitaplara baktığımızda, bu kitaplarda yapılan tanımlar bazı noktalarda farklılık arz etse de genel itibariyle yapılan tanımların benzerlik gösterdiğini görüyoruz. Şimdi de bahsettiğimiz kitaplardaki sıfat tanımlarını görelim:

Muharrem Ergin, sıfatlar için “*nesnelere vasıflandırma ve belirtme suretiyle karşılayan kelimelerdir.*” ifadesini kullanmaktadır. *Örnek: yeşil göz, sıcak oda, iki kişi, hangi gün?, aç insan, çürük diş, erimiş yağ, işbu yol, şol cennet* (Ergin,1999:244). Tahsin Banguoğlu'na baktığımız zaman Banguoğlu, sıfat tanımı yaparken bir varlığı vasıflayan ya da belirleyen kelimeye sıfat demektedir. *Örnek: dar yol, güzel köpek, mor çiçek, bu çayır, hangi sokak? üç kavun vb* (Banguoğlu,1998:341). Doğan Aksan ise sıfat için “*adların niteliklerin, ne durumda oldukların, çoğu kez sayıların, ölçülerini gösteren, soran ya da belirten sözcüklerdir*” er (Aksan.2003:61). Gencan, sıfatları şöyle tanımlar: “*Sıfatlar, varlıkları niteleyen ya da belirten sözcüklerdir*” (Gencan, 2001:198). Zeynep Korkmaz, eserinde, adlardan önce gelerek, adları niteleyen, adların nasıl olduklarını veya adları çeşitli yönlerden belirten sözlere sıfat diyerek şu örnekleri sıralar. *Örnek: açık kapı, boş oda, geniş yer, uzun yol, yaşlı adam, beş kişi, üçer ay, hangi ay? , hangi başarı?* (Korkmaz, 2003:332). Üniversite hazırlık kaynaklarına baktığımızda, bu kaynaklardan Fem, “*isimleri; renk, biçim, hareket, durum yönlerinden niteleyen, sayılarını, yerlerini belirten sözcüklere sıfat denir.*” ifadelerini kullanmaktadır. *Örnek: kolay iş* "iş" isimdir, "kolay" onun niteliğini, durumunu gösterir, yani sıfattır. Bu sorular ifadesinde "Bu" sözcüğü soruları işaret yoluyla belirtir. "*Küçük çocuk ağladı.*" cümlesinde "küçük" çocuğu niteler, sıfattır (Fem, Tarihsiz:84). Final ise *sıfatlar için “adları niteleyen ya da belirten sözcüklere sı-*

fat (önad) denir.” ifadelerini kullanır. Öyleyse, bir sözcüğün sıfat sayılabilmesi için bir adı ya nitelemesi ya da belirtmesi gerekir. *Örnek: Genç öğretmen, çok duygulanmıştı. Bu şehre, birkaç ay önce geldik.* Bu cümlelerde “genç” sözcüğü niteleme sıfatı, “bu ve birkaç” sözcüğü ise belirtme sıfatıdır (Ekici, Tarihsiz:55).

Formül Yayınları ise sıfatları, kısa tanımıyla “*varlıkları niteleyen veya belirten; açık ve uzun tanımıyla varlıkların renklerini, durumlarını, biçimlerini, sayılarını, yerlerini belirten sözcükler*” olarak tanımlamaktadır. Nesnenin kendisinin adı, asıl adıdır; sıfatlar ise nesnelerin niteliklerinin adıdır. Bir nesnenin ne kadar niteliği varsa o kadar sıfatı olabilir. *Örnek: "Çıplak (heykeller) yapmalıyım, Çırlıçıplak (heykeller) Nefis (rüyalarınız) için Ey önümden gecen aksakallı, kasketli. Yırtık (mintanından) adaleleri gözüken (dilenci) (Karaca,Tarihsiz:275).*Körfez Yayınları, sıfatları, “*isimlerin özelliklerini karşılayan ve onları çeşitli yönden niteleyen ve belirten sözcüklerdir.*” şeklinde tanımlar. Sıfatlar; isimleri, renk, biçim, durum olarak niteleyen; onların farklı özelliklerini belirten sözcüklerdir. *Örnek: Kırmızı kazak, yaramaz çocuk, yüksek bina, geniş salon* "geniş" sözcüğü salonun şeklini belirttiğinden sıfattır (Körfez Tarihsiz:115). Maltepe Yayınları, “*isimleri niteleyen ya da belirten sözcüklere sıfat (ön ad) denir.*” ifadelerini kullanır. Bütün sıfatlar tek başına isimdir. Sıfatlar yapım eklerini alır; ancak çekim eklerini almaya uygun değildir. *Örnek: "Yeşil gözlerine muhabbet kaptım."* cümlesinde "yeşil" sözcüğü sıfattır. "Üç oyuncu kırmızı kart gördü." cümlesinde de "üç" sözcüğü sıfattır. Maltepe Yayınları, sıfatların mutlaka isimden önce gelmelerinin söz konusu olmadığını bazen bir ismi niteledikleri halde isimden önce gelmeyebileceğini ifade eder. *Örnek: "Orçun çalışkan bir öğrenciydi", "O öğrenci çalışkandı"* cümlelerinin her ikisinde de çalışkan sözcükleri sıfattır(Maltepe, 2001:128). İlk ve ortaöğretim kaynaklarına baktığımızda, bu kaynaklardan Berkay Yayınları, “*varlıkları niteleyen ya da belirten bu sözcüklere "sıfat (ön ad)" denir.*” ifadeleriyle sıfatları tanımlamıştır (Derin, Tarihsiz:106). Artıbir Yayınları ise “*adları niteleyen ya da belirten sözcüklere "sıfat" denir.*” ifadelerini kullanır. Sıfat ad ya da adlardan sonra gelir. Hiçbir sıfat, tek başına kullanılamayacağını ve sıfatların kesinlikle çekim eki alamayacağını ifade eder. Ayrıca sıfat, nitelediği ya da belirttiği adla birlikte "sıfat" tamlaması kuracağını, bu nedenle sıfat olan her yerde "sıfat tamlaması" olacağını belirtir (Artıbir, 2008:96).

1.2.Değerlendirme

Akademik kaynaklarda genellikle sıfatlar, yukarıdaki şekilde ele alınmıştır. Yukarıda sıfat tanımlarını verdiğimiz bazı dilbilimcilerin, sıfat konusundaki yaklaşımlarının kısmen de olsa farklılık arz ettiğini görüyoruz. T.Banguoğlu, Muharrem Ergin ve T.Nejat Gencan'ın tanımlarının birbirine daha yakın olduğunu görmek mümkün. Tahsin Banguoglu ve Muharrem Ergin'in nitelik sözcüğünün yerine vasıf sözcüğünü kullandığı dikkatimizi çeker. T.Nejat Gencan ve T.Banguoğlu varlığı niteleyen ya da belirten sözcük derken; M. Ergin, “nesneleri “vasıflandırma ve belirtme suretiyle karşılayan kelimelerdir.” Demektedir (Ergin,1999:244).Yine T.Banguoğlu ve T.Nejat Gencan niteleyen veya belirten\belirleyen sözcükler derken M. Ergin, “vasıflandırma ve belirtme suretiyle karşılayan kelimelerdir.” demektedir. Zeynep Korkmaz, “adlardan önce gelerek onları niteleyen ve belirten sözcüklerdir derken aynı zamanda onları çeşitli yönlerden belirten ve nasıl olduklarını belirten sözlerdir.” demektedir. (Korkmaz, 2003:332) Doğan Aksan ise “adların niteliklerini, ne durumda olduklarını çoğu kez sayılarını, ölçülerini gösteren, soran ya da belirten sözcüklerdir.” ifadelerini kullanmaktadır (Aksan,2003:61). Bu durumda Zeynep Korkmaz, adlardan önce gelerek ifadesini kullanarak diğerlerinden ayrılıyor. Doğan Aksan ise “adların nitelikleri gösteren ya da soran” ifadelerini kullanarak diğer dilbilimcilere kıyasla daha detaylı bir tanım yapmaktadır. Esas itibariyle, belirten başlığında sayılarını, ölçülerini gösteren ya da soran ifadeleri zaten yer almaktadır. Ancak Doğan Aksan, bu ifadeleri belirten ifadesinin yanında kullanarak sıfatın tanımını biraz da detaylandırmaktadır. Ama genel itibariyle baktığımızda, yukarıda incelediğimiz bütün dilbilimcilerin, niteleyen ya da belirten ifadelerini ortak olarak kullandıklarını görüyoruz. Söz varlığı üzerinde kısa süreli bir inceleme bile, sıfatların dilimizde ne denli geniş yer kapladığını, kullanılan biçimlerinin ne denli ilginç olduğunu görmemiz için sanırım yeter. Genel olarak Türkçede ve Türkiye Türkçesinde sıfatlar söz varlığı içinde önemli bir yer tutar. Bu denli önemli bir konuda dilbilimcilerin, bu sahada yapmış oldukları tanımlar ve bu tanımlar arasındaki ufak tefek sayılabilecek farklılıkları son derece normal karşılamak gerekir.

Sıfat tanımlarını verdiğimiz akademik kaynaklara baktığımız zaman, bu kaynaklar arasındaki bazı durumlar dikkatimizi çekmektedir: Bunlar arasında ufak tefek de olsa

bazı farklılıklar görmek mümkün. Bazı kaynaklar, son derece kısa ve yalın bir tanım yaparken, bazıları ise daha detaylı bir tanım yapma ihtiyacı hissetmiştir. Yani bazı kaynaklar, sadece isimleri niteleyen ya da belirten sözcüklerdir, derken bazıları da isimleri; renk, biçim, hareket, durum yönlerinden niteleyen, sayılarını, yerlerini belirten sözcüklerdir, ifadelerini kullanma gereği duymuşlardır. Öğrenme ve öğretme pratiği açısından bakıldığında bazıları kısa ve yalın tanımlamayı yeterli görmüşse de bazıları bu kısa ve yalın anlatımı, yetersiz bularak daha uzun ve detaylı bir tanımlamayı zaruri görmüşlerdir. Sıfat tanımlarını karşılaştırdığımızda Fem, Formül ve Körfez Yayınlarının yapmış olduğu sıfat tanımlarının birbiriyle son derece örtüştüğünü söylemek mümkündür. Fem; “isimleri, renk, biçim, hareket, durum yönlerinden niteleyen, sayılarını, yerlerini belirten sözcüklere” sıfat derken, (Fem, Tarihsiz :84). Formül; sıfatlar, “kısa tanımıyla varlıkları niteleyen veya belirten; açık ve uzun tanımıyla varlıkların renklerini, durumlarını, biçimlerini, sayılarını, yerlerini belirten sözcüklerdir.” ifadelerini kullanmaktadır (Karaca, Tarihsiz:275). Yine Körfez, sıfatlar, “isimlerin özelliklerini karşılayan ve onları çeşitli yönden niteleyen ve belirten sözcüklerdir.” demektedir. Sıfatlar isimleri; “renk, biçim, durum olarak niteleyen; onların farklı özelliklerini belirten sözcüklerdir.” ifadelerini kullanarak diğerleriyle son derece örtüşen bir tanım yapmaktadır (Körfez, Tarihsiz:115). Dolayısıyla, bu ismi geçen üç kaynağa baktığımızda üç kaynak da sıfat tanımında, “isimleri renk, biçim, durum, hareket yönüyle belirten sözcüklerdir.” tanımında ittifak ederek ortak bir tanımda buluşmuşlardır. Final ve Maltepe Yayınları'nın tanımına baktığımızda, bu iki yayının sıfat tanımlarının da birbiriyle örtüştüğünü görüyoruz. Final, “adları niteleyen ya da belirten sözcüklere sıfat (ön ad) denir.” ifadelerini kullanır. Öyleyse bir sözcüğün sıfat sayılabilmesi için bir adı ya nitelemesi ya da belirtmesi gerekir, ifadelerini kullanırken (Ekici, Tarihsiz:55) ; Maltepe, “isimleri niteleyen ya da belirten sözcüklere sıfat (ön ad) denir.” ifadelerini kullanır. Yukarıda adları geçen yayınların, sıfat tanımının dışında diğer bazı konularda da farklı fikirler beyan ettiklerini görüyoruz. Maltepe Yayınları, “sıfatların mutlaka isimden önce gelmeleri söz konusu değildir. Bazen bir ismi niteledikleri halde isimden önce gelmeyebilir.” ifadelerini kullanarak şu örnekleri veriyor:

"Orçun çalışkan bir öğrenciydi"

"O öğrenci çalışkandı"

Cümlelerinin her ikisinde de çalışkan sözcükleri sıfattır demektir.

Fem Yayınları ise; "sıfatlar isimleri niteler ya da belirtir, sıfatlar isim çekim eklerini (hal ekleri, iyelik ekleri, çoğul eki) almaz." ifadelerini kullanır. Sıfatların öğrenilmesi için yukarıda verilen iki özelliğin mutlaka bilinmesi, bir sözcüğün sıfat olabilmesi için ismin başına gelip onu nitelenmesi ve isim çekim eklerini almaması gerektiğini belirtir.

Örnek: Yaralı yolcuları ambulansla hastaneye taşıdılar. Ölüler olay yerinde kaldı.

"Yaralı", yolcuları niteler, sıfattır. "ölü" sözcüğü bir ismi nitelenmemiştir ve çoğul eki almıştır; sıfat değildir, ifadelerini kullanarak farklı bir bakış açısı ifade etmektedir. Yine Formül ve Körfez Yayınları'nın da aynı şekilde "bir sözcüğün sıfat olabilmesi için ismin başına gelip onu nitelenmesi ve isim çekim eklerini almaması gerekir." ifadelerini kullandıklarını görüyoruz. Ayrıca Formül Yayınları, "sarı", "yeşil" sözcüklerinin tek başına bir rengin adı olduğunu "sarı yaprak", "yeşil ot" biçiminde kullanılırsa yaprağın ve otun herhangi bir niteliğini gösteren sıfat olacağını söyler. Bir başka deyişle, bir sözcüğün sıfat olabilmesi için kendisinden sonra niteleneceği, belirteceği bir adın bulunması gerektiğini söyler. Öyleyse her sıfat tek başına bir addır; ama her ad sıfat değildir, ifadeleriyle noktalar.

Sıfat diye adlandırdığımız sözcükleri, tek başına sıfat olarak kullanamayız. Bir sözcüğün sıfat olabilmesi için sıfat tamlaması içinde yer alması gerekir. Sıfat tamlamasının olmadığı yerde sıfattan söz edilemez. Bir sözcüğün, sıfat olabilmesi için kendisinden sonra gelen adın onu benimsemesi gerekir. "Sessiz ortam" olur; ama "sessiz kitap" olmaz diyerek farklı bir bakış açısı daha getirmiştir.

İlk ve orta öğretim kaynaklardaki yaklaşımı genel olarak şu şekilde ifade edebiliriz: Berkay Yayınları, "varlıkları nitelleyen ya da belirten bu sözcüklere "sıfat (ön ad)" denir." ifadelerini kullanırken (Derin, Tarihsiz:106) , Artı bir Yayınları, "adları nitelleyen ya da belirten sözcüklere "sıfat" denir." ifadelerini kullanır. Her iki yayına

baktığımızda aralarında herhangi bir fark bulunmamaktadır. Sadece Berkay Yayınları, “varlıkları niteleyen” derken Artıbir Yayınları, “adları niteleyen” demektedir. Bunun dışında bir de Artıbir Yayınları burada sıfatların kesinlikle çekim eki alamayacağını ifade eder (Artıbir, 2008:96).

Akademik kaynaklar, genel olarak bir tanım ekseninde birleşme de bu tanımların niteleyen ya da belirten ifadelerinin ekseninde hareket ettiğini görmek mümkün. O halde bu tanımları bir araya getirdiğimizde, sıfatların şöyle bir tanımda birleştiklerini söyleyebiliriz: “Sıfat; varlıkları, nesnelere niteleyen ya da belirten sözcüklerdir.” Üniversite hazırlık kaynaklarından bazıları varlıkları, nesnelere, isimleri; renk, durum, biçim yönüyle niteleyen ya da belirten sözcüklerdir, derken bazıları ise sadece varlıkları niteleyen ya da belirten kelimelerdir ifadelerini kullanmışlardır. Dolayısıyla üniversite hazırlık kriterleri açısından baktığımızda az da olsa biraz ayrıntılı bir tanım yapılması zaruret gibi görünmektedir. Dolayısıyla bütün bunları göz önünde bulundurduğumuzda şöyle bir tanım yapabiliriz: Sıfat; isimleri renk, biçim, hareket, durum yönlerinden niteleyen, sayılarını, yerlerini belirten sözcüklere sıfat denir. İlköğretim ve ortaöğretim kitapları ise genel olarak isimleri niteleyen ya da belirten sözcüklere sıfat demişlerdir. Sıfat tanımlarını verdiğimiz bütün kaynaklara bütüncül bir bakış açısıyla baktığımızda gerek üniversite kaynakları, gerek üniversite hazırlık kaynakları gerekse ilk ve ortaöğretim baktığımızda bu kaynaklar arasında sıfatların tanımı hususunda ufak tefek de olsa farklılıklar söz konusudur. Esas itibarıyla bu tanımlar arasında çok ciddi tanım farklılıkları olmasa da öğrenme pratiği açısından sorun teşkil edebilir. Dolayısıyla, isimleri niteleyen ya da belirten sözcüklerdir ifadesi yeterli değildir. O halde, öğrenme ve kavrama ihtiyacını bütünüyle gideren bir tanım ortaya koymamız gerekir. Dolayısıyla o tanım şöyle olmalıdır: Sıfat, “isimleri; renk, biçim, hareket, durum yönlerinden niteleyen, sayılarını, yerlerini belirten sözcüklerdir.” Ayrıca bazı kaynakların da ifade ettiği gibi sıfatların, kesinlikle isim çekim eki almaması gerekir. Sıfat çekim eki aldığı zaman sıfat olmaktan çıkar isme benzer.

BÖLÜM 2: SIFATLARIN SINIFLANDIRILMASI

Sınıflandırma, herhangi bir bilginin, kuramın daha kolay anlaşılması, öğretilmesi ya da öğrenilmesi için o bilginin, kuramın belli bir sistem dâhilinde ifade edilmesidir. Dolayısıyla, bilimde sınıflandırma şarttır. Eğer bir bilgi, belirli esaslar çerçevesinde ortaya konulamazsa ortaya ne olduğu belirsiz bir bilgi yığını ve bilgi kirliliği ortaya çıkacaktır. Sınıflandırma, öğrenmeyi ve öğretmeyi kolaylaştırır, zamandan tasarruf sağlar. Sıfatlara baktığımızda sıfatların da belirli bir sınıflandırmaya çerçevesinde ortaya konulduğunu görmek mümkün. Öncelikle sıfatların tanımının verildiğini görüyoruz. Ardından sıfatların niteleme ve belirtme diye ikiye ayrılarak verildiğini, daha sonra ise belirtme sıfatlarının kendi içinde tasnif edilerek verildiğini görüyoruz. Bu tarz bir sınıflandırma, sıfatların öğrenilmesinde son derece kolaylık sağlamaktadır.

2.1. Muharrem ERGİN – Türk Dilbilgisi

Sıfatlar

1.Vasıflandırma Sıfatları

2.Belirtme Sıfatları

a.İşaret Sıfatları

b.Sayı Sıfatları

-Asıl Sayı Sıfatları

-Sıra Sayı Sıfatları

- Üleştirme Sayı Sıfatı

-Kesir Sayı Sıfatları

-Topluluk Sayı Sıfatları

c.Soru Sıfatları

d.Belirsizlik Sıfatları

2.2. Tahsin BANGUOĞLU- Türkçenin Grameri

Sıfatlar

1.Vasıflanma Sıfatları

a.Sıfatlarda Karşılaştırma

b.Berkitme Sıfatları

c.Küçültme Sıfatları

2.Belirtme Sıfatları

a.Gösterme Sıfatları

b.Soru Sıfatları

c.Belirsizlik Sıfatları

d.Sayı Sıfatları

-Asıl Sayı Sıfatları

-Sıra Sayı Sıfatları

-Üleme Sıfatları

-Kesirli Sayı Sıfatları

-Topluluk Sayı Sıfatları

2.3. Tahir Nejat GENCAN - Dilbilgisi

Sıfatlar

A.Niteleme Sıfatları

1.San (unvan) Sıfatları

2. Pekiştirme Sıfatları

3.Küçültme Sıfatları

B.Belirtme Sıfatları

-İm Sıfatı

-Sayı Sıfatı

1.Asıl Sayı Sıfatları

2.Sıra Sayı Sıfatları

3.Üleştirme Sayı Sıfatları

4.Kesir Sayı Sıfatları

-Belgesiz Sıfatlar

-Soru Sıfatları

Sıfat Takımı

Sıfatların Ad Olarak Kullanılması

Yapılarına Göre Sıfatlar

1.Yalınç Sıfatla

2.Türemiş Sıfatlar

3. Birleşik Sıfatlar

-Kaynaşmış Birleşik Sıfatlar

-Kurallı Birleşik Sıfatlar

-Türemiş Bileşik Sıfatlar

-Öbeklenmiş Birleşik Sıfatlar

2.4. Doğan AKSAN - Sözcük Türleri

Sıfatlar

Görev ve Anlam Açısından Sıfatlar

1.Niteleme Sıfatları

-Sıfatlarda Karşılaştırma

- Sıfatlarda Küçültme

- İkilemelerin Sıfat olarak Kullanılması

-Pekiştirme Sıfatları

2.Belirtme Sıfatları

a.Gösterme Sıfatları

b.Soru Sıfatları

c.Belgesiz Sıfatlar

d.Sayı Adlarının Sıfat Olması

-Asıl Sayı Sıfatları

-Üleştirme Sayı Sıfatları

-Kesir Sayı Sıfatı

-Sıra Sayı Sıfatı

Biçim Açısından Sıfatlar

1.Yalın Sıfatlar

2.Türemiş Sıfatlar

3.Birleşik Sıfatlar

Sıfat Tamlamaları

2.5. Zeynep KORKMAZ -Türkiye Türkçesi Grameri

Sıfatlar

Kökenlerine Göre Sıfatlar

1.Türkçe Kökenli Sıfatlar

2.Yabancı Kökenli Sıfatlar

3.Karışık Kökenli Sıfatlar

Yapıları Bakımından Sıfatlar

1.Basit(Yalın) Sıfatlar

2.Türemiş Sıfatlar

a.Addan Sıfat Türeten Ekler

b.Fiilden Sıfat Üreten Ekler

-Fiilden Kalıcı Sıfatlar Türeten Ekler

-Fiilden Geçici Sıfatlar Türeten Ekler

3.Birleşik Sıfatlar

4.Pekiştirme Sıfatları

5.Kelime Gruplarından Oluşan Sıfatlar

-Sıfat Tamlaması Biçiminde

-Ad Tamlaması Biçiminde

-Sıfat – Fiil Grubu Biçiminde

-Tekrar Grubu Biçiminde

-Edat Grubu Biçiminde

-Bağlaç Grubu Biçiminde

-Sayı Grubu Biçiminde

-İsnat Grubu Biçiminde

-Yönelme Grubu Biçiminde

-Bulunma Grubu Biçiminde

3.İşlevlerine Göre Sıfatlar

A.Nitelik Sıfatları

-Sıfatlarda Karşılaştırma ve Derecelendirme İşlevi

1.Eşitlik Derecesi

2.Üstünlük Derecesi

3.Aşırılık Derecesi

4.En Üstünlük Derecesi

-Sıfatlarda Küçülme

-Sıfatlarda Pekiştirme

B.Belirtme Sıfatları

1.İşaret (Gösterme) Sıfatları

2.Sayı Sıfatları

a.Asıl Sayı Sıfatları

b.Sıra Sayı Sıfatları

c.Üleştirme Sayı Sıfatları

d.Kesirli Sayı Sıfatları

e.Topluluk Sayı Sıfatları

3.Soru Sıfatları

4.Belirsizlik Sıfatlar

2.6. Fem Yayınları

Sıfatlar

1.Niteleme Sıfatları

2.Belirtme Sıfatları

a.İşaret Sıfatları

b.Sayı Sıfatları

-Asıl Sayı Sıfatları

-Sıra Sayı Sıfatları

-Üleştirme Sayı Sıfatı

-Kesir Sayı Sıfatları

c.Belgisiz Sıfatlar

d.Soru Sıfatları

Sıfat Tamlamaları

Sıfatlarda Anlam Dereceleri

- Pekiştirme Sıfatları

Sıfatlarda Küçültme

San(unvan) sıfatları

Yapı Bakımından Sıfatlar

1.Basit Sıfatlar

2.Türemiş Sıfatlar

3.Birleşik sıfatlar

a.Kaynaşmış Birleşik Sıfatlar

b.Kurallı Birleşik Sıfatlar

2.7. Final Yayınları

Sıfatlar

1.Niteleme Sıfatları

2.Belirtme Sıfatları

a.İşaret Sıfatları

b.Sayı Sıfatları

-Asıl Sayı Sıfatları

-Sıra Sayı Sıfatları

-Üleştirme Sayı Sıfatı

-Kesir Sayı Sıfatları

-Topluluk Sayı Sıfatı

c.Belgisiz Sıfatlar

d.Soru sıfatları

Sıfatlarla İlgili Özellikler

Sıfatlarda Dereceleme

Pekiştirme Sıfatları

Sıfatlarda Küçültme

Yapı Bakımından Sıfatlar

1.Basit Sıfatlar

2.Türemiş Sıfatlar

3.Birleşik Sıfatlar

a.Kaynaşmış Birleşik Sıfatlar

b.Kurallı Birleşik Sıfatlar

Sıfatlarda Görev

2.8. Formül Yayınları

Sıfat

Anlamlarına Göre Sıfatlar

1.Niteleme Sıfatları

2.Belirtme Sıfatları

a.İşaret Sıfatları

b.Sayı Sıfatları

-Asıl Sayı Sıfatları

-Sıra Sayı Sıfatları

-Üleştirme Sayı Sıfatı

-Kesir Sayı Sıfatları

-Topluluk Sayı Sıfatları

c.Belgisiz Sıfatlar

d.Soru Sıfatları

Pekiştirme Sıfatları

Sıfatlarda Küçültme

Adlaşmış Sıfatlar

Yapı Bakımından Sıfatlar

1.Basit Sıfatlar

2.Türemiş Sıfatlar

3.Birleşik Sıfatlar

a.Kaynaşmış Birleşik Sıfatlar

b.Kurallı Birleşik Sıfatlar

2.9. Körfez Yayınları

Sıfatlar

1.Niteleme Sıfatları

2.Belirtme Sıfatları

a.İşaret Sıfatları

b.Sayı Sıfatları

-Asıl Sayı Sıfatları

-Sıra Sayı Sıfatları

-Üleştirme Sayı Sıfatı

-Kesir Sayı Sıfatları

c.Belgisiz Sıfatlar

d.Soru Sıfatları

Adlaşmış Sıfatlar

Pekiştirme Sıfatları

Sıfatlarda Küçültme

Yapı Bakımından Sıfatlar

1.Basit Sıfatlar

2.Türemiş Sıfatlar

3.Birleşik Sıfatlar

a.Kaynaşmış Birleşik Sıfatlar

b.Kurallı Birleşik Sıfatlar

2.10. Maltepe Yayınları

Sıfatlar

1.Niteleme Sıfatları

2.Belirtme Sıfatları

a.İşaret Sıfatları

b.Sayı Sıfatları

-Asıl Sayı Sıfatları

-Sıra Sayı Sıfatları

-Üleştirme Sayı Sıfatı

-Kesir sayı Sıfatları

c.Belgisiz Sıfatlar

d.Soru Sıfatları

Pekiştirme Sıfatları

Adlaşmış Sıfatlar

Sıfatlarda Küçültme

Yapı Bakımından Sıfatlar

1.Basit Sıfatlar

2.Türemiş Sıfatlar

3.Birleşik Sıfatlar

a.Kaynaşmış Birleşik Sıfatlar

b.Kurallı Birleşik Sıfatlar

2.11. Berkay Yayınları - İlköğretim

Sıfatlar

1.Niteleme Sıfatları

2.Belirtme Sıfatları

a.İşaret Sıfatları

b.Sayı Sıfatları

-Asıl Sayı Sıfatı

-Sıra Sayı Sıfatı

-Üleştirme Sayı Sıfatı

-Topluluk Sayı Sıfatı

-Kesir Sayı Sıfatı

3.Soru Sıfatları

4.Belgisiz sıfatlar

Unvan Sıfatları

Sıfatlarda Pekiştirme

Sıfatlarda Küçültme

Sıfat Tamlaması

Yapılarına Göre Sıfatlar

a.Basit Sıfat

b.Türemiş Sıfat

c.Birleşik Sıfat

2.12. Artıbir Yayınları - Orta Öğretim

Sıfatlar(Ön Ad)

1.Niteleme Sıfatları

2.Belirtme Sıfatları

a.Gösterme (işaret) Sıfatları

b.Sayı Sıfatları

-Asıl Sayı Sıfatı

-Sıra Sayı Sıfatı

-Üleştirme Sayı Sıfatı

-Kesir Sayı Sıfatı

c.Belgisiz sıfatlar

d.Soru Sıfatları

San(unvan) Sıfatları

Pekiştirmeli Sıfatlar

Küçültme Sıfatlar

Adlaşmış Sıfatlar

Yapılarına Göre Sıfatlar

a.Basit Sıfat

b.Türemiş Sıfat

c.Birleşik Sıfat

1.Kurallı Birleşik Sıfatlar

2.Kaynaşmış Birleşik Sıfatlar

2.13. Değerlendirme

Akademik kaynaklarda genel olarak, sıfatların sınıflandırılması şu şekilde ele alınmıştır: Muharrem Ergin, Türk Dilbilgisi isimli eserinde sıfatları tasnif ederken, temelde ikiye ayırmıştır. Bunlar, vasıflandırma sıfatı ve belirtme sıfatlarıdır. Belirtme sıfatlarını da işaret sayı, soru ve belirsizlik sıfatı olarak dörde ayırmaktadır. Sayı sıfatlarını da asıl sayı sıfatı, sıra sayı sıfatı, üleştirme sayı sıfatı, kesir sayı sıfatı, topluluk sayı sıfatı olarak ayırmaktadır. Yine, Tahsin Banguoğlu'nun Türkçenin Grameri isimli eserine baktığımızda, Banguoğlu'nun Muharrem Ergin'le bire bir örtüşen bir tasnif yaptığını görüyoruz. Aynı şekilde, o da sıfatları iki temel taş üzerine bina etmiştir: Niteleme (vasıflanma)sıfatları, belirtme sıfatları. Vasıflama sıfatları, sıfatlarda karşılaştırma sıfatları, berkitme sıfatları, küçültme sıfatları olmak üzere olmak üzere üçe ayrılır. Belirtme sıfatları ise gösterme sıfatları, soru sıfatları, belirsizlik sıfatları, sayı sıfatları olmak üzere üçe ayrılır. Tahir Nejat Gencan'a baktığımızda onun da aynı şekilde sıfatları iki temel taş üzerine, yani niteleme sıfatları ve belirtme sıfatları üzerine bina ettiğini görüyoruz. Aralarındaki fark ise Tahir Nejat Gencan'ın, bunun dışında sıfatları; sıfat takımı, sıfatların ad olarak kullanılması yapılarına göre sıfatlar olarak tasnif ettiğini görüyoruz. Doğan Aksan'ın sözcük türleri isimli eserinde ise sıfatlar görev ve anlam açısından sıfatlar, biçim açısından sıfatlar, olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Daha sonra, görev ve anlam açısından sıfatları ikiye ayırarak Muharrem Ergin ve T.Nejat Gencan'la aynı noktada buluşmuştur. Bunun dışında Doğan Aksan, niteleme sıfatı başlığı altında sıfatlarda karşılaştırma, sıfatlarda küçültme, ikilemelerin sıfat olarak kullanılması ve pekiştirme sıfatlarını da vermiştir. Doğan Aksan, bu yönüyle Muharrem Ergin, Tahsin Banguoğlu ve Tahir Nejat Gencan'dan farklı bir tasnif ortaya koymuştur.

Zeynep Korkmaz'ın Türkiye Türkçesi Grameri isimli eserinde ise son derece detaylı bir tasnif ortaya konulmuştur. Öncelikle, sıfatları üç temel taş üzerine bina etmiştir. Sıfatları; kökenlerine göre sıfatlar, yapıları bakımından sıfatlar, işlevlerine göre sıfatlar olmak üzere üçe ayırmıştır. Daha sonra kökenlerine göre sıfatları; Türkçe kökenli, yabancı kökenli ve karışık kökenli sıfatlar olarak ayırmıştır. Ardından, yapıları bakımından sıfatları basit, türemiş, birleşik, pekiştirme ve kelime grubundan oluşan sıfatlar olarak ortaya koymaktadır. Peşinden işlevlerine göre sıfatları, nitelik sıfatları ve belirtme sıfatları olarak ayırmıştır. Zeynep Korkmaz'ın diğer tasnif biçimleriyle

buluştuğu yer işlevlerine göre sıfatlardır. İşlevlerine göre sıfatlarda, diğer tasniflerde olduğu gibi sıfatları niteleme ve belirtme sıfatları olarak ikiye ayırıyor. Daha sonra belirtme sıfatlarını kendi içerisinde işaret, soru, belirsizlik ve sayı sıfatı olarak ayırmaktadır. Bunun dışında, ortaya koyduğu başlıklarda diğerleriyle farklılık arz etmektedir. Sadece Tahir Nejat Gencan ve Doğan Aksan'la yapıları bakımından başlığı ve içeriği konusunda mutabıktırlar. Aralarında, sadece ufak tefek tasnif farklılıkları görülmektedir.

Zeynep Korkmaz, yapıları bakımından sıfatları ayırırken basit, türemiş ve birleşik sıfatın yanına pekiştirme sıfatı ve kelime gruplarından oluşan sıfatları da eklemektedir. Tahir Nejat Gencan ise aynı şekilde basit, türemiş ve bileşik olarak ayırırken bileşik sıfatları da kendi içerisinde kaynaşmış birleşik, kurallı bileşik, tümlenmiş sıfat ve öbekleşmiş sıfat olarak dörde ayırmaktadır. Bu yönüyle Zeynep Korkmaz'dan ayrılmaktadır.

Zeynep Korkmaz, sıfatları kökenlerine göre sıfatlar, yapılarına göre sıfatlar ve işlevlerine göre sıfatlar olmak üzere üçe ayırırken; Doğan Aksan, sıfatları görev ve anlam açısından sıfatlarla biçim açısından sıfatlar olmak üzere iki ayırmaktadır. Tahsin Banguoğlu, Muharrem Ergin ve Tahir Nejat Gencan, sıfatları sadece niteleme ve belirtme sıfatları olarak ayırmaktadır. Bunun dışında Zeynep Korkmaz, niteleme sıfatları başlığı altında sıfatlarda karşılaştırma, derecelendirme, küçültme ve pekiştirmeyi incelerken; Tahir Nejat Gencan, unvan sıfatları pekiştirme sıfatları ve küçültme sıfatları olarak incelemiştir. Doğan Aksan ise niteleme sıfatlarını sıfatlarda karşılaştırma, sıfatlarda küçültme, sıfatlarda pekiştirme ve ikilemelerin sıfat olarak kullanılması olarak ayırmıştır. Muharrem Ergin ve Tahsin Banguoğlu, niteleme sıfatları başlığı altında böyle bir tasnife girişmeyerek sadece niteleme sıfatları olarak incelemişlerdir. Zeynep Korkmaz, yapıları bakımından sıfatlar bahsinde türemiş sıfatları incelerken; türemiş sıfatları, addan sıfat türeten ekler ve fiilden sıfat türeten ekler olarak ikiye ayırır. Bunun yanında fiilden sıfat türeten ekleri de fiilden kalıcı sıfatlar türeten ekler ve fiilden geçici sıfat türeten ekler olarak ikiye ayırır. Diğer kaynaklarımız ise yapılarına göre sıfatlar bahsinde sadece türemiş sıfatları vermişlerdir. Yapılarına göre sıfatlar bahsinde böylesine detaylı bir tasnife yer vermemişlerdir. Tahir Nejat Gencan, birleşik sıfat bahsinde birleşik sıfatları kaynaşmış birleşik sıfat, kurallı birleşik sıfat,

tümlenmiş sıfat ve öbekleşmiş sıfat diye dörde ayırır. Diğer kaynaklarda böylesine detaylı bir tasnif söz konusu değildir. Birleşik sıfatı, sadece birleşik sıfat olarak vermişlerdir. Zeynep Korkmaz, sıfatları tasnif ederken diğerlerinde olmadığı kadar detaylı bir tasnif yaparak, kelime gruplarından oluşan sıfatlar şeklinde bir tasnif yapmıştır. Bu başlık altında; aşağıdaki gibi detaylı bir tasnif yapmıştır: Sıfat tamlaması biçiminde, ad tamlaması biçiminde, sıfat fiil grubu biçiminde, tekrar grubu biçiminde, edat grubu biçiminde, bağlaç grubu biçiminde, sayı grubu biçiminde, isnat grubu biçiminde, yönelme grubu, biçiminde, bulunma grubu biçiminde.

Üniversite hazırlık kaynaklarında bu konunun genel olarak şu şekilde ele alındığını görüyoruz: Fem Yayınları sıfatları tasnif ederken, temelde ikiye ayırmıştır.

Bunlar, niteleme sıfatı ve belirtme sıfatlarıdır. Belirtme sıfatlarını da işaret, sayı, soru ve belirsizlik sıfatı olarak dörde ayırmaktadır. Sayı sıfatlarını da asıl sayı sıfatı, sıra sayı sıfatı, üleştirme sayı sıfatı, kesir sayı sıfatı, olarak ayırmaktadır. Bunun dışında sıfat tamlaması, sıfatlarda anlam dereceleri, sıfatlarda pekiştirme, sıfatlarda küçültme, san(unvan) sıfatları şeklinde tasnife devam etmiştir. Yapılarına göre sıfatları ise basit, türemiş, birleşik olmak üzere üçe ayırmıştır. Birleşik sıfatları ise kurallı birleşik ve anlamca kaynaşmış birleşik sıfat olarak ayırmıştır. Final Yayınları ise sıfatları niteleme sıfatları ve belirtme sıfatları olmak üzere ikiye ayırmıştır. Belirtme sıfatlarını ise kendi içerisinde işaret sıfatları, sayı sıfatları, belgisiz sıfatlar ve soru sıfatları şeklinde ayırmıştır. Sayı sıfatlarını da kendi içerisinde asıl sayı sıfatları, sıra sayı sıfatları, üleştirme sayı sıfatı, kesir sayı sıfatları ve topluluk sayı sıfatı olmak üzere beşe ayırmıştır. Bunların ardından, sıfatlarla ilgili özellikleri sıralamıştır. Ardından sıfatlarda pekiştirme, sıfatlarda dereceleme, sıfatlarda küçültme gelmiştir. Daha sonra ise yapılarına göre sıfatlar sıralanmıştır. Yapılarına göre sıfatları ise basit, türemiş, birleşik olmak üzere üçe ayırmıştır. Birleşik sıfatları ise kurallı birleşik ve anlamca kaynaşmış birleşik sıfat olarak ayırmıştır. Formül Yayınları da Fem Yayınları gibi sıfatları tasnif ederken, temelde ikiye ayırmıştır. Bunlar, niteleme sıfatı ve belirtme sıfatlarıdır. Belirtme sıfatlarını da işaret, sayı, soru ve belirsizlik sıfatı olarak dörde ayırmaktadır. Sayı sıfatlarını da asıl sayı sıfatı, sıra sayı sıfatı, üleştirme sayı sıfatı, kesir sayı sıfatı ve topluluk sayı sıfatı olarak ayırmaktadır. Bunun dışında, sıfatlarda pekiştirme, sıfatlarda küçültme, adlaşmış sıfatlar şeklinde tasnife devam etmiştir. Yapılarına göre sıfatları ise

basit, türemiş, birleşik olmak üzere üçe ayırmıştır. Birleşik sıfatları ise kurallı birleşik ve anlamca kaynaşmış birleşik sıfat olarak ayırmıştır. Körfez Yayınları da sıfatları niteleme sıfatları ve belirtme sıfatları olmak üzere ikiye ayırmıştır. Belirtme sıfatlarını ise kendi içerisinde işaret sıfatları, sayı sıfatları, belgisiz sıfatlar ve soru sıfatları şeklinde ayırmıştır. Sayı sıfatlarını da asıl sayı sıfatları, sıra sayı sıfatları, üleştirme sayı sıfatı, kesir sayı sıfatları olmak üzere dörde ayırmıştır. Ardından sıfatlarda pekiştirme, sıfatlarda küçültme gelmiştir. Daha sonra ise yapılarına göre sıfatlar sıralanmıştır. Yapılarına göre sıfatları ise basit, türemiş, birleşik olmak üzere üçe ayırmıştır. Birleşik sıfatları ise kurallı birleşik ve anlamca kaynaşmış birleşik sıfat olarak ayırmıştır. Maltepe Yayınları'na baktığımız zaman Maltepe Yayınları da aynı şekilde sıfatları tasnif ederken niteleme sıfatları ve belirtme sıfatları ekseninde ikiye ayırmıştır. Belirtme sıfatlarını ise kendi içerisinde işaret sıfatları, sayı sıfatları, belgisiz sıfatlar ve soru sıfatları şeklinde ayırmıştır. Sayı sıfatlarını da asıl sayı sıfatları, sıra sayı sıfatları, üleştirme sayı sıfatı, kesir sayı sıfatları olarak tasnif etmiştir. Ardından sıfatlarda pekiştirme, sıfatlarda küçültme ve adlaşmış sıfatlar gelmiştir. Daha sonra ise yapılarına göre sıfatlar sıralanmıştır. Yapılarına göre sıfatları ise basit, türemiş, birleşik olmak üzere üçe ayırmıştır. Birleşik sıfatları ise kurallı birleşik ve anlamca kaynaşmış birleşik sıfat olarak tasnif etmiştir. Yukarıda bahsi geçen yayınlara baktığımız zaman esas itibari ile aralarında pek bir fark bulunmamaktadır. Bazı kaynaklar belirtme sıfatlarını ayırırken işaret sıfatları, sayı sıfatları, belgisiz sıfatlar ve soru sıfatları şeklinde ayırırken, bazı kaynaklar da bunlara ilaveten topluluk sayı sıfatlarını da saymıştır. Final ve Formül Yayınları topluluk sayı sıfatını, sayı sıfatları içerisinde sayarken; diğer yayınlarda topluluk sayı sıfatlarından bahsetmemiştir. Fem Yayınları sıfatlarda derecelendirme başlığı altında pekiştirme sıfatlarını verirken, diğer kaynaklar sıfatlarda pekiştirmeyi ayrı bir başlık altında vermişlerdir. Hemen hemen bütün kaynaklar bir şekilde adlaşmış sıfatlardan bahsetmişlerdir. Ya ayrı bir başlık altında ya da giriş kısmında adlaşmış sıfatları mevzu etmişlerdir. Final Yayınları sıfatlarla ilgili birtakım özellikler başlığı altında sıfatların birtakım özelliklerini saymıştır. Bunun dışındaki başlıklarda ittifak etmişlerdir. Dolayısıyla tasnif noktasında ismi geçen kaynaklar arasında çok önemli farklar bulunmamaktadır.

İlk ve ortaöğretim kaynaklarında konunun ele alınış şekline baktığımızda şu şekilde bir manzara ile karşılaşlıyoruz. Her iki yayının yapmış olduğu tasnife bakıldığında

tasnif noktasında aralarında önemli sayılabilecek bir fark bulunmadığını görüyoruz. Berkay Yayınları sayı sıfatları içerisinde topluluk sayı sıfatına yer verirken Artıbir Yayınları bu sığata yer vermez. Ayrıca, Berkay Yayınları unvan sıfatlarına yer verirken, Artıbir Yayınları unvan sıfatlarına yer vermemiştir. Bir de Artıbir Yayınları birleşik sıfatları üç farklı grupta incelerken Berkay Yayınları ilköğretim düzeyi olmasından dolayı sadece birleşik sıfat olarak ele olarak detaya girmemiştir.

Sıfatların tasnifine genel olarak baktığımızda akademik kaynakların son derece detaylı bir tasnif yaptıklarını görüyoruz. Dolayısıyla üniversite öğrenimi açısından mevzuya baktığımızda, bunun son derece doğal olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bu denli bir tasnif üniversite hazırlık, ilk veya ortaöğretim öğrencisinin karşısına çıktığında elbette ki öğrenci öğrenme pratiği açısından zorlanacaktır. Dolayısıyla bu açıdan baktığımızda üniversitedeki tasniflerin daha detaylı olduklarını görebiliyoruz. Üniversite hazırlık, ilk ve ortaöğretimdeki tasniflerin ise birbirleriyle uyumlu olduklarını söylemek mümkün. Bu üç farklı alanı kapsayacak bir sıfat tasnifi tasarladığımızda şöyle bir tasnif ortaya koyabiliriz.

Sıfatlar

1.Niteleme Sıfatları

2.Belirtme Sıfatları

a.İşaret Sıfatları

b.Sayı Sıfatları

-Asıl Sayı Sıfatları

-Sıra Sayı Sıfatları

- Üleştirme Sayı Sıfatı

-Kesir Sayı Sıfatları

-Topluluk Sayı Sıfatı

c.Belgisiz Sıfatlar

d.Soru Sıfatları

Sıfatlarla İlgili Özellikler

Sıfatlarda Dereceleme

Pekiştirme Sıfatları

Sıfatlarda Küçültme

Yapı Bakımından Sıfatlar

1.Basit Sıfatlar

2.Türemiş Sıfatlar

3.Birleşik Sıfatlar

a.Kaynaşmış Birleşik Sıfatlar

b.Kurallı Birleşik Sıfatlar

BÖLÜM 3 : NİTELEME SIFATLARI

Niteleme sıfatı, isimleri renk, durum, şekil yönüyle niteleyen sıfatlardır. Ergin, nitelik sıfatları, “canlı ve cansız varlıkları renk, şekil, biçim, tat, koku, mesafe, huy, alışkanlık, yetenek, beceri gibi her türlü dış ve iç özelliklerini belirten sıfatlardır.” ifadelerini kullanır. Varlıkların birbirleriyle ortaklaşan veya birbirlerinden ayrılan pek çok özellikleri bulunduğu için, bunları niteleyen sıfatlar da pek çoktur. Hatta canlı ve cansız bir varlığın birden çok özelliğinin bulunabilmesi, nitelik bildiren sıfatların sayısının kat kat üstüne çıkarmıştır. Nesnelerin ne kadar vasfı varsa o kadar da niteleme sıfatı vardır. Fonksiyonları arasında hiçbir fark olmadığı, hepsi aynı şekilde nesne vasfı bildirdiği için bu sıfatları karşıladıkları vasıf çeşitlerine göre çeşitlere ayırmaya lüzum da imkan da yoktur. Yalnız bunların mana bakımından umumi olarak iki çeşit vasıf bildirdiklerine işaret edebiliriz. Bir kısmı nesne vasfını; diğeri, nesnenin hareket vasfını bildirmektedir. Şimdi de gramercilerimizin niteleme sıfatları tanımlarına bakalım:

Muharrem Ergin, niteleme sıfatlarını tanımlarken niteleme sıfatları, “*nesnelerin vasıflarını bildiren sıfatlardır.*” demektedir. *Örnek: ak yüz, yeşil ağaç, aç insan, büyük iş, geniş yürek, eski çorap, uzun boy, güzel yazı, süslü kadın, erimiş yağ, gelecek yıl, geçen ay, gelen haber, altın yüzlü, süzme bal vb* (Ergin,1999:246).Tahsin Banguoğlu’na baktığımızda ise vasıflanma sıfatları, “*adlardan sonra yüklem ismi olan sözcüklerdir.*” şeklinde bir ifadeyle karşılaşıyoruz. *Örnek: hava güzel, güzel hava, iyi kumaş vb.* Bunun dışında vasıflanma sıfatlarını kendi içinde üçe ayırmaktadır: Küçültme sıfatları, berkitme sıfatları, sıfatlarda karşılaştırma (Banguoğlu,1989:345). Doğan Aksan, eserinde “*kendinden sonra gelen adın niteliğini gösteren sıfatlara niteleme sıfatları denir.*” ifadelerini kullanmaktadır. *Örnek: büyük, küçük, dar, geniş, düz, yuvarlak, sert, yumuşak, güzel, çirkin, çalışkan, iyi, kötü, boş, dolu, uzak, yakın...* (Aksan,2003:68). Tahir Nejat Gencan, niteleme sıfatları tanımında: “*varlıkları niteleyen, yani varlıkların durumlarını biçimlerini, renklerini, özelliklerini kısaca nasıl olduklarını gösteren sözcüklere niteleme sıfatları denir.*” ifadelerini kullanmaktadır. *Örnek: solgun yanak, akan yaşlar, ince dudak, soğuk çıkırık, titreyen boyun vb* (Gencan,2001:197). Zeynep Korkmaz, sıfat tanımında “*nitelik sıfatları, canlı ve cansız varlıkları renk, şekil, biçim, tat, koku, mesafe, huy, alışkanlık, yetenek, beceri gibi her*

türlü dış ve özelliklerini belirten sıfatlardır.”ifadesini kullanmaktadır. Örnek: ak saçlı kadın, kumral saç, yeşil göz, mavimtırak ışık, siyah manto, kırmızı bluz, koyu kestane renkli göz, yeşil kuru, mavi tep (Korkmaz,2003:361).

Engin Yılmaz'a göre nitelik *“değişken olan, bize o kavramı oluşturan paradigmlar içinden duyu ve algılarımıza, kullanım ve ihtiyaçlarımıza uygun olanını seçme ve tercih etme imkanı sunan anlam birimciklere”* denir (Yılmaz,2004:52).Yılmaz, niteleme sıfatlarının öteki kelime türlerinden ayrılan en önemli kullanım özelliklerinden birisinin, belki de en önemlisinin anlam bakımından derecelendirilebilmesidir, ifadesini kullanır. Niteleme sıfatlarının anlam bakımından derecelendirilebilmesine karşın belirtme sıfatlarında derecelendirme söz konusu değildir. Bu yönüyle niteleme ve belirtme sıfatları birbiriyle ayrılmaktadır. Yılmaz, niteleme sıfatlarını aşağıdaki şekilde tasnif etmiştir:

A. Duyularımıza Dayalı Niteleme Sıfatları

1.Görme duyu ile ilgili nitelikleri bildiren niteleme sıfatları

-Renk bildiren niteleme sıfatları

-Biçim bildiren niteleme sıfatları

2.Tat alma duyu ile ilgili nitelikleri bildiren niteleme sıfatları

3.Dokunma duyu ile ilgili nitelikleri bildiren niteleme sıfatları

4.Koku alma duyu ile ilgili nitelikleri bildiren niteleme sıfatları

B. Bilincimize Dayalı Niteleme Sıfatları

1.Ölçü bildiren niteleme sıfatları

2.Durum bildiren niteleme sıfatları

3.Özgünlük bildiren niteleme sıfatları

4.İnsanlara özgü karakter özellikleri bildiren niteleme sıfatları

5.İnsanlara / Hayvanlara ait fiziksel özellikleri bildiren niteleme sıfatları

Ayrıca Yılmaz, niteleme sıfatlarını oluşumları bakımından Türkçe (Türemiş) kökenli ve yabancı kökenli niteleme sıfatları olmak üzere sıfatları iki grupta incelemektedir. Yılmaz, sıfatların tasnifinde, niteleme sıfatı ve belirtme sıfatı alt sınıflandırmasının yapılmasını doğru bulmamaktadır. Çünkü niteleme ve belirtme sıfatlarının anlam, işlev, biçim, kullanım bakımından birbirleriyle derin dilsel ayrılıklar gösterdiğini ifade etmektedir. Yılmaz, a.g.e sıfat denince “esasen niteleme sıfatı anlaşılmalıdır.” demektedir. Belirtme sıfatının ise belirtme işlevi gözetilerek, belirten terimiyle karşılanması gerektiğini ifade etmektedir. Yılmaz, niteleme sıfatlarının semantik içerikleri bakımından tasnif edilmesinin bazı araştırmacılar tarafından gereksiz olarak görüldüğünü oysa, niteleme sıfatlarının semantik içeriklerine göre gruplandırılması hem teorik gramer açısından, hem de niteleme sıfatlarının bağlam içindeki dizilişi ile ilgili genel eğilimlerin belirlenmesi açısından son derece yararlı ve önemli olduğunu belirtmektedir (Yılmaz,2004:132).

Fem, niteleme sıfatları için: “*isimlerin şeklini, durumunu, niteliğini, hareketini gösteren sıfatlardır.*” demektedir. Niteleme sıfatları, isimlerin kalıcı özelliklerini gösterirler. Niteleme sıfatları, isimlere sorulan “*nasıl*” sorusunun cevabıdır. *Örnek:“yeşil yaprak”* örneğinde yeşillik, yaprağın daimi, asıl, kalıcı ve kendinden kaynaklanan niteliğidir. *Mavi deniz, küçük çocuk, uzun yol, tatlı su, kötü gün, yarma şeftali, yakın arkadaş, geniş arazi, çalışkan öğrenci, iyi insan, ağlayan kaya, inleyen nağme, susuz yaz, kirli şehir, yuvarlak masa vb* (Fem Tarihsiz:84).Final Yayınları, niteleme sıfatlarını tanımlarken:“*varlıkların niteliklerini bildiren sözcüklerdir.*” ifadelerini kullanmaktadır. Bir sözcüğün sıfat sayılabilmesi için eylemsi özelliği taşımayan bir ada yöneltilmiş “nasıl” sorusunun yanıtı olması gerekir, ifadeleriyle niteleme sıfatını detaylı olarak açıklamaktadır. *Örnek: Karanlık sokaklar ürkütücüydü, Üzgün adam, eve döndü. Sinirli çocuk, annesini dinlemedi. İşsiz insanlar çoğalıyor* (Ekici, Tarihsiz:55). Formül ise “varlıkların renklerini, durumlarını, biçimlerini, şekillerini kısaca “nasıl” olduklarını belirten sıfatlara” niteleme sıfatı demektedir. Bunlar varlıkların kalitelerini etkileyen özellikleridir. Niteleme sıfatlarıyla belirtme sıfatlarını birbirine karıştırmamak

gerektiğini belirterek şöyle izah eder: Sıfat tamlamalarında ada yöneltilen “nasıl” sorusuna yanıt verebilen sıfatlar niteleme; yanıt veremeyen sıfatlar ise belirtme sıfatlarıdır. *Örnek: pişkin (ekmek)-----> Niteleme sıfatı, üç (ekmek)-----> Belirtme sıfatı. Kırmızı (kalem), yeşil (yaprak) "kırmızı", "yeşil" sözcükleri tek başına bir renk adıdır(Karaca Tarihsiz:276).Körfez Yayınları, varlıkların durumlarını, biçimlerini, renklerini, hareketlerini gösteren sıfatlara niteleme sıfatı der. Bunlar, isimlerin nasıl olduğunu bildirir ve isme sorulan "nasıl" sorusuna cevap verir. Niteleme sıfatları, isimlerin kalıcı özelliklerini karşılamaktadır, ifadelerini kullanmaktadır. *Örnek: bulanık su, güzel çocuk, yeşil kalem, uzun kavak, kısa yol, hızlı araba, eski kamyon, mavi yelek, susuz yaz, yumuşak söz, büyük ev vb* (Körfez, Tarihsiz:116).Maltepe Yayınları, niteleme sıfatları için “varlıkların yapısal özelliklerini (rengini, şeklini, yapısını v.s.) ortaya koyan sıfatlardır, tanımını yapmaktadır. *Örnek:"Yaşlı adam bir köşede oturuyordu.", "Yeşil pencereden bir gül at bana.", "Beyaz gül, kırmızı gül, güller arasından gelir." "Kara tren gecikir, belki hiç gelmez." "Yaramaz çocuk uslanmak bilmiyordu."* cümlelerinde altı çizili kelimeler birer niteleme sıfatıdır. Niteleme sıfatlarını bulurken isimlere "nasıl" sorusunu sorabiliriz ifadelerini kullanır (Maltepe,2001:128).Berkay Yayınları, “varlıkların rengini, şeklini, vasıflarını vb. özelliklerini bildiren sıfatlardır.” ifadelerini kullanmaktadır. *Örnek: sıcak bir yaz gününde, eski iskelede balık tutuyordum. Düğün davetiyesi yaldızlı yazılarla süslenmişti.* Yukarıdaki cümlelerde altı çizili sözcükler birer niteleme sıfatıdır. (Derin, Tarihsiz:106) Artıbir Yayınlarına baktığımız zaman, “varlıkların durumlarını, biçimlerini, renklerini kısaca "nasıl" olduklarını belirten sıfatlara” niteleme sıfatları demektedir. *Örnek: çalışkan insanlar, dik yokuş, kırmızı çiçek, iyi fikir, akıllı çocuk, boş hayaller vb.* Niteleme sıfatları, ya somut bir varlığın yapısındaki bir özelliği ya da soyut bir kavramda olduğu düşünülen özelliği karşılar. *Örnek: tozlu yol, güzel düşler* (Artıbir ,2008:97).*

3.1.Değerlendirme

Gramercilerimizin niteleme sıfatları tanımları bire bir aynı olmasa da genel itibari ile tanımların aynı doğrultuda söyleyebiliriz. Tahir Nejat Gencan ile Zeynep Korkmaz'ın niteleme sıfatları tanımlarının örtüştüğünü söylemek mümkün. Çünkü her ikisinde de ayrıntılı bir niteleme sıfatı tanımı görüyoruz. Gencan; “niteleme sıfatları, varlıkları niteleyen, yani varlıkların durumlarını, biçimlerini, renklerini

özelliklerin kısaca nasıl olduklarını gösteren sözcükler” şeklinde ifade ederken, Zeynep Korkmaz, “nitelik sıfatlarını canlı ve cansız varlıkların renk, şekil, biçim, tat, koku, mesafe, huy, alışkanlık, beceri gibi türlü, dış ve iç özelliklerini bildiren sıfatlardır.” şeklinde tarif eder(Korkmaz,2003:361).

Muharrem Ergin ile Doğan Aksan’ın niteleme sıfatları tanımlarının büyük oranda benzediğini söyleyebiliriz. Muharrem Ergin, vasıflanma sıfatlarını nesnelere vasıflarını bildiren sıfatlar diye tarif ederken (Ergin,1999:246), Doğan Aksan görev ve anlam açısından sıfatlar bahsinde, niteleme sıfatlarını kendinden sonra gelen adın niteliğini gösteren sıfatlar şeklinde tanımlar (Aksan,2003:68).Banguoğlu ise alışılmış tanımın dışında bir tanımla “*vasıflanma sıfatları adlardan sonra gelip anlattıkları vasfi kimseye yakıştıran sözlerdir.*” ifadelerini kullanmaktadır (Banguoğlu,1989:345).

Engin Yılmaz, a.g.e niteleme sıfatlarını diğer kaynaklardan farklı bir konseptle ele almıştır. Niteleme sıfatlarını tasnif etmesi yönüyle diğer kaynaklardan ayrılmıştır. Yine niteleme sıfatlarının adlaşması hususunda diğer kaynaklarda tutarsızlıklar mevcut olduğunu, ad çekimine giren niteleme sıfatı, adı geçici olarak kullanım dışına iteceğini, yani adın düşmesine yol açacağını ifade etmektedir. Sıfat tamlamasını oluşturan öğelerden, tamlanan ögenin eksilmekte olduğunu, tamlayan öge konumundaki niteleme sıfatının ise düşen adın biçimsel özelliklerini kendi yapısına katacağını ifade etmektedir. Dolayısıyla niteleme sıfatına ait olduğu tespit edilen bu yönüyle de diğer akademik kaynaklardan ayrılmaktadır.

Adı geçen yayınların (üniversite hazırlık kaynakları) niteleme sıfatı tanımlarına baktığımızda, bu yayınların, niteleme sıfatı tanımlarının genel itibari ile aynı olduklarını görüyoruz. Aradaki fark ise bazı yayınlar, tanımı genel hatlarıyla yaparken bazı kaynaklar daha detaylı bir tanım yapmıştır. Bu noktada Fem, Formül, Körfez ve Maltepe Yayınları’nın aşağı yukarı aynı tanımı yaptığını görüyoruz. Fem Yayınları, niteleme sıfatları için: “isimlerin şeklini, durumunu, niteliğini, hareketini gösteren sıfatlardır.” derken (Fem,Tarihsiz :84), Formül Yayınları, “varlıkların renklerini, durumlarını, biçimlerini, şekillerini kısaca “nasıl” olduklarını belirten sıfatlara” niteleme sıfatı demektedir (Fem, Tarihsiz:84).Yine aynı şekilde Körfez Yayınları, “varlıkların durumlarını, biçimlerini, renklerini, hareketlerini gösteren

sıfatlara” niteleme sıfatı derken (Körfez, Tarihsiz:117), Maltepe Yayınları, “niteleme sıfatları için “varlıkların yapısal özelliklerini (rengini, şeklini, yapısını v.s.) ortaya koyan sıfatlardır.” tanımını yapmaktadır (Maltepe,2001:128). Dolayısıyla yukarda adı geçen yayınların niteleme sıfatı tanımına baktığımızda, tanımların aynı olduklarını görüyoruz. Burada sadece Final Yayınları’nın niteleme sıfatını: “varlıkların niteliklerini bildiren sözcüklerdir.” şeklinde son derece yalın bir tanım yaptığını görüyoruz. Final Yayınları, burada yalın bir tanım yaparken diğerlerinden farklı bir görüş de ortaya koyar. Final Yayınları’na göre, bir sözcüğün sıfat sayılabilmesi için eylemsi özelliği taşımayan bir ada yöneltilmiş “nasıl” sorusuna yanıt olması gerekir, şeklinde farklı bir detay aktarır.

İlk ve ortaöğretim kaynakları genel olarak meseleye şöyle bakmışlardır: Berkay Yayınları, “varlıkların rengini, şeklini, vasıflarını vb. özelliklerini bildiren sıfatlardır.” ifadelerini kullanırken (Derin Tarihsiz:106) , Artıbir Yayınları, “varlıkların durumlarını, biçimlerini, renklerini kısaca "nasıl" olduklarını belirten sıfatlara” niteleme sıfatları demektedir. Her iki yayının niteleme sıfatıyla ilgili mütalaalarına baktığımızda, her iki yayın da birbirlerine son derece yakın bir tanım yapmışlardır. Sadece Berkay Yayınları; renk, şekil, vasıf derken Artıbir; durum, biçim, renk demektedir (Artıbir ,2008:97).

Sıfatların içerisinde niteleme sıfatları, önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle niteleme sıfatlarının çok iyi kavranması gerekir. Üniversite kitaplarının içerisinde son derece ayrıntılı tanım yapanlar olduğu gibi, yalın bir tanım yapanlar da vardır. Üniversite hazırlık, ilk ve ortaöğretim kitaplarının ise biraz daha yalın bir tanım yaptıklarını söyleyebiliriz. Öğrenme pratiği açısından elbette yalın bir tanım gerekse de üniversitede elbette bu meselenin teferruatlı bir şekilde öğrenilmesi zarurettir. İlk ve ortaöğretimde ise böylesine teferruatlı bir tanımın kavranmasının güçlüğü de ortadadır. Dolayısıyla öğrencilerin zihinsel gelişimleri gözetilerek konunun kavratılmaya çalışılması gerekir. Bu nedenle üniversite kitaplarında genel geçer bir tanımın şu şekil olması gerektiğini söyleyebiliriz: Niteleme sıfatı, varlıkları niteleyen yani varlıkların durumlarını, biçimlerini, renklerini özelliklerini kısaca nasıl olduklarını gösteren sözcüklerdir. Üniversite hazırlık, ilk ve ortaöğretim de ise biraz daha yalın bir anlatımla niteleme sıfatlarını tanımlamamız gerekir. Dolayısıyla bu tanım da şöyle

olmalıdır: Niteleme sıfatı, varlıkların durumlarını, biçimlerini, renklerini, hareketlerini gösteren sıfatlardır.

BÖLÜM 4 : BELİRTME SIFATLARI

Belirtme sıfatları, nesnelerin dış vasıflarını belirten sıfatlardır. Bunlar nesnelerin bünyesinde olan bir vasfı göstermez, sadece nesneye yapışık olmayan dış vasıfları belirtirler. Nesnelerin dış belirtileri onların yerleri, sayıları, soru durumları ve belirsizlik halleridir. İşte belirtme sıfatları da bu belirtme şekillerine göre dörde ayrılırlar: İşaret sıfatları, sayı sıfatları, soru sıfatları, belirsizlik sıfatları. Kısacası vasıflandırma sıfatları, nesneyi vasıflandıran, belirtme sıfatları nesneyi belirten sıfatlardır.

Akademik kaynaklar, genel olarak konuyu şöyle ele almışlardır: Ergin, *belirtme sıfatları için*, “*nesnelere belirten sıfatlardır.*” ifadelerini kullanır. Bu sıfatlar, “nesnenin bünyesinde olan bir vasfı göstermez, nesneyi şu veya bu şekilde belirtirler” ifadelerini kullanmakta. Ayrıca belirtme sıfatlarını şu şekilde gruplara ayırarak incelemektedir: İşaret sıfatları, soru sıfatları, belirsizlik sıfatları, sayı sıfatları. Ayrıca sayı sıfatlarını kendi içerisinde şu şekilde ayırmaktadır: a-Asıl Sayı Sıfatı b-Sıra Sayı Sıfatı c-Üleştirme Sayı Sıfatı d-Kesir Sayı Sıfatı e-Topluluk Sayı Sıfatı (Ergin,1999:247).

Tahsin Banguoğlu ise belirtme sıfatları için “*kullanılış bakımından birbirlerine ve vasıflama sıfatlarına benzemekle beraber, kaynakları ayrıdır ve anlamca farklı kavram sıfatlarına girerler*” ifadelerini kullanmaktadır. Ayrıca belirtme sıfatlarını aşağıdaki şekilde gruplandırmaktadır: Gösterme sıfatları, soru sıfatları, belirsizlik sıfatları, sayı sıfatları. Sayı sıfatlarını da şu şekilde incelemektedir: a-Asıl Sayı Sıfatı b-Sıra Sayı Sıfatı c-Üleştirme Sayı Sıfatı d-Kesir Sayı Sıfatı e-Topluluk Sayı Sıfatı (Banguoğlu,1998:351).

Doğan Aksan, “*adları sayı belirterek, soru sorarak ya da gösterme yoluyla, kimi zaman da belgisiz olarak belirten sıfatlara belirtme sıfatları denir.*” ifadelerini kullanarak şu şekilde bir tasnif yapar: işaret sıfatları, soru sıfatları, belirsizlik sıfatları, sayı sıfatları. Ayrıca Aksan, sayı sıfatlarını kendi içerisinde şu şekilde ayırmaktadır: a-Asıl Sayı Sıfatı b-Sıra Sayı Sıfatı c-Üleştirme Sayı Sıfatı d-Kesir Sayı Sıfatı e-Topluluk Sayı Sıfatı (Aksan, 2003:69).

Gencan, belirtme sıfatları bahsinde belirtme sıfatları için, “ *varlıkları türlü yönlerden belirten sıfatlardır.*” der. Ayrıca şu şekilde bir tasnif yapar: İm Sıfatları, Soru Sıfatları, Belirsizlik Sıfatları, Sayı Sıfatları. Bunların dışında sayı sıfatlarını şu şekilde ayırmaktadır: a-Asıl Sayı Sıfatı b-Sıra Sayı Sıfatı c-Üleştirme Sayı Sıfatı d-Kesir Sayı Sıfatı e-Topluluk Sayı Sıfatı (Gencan,2001:198). Zeynep Korkmaz, belirtme sıfatları için “ *belirtme işlevi yüklenmiş sıfatlardır.*” ifadelerini kullanır. Bu işlev ya adları işaret etme, ya sayısını, miktarını bildirme, ya sorma, yahut da belirsizlik gösterme biçiminde karşılır. Ayrıca şu şekilde bir tasnif yapar: İşaret Sıfatları, Soru Sıfatları, Belirsizlik Sıfatları, Sayı Sıfatları. Korkmaz, sayı sıfatlarını kendi içerisinde şu şekilde ayırmaktadır: a-Asıl Sayı Sıfatı b-Sıra Sayı Sıfatı c-Üleştirme Sayı Sıfatı d-Kesir Sayı Sıfatı e-Topluluk Sayı Sıfatı (Korkmaz, 2001:385).

Fem Yayınları, “ *isimleri sayı, soru, işaret yoluyla ya da kesin olmayacak şekilde, belgisiz olarak belirten sıfatlardır.*” ifadelerini kullanmaktadır. Ayrıca Fem Yayınları, belirtme sıfatlarını kendi içerisinde şu şekilde tasnif eder: işaret sıfatları, belgisiz sıfatlar, soru sıfatları, sayı sıfatları. Ayrıca Fem, sayı sıfatlarını kendi içerisinde şu şekilde ayırmaktadır: Üleştirme Sayı Sıfatı, Kesir Sayı Sıfatları, Asıl Sayı Sıfatları, Sıra Sayı Sıfatları. Örnek: Bin yıl sürecek sanılan bir gecenin bestesidir bu. Bin atlı akınlarda çocuklar gibi şendik. Dokuz kişiye bir pul, Hangi dağda kurt öldü? Yukarıdaki cümlelerde geçen altı çizili sözcükler belirtme sıfatıdır. Belirtme sıfatları, varlıkların kalıcı değil, geçici, bir anlık özellikleridir (Fem, Tarihsiz:84). Final Yayınları’na baktığımızda, “ *varlıkların benzerlerinden ayrılan özelliklerini belirten "hangi" sorusunun yanıtı olan sıfatlardır.*” demektedir. Fem, bu konuyla ilgili şu örnekleri vermektedir: Söylenen söz, giyilen elbise, yenilen takım, ürken at, tanınmış yazar, yapılacak iş vb. Final belirtme sıfatlarını kendi içerisinde şöyle sınıflandırmaktadır: İşaret Sıfatları, Belgisiz Sıfatları, Soru Sıfatları, Zaman Sıfatları, Yer-Yön Sıfatları, Sayı Sıfatları. Sayı sıfatlarını ise şöyle sınıflandığını görüyoruz: Asıl Sayı Sıfatı, Sıra Sayı Sıfatları, Üleştirme Sayı Sıfatı, Kesir Sayı Sıfatları. (Ekici, Tarihsiz:57). Formül Yayınları’nı incelediğimizde, “ *nesneleri belirten sıfatlardır.*” ifadeleriyle belirtme sıfatlarını tanımlar. Bu sıfatlar, nesneleri işaret, soru, belirsizlik (belgisizlik), sayı bakımlarından belirten sıfatlardır.” der. Belirtme sıfatlarını, kendi içerisinde şöyle sınıflandırır: işaret sıfatları, belgisiz sıfatları, soru sıfatları, sayı sıfatları. Ayrıca sayı sıfatlarını kendi içerisinde asıl sayı sıfatı, sıra sayı sıfatı, üleştirme

sayı sıfatı, kesir sayı sıfatı, topluluk sayı sıfatı olarak ayırmaktadır. *Örnek: kaç kişi?, bu adam, yüz bir dalmaçyalı, her şey, biraz ekmek vb* (Karaca, Tarihsiz:276). Körfez Yayınları; belirtme sıfatlarını, “*isimleri sayı belirterek, soru sorarak ya da işaret yoluyla, kimi zaman da belgisiz olarak belirten sıfatlardır.*” sözleriyle tanımlar. Sınıflandırmayı da şöyle yapar: işaret sıfatları, belgisiz sıfatlar, soru sıfatları, sayı sıfatları. Sayı sıfatlarını da kendi içerisinde asıl sayı sıfatı, sıra sayı sıfatı, üleştirme sayı sıfatı, kesir sayı sıfatı olarak ayırmaktadır. *Örnek: Babasıyla üç gündür görüşemiyor. İkinci elbiselerinizi almayınız. Herkes üçer elma yedi.* Altı çizili olan sözcükler belirtme sıfatıdır (Körfez, Tarihsiz:11). Maltepe Yayınları’na göre ise belirtme sıfatları “*varlıkları işaret, sayı, belgisizlik (belirsizlik) ve soru yoluyla belirten sıfatlardır.*” Kendi içerisinde şöyle sınıflandırır: işaret sıfatları, belgisiz sıfatlar, soru sıfatları, sayı sıfatları. Sayı sıfatlarını da kendi içerisinde asıl sayı sıfatı, sıra sayı sıfatı, üleştirme sayı sıfatı, kesir sayı sıfatı olarak ayırmaktadır. *Örnek: Bu akşam beni dinlemeye gelin. Yüzde elli başarı yeterli değildir. Bir akşam size gelirim. Kaç kişi toplantıya katıldı.* Bu cümlelerde geçen altı çizili sözcükler belirtme sıfatıdır (Maltepe, 2001:129).

İlköğretim kaynaklarından Berkay Yayınları, “*varlıkları ya da kavramları işaret, soru, sayı, belirsizlik gibi anlam yönleriyle belirten sıfatlardır.*” ifadelerini kullanarak sıfatları kendi içerisinde işaret, sayı, soru ve belgisiz sıfat olmak üzere dörde ayırmıştır (Derin, Tarihsiz:107). Ortaöğretim kaynaklarından Artıbir Yayınları ise “*varlıkları, işaret, sayı, soru, belirsizlik yoluyla belirten sıfatlardır.*” şeklinde bir tanım yaparak belirtme sıfatlarını kendi içerisinde işaret, sayı, soru ve belgisiz sıfat olmak üzere dörde ayırmaktadır. Ayrıca belirtme sıfatları için söz konusu varlığın ya da kavramın bünyesinde olmayan sıfatlardır, diyerek onlar; bir varlığı, diğer varlıkla olan ilgisiyle ayırır, ifadelerini kullanır (Artıbir, 2008:97).

4.1.Değerlendirme

Yukarıdaki tanımlara baktığımızda genel olarak akademik kaynaklarda şöyle bir yaklaşım mevcuttur: Muharrem Ergin ile Tahir Nejat Gencan’ın yaptığı tanımların özdeş olduğunu görüyoruz. İkisi de varlıkları, nesnelere türlü yönlerden belirten sıfatlardır, demektedirler. Zeynep Korkmaz’ın yapmış olduğu tanımın da Muharrem

Ergin ile Tahir Nejat Gencan'ın yapmış olduğu tanımlara kısmen de olsa benzediğini görüyoruz; zira Zeynep Korkmaz, belirtme sıfatını tanımladığında, belirtme işlevi yüklenmiş sıfatlardır, ifadesini kullanırken, belirtmeye yapmış olduğu vurguyla diğerleriyle ortak bir paydada buluşmuştur. Tahsin Banguoğlu da belirtme sıfatını, konu bakımından birbirlerine ve vasıflanma sıfatlarına benzemekle birlikte kaynakları ayırır ve anlamca farklı kavram sınıflarına girerler demekte (Banguoğlu,1998:351). Tahsin Banguoğlu'nun belirtme sıfatlarıyla ilgili ifade ettiği sözler bir tanıma karşılık gelmemektedir. Bu yönüyle Tahsin Banguoğlu diğerlerinden ayrılmaktadır.

Gramercilerimizin belirtme sıfatları tanım ve tasniflerine baktığımız zaman, bu tanım ve tasniflerin bire bir örtüştüğünü söyleyebiliriz. Zira bütün gramercilerin bulunduğu temel nokta, bu sıfatların belirtme işlevi yüklenmiş olmalarıdır. Yine belirtme sıfatı tasniflerine baktığımız zaman, hepsinde aynı şeyleri görmek mümkündür. Adı geçen gramerciler belirtme sıfatlarını ayırırken; işaret sıfatı, sayı sıfatı, soru sıfatı ve belgisiz sıfat olarak ayırmışlardır. Dolayısıyla tanım ve tasnif noktasında herhangi bir fark bulunmamaktadır. Yukarıda isimleri zikredilen dilbilimciler belirtme sıfatlarını tasnif ederken genel itibariyle aynı şekilde tasnif etmişlerdir. Yapmış oldukları tasnifi şu şekilde ifade etmek mümkün:

Belirtme Sıfatları

1.Gösterme Sıfatları

2.Soru Sıfatları

3.Belirsizlik Sıfatları

4.Sayı Sıfatları

a-Asıl Sayı Sıfatı b-Sıra Sayı Sıfatı c-Üleştirme Sayı Sıfatı d-Kesir Sayı Sıfatı
e-Topluluk Sayı Sıfatı

Yukarıda geçen belirtme sıfatları tanımlarına baktığımız zaman tanımların birbirine son derece yakın olduğunu görüyoruz. İfade edilen mana aynı; fakat ifade şekillerinde ufak tefek farklılıklar söz konusudur. Genel olarak şöyle bir yaklaşım görmekteyiz.

Fem Yayınları, Körfez Yayınları ve Maltepe Yayınları'na baktığımız zaman neredeyse tanımların aynı olduğunu görüyoruz. Zira Fem Yayınları, “ isimleri sayı, soru, işaret yoluyla ya da kesin olmayacak şekilde, belgisiz olarak belirten sıfatlardır.” derken (Fem,Tarihsiz:84). Körfez Yayınları; belirtme sıfatlarını, “isimleri sayı belirterek, soru sorarak ya da işaret yoluyla, kimi zaman da belgisiz olarak belirten sıfatlardır” demektedir(Körfez,Tarihsiz:116).Yine Maltepe Yayınları, belirtme sıfatlarını “varlıkları işaret, sayı, belgisizlik (belirsizlik) ve soru yoluyla belirten sıfatlardır.” ifadeleri ile diğerlerine son derece yakın bir tanım yapmıştır (Maltepe, 2001:129) . Burada, Formül Yayınlarına baktığımızda Formül Yayınları, “nesnelere belirten sıfatlardır, tanımıyla diğerlerinden daha sade bir tanım yapmıştır (Karaca, Tarihsiz:276).Diğer yayınlar, işaret, sayı, belgisizlik (belirsizlik) ve soru yoluyla belirten sıfatlardır, ifadelerini kullanarak daha detaylı bir tanım yapma yoluna gitmişlerdir. Belirtme sıfatı tasniflerine de baktığımız zaman tasniflerin de birbiriyle uyumlu olduğunu görüyoruz. Genel itibariyle belirtme sıfatları kendi içerisinde işaret ,sayı ,soru ve belirsizlik sıfatı olarak dörde ayrılmaktadır. Sayı sıfatlarını da asıl sayı sıfatı, sıra sayı sıfatı, üleştirme sayı sıfatı, kesir sayı sıfatı, olarak ayırmaktadır. Yalnızca Formül Yayınlarının, sayı sıfatlarını ayırırken asıl sayı sıfatı, sıra sayı sıfatı, üleştirme sayı sıfatı, kesir sayı sıfatı dışında topluluk sayı sıfatlarını da ilave ettiğini görüyoruz. Burada Final Yayınları için ayrı bir parantez açmak lazım; zira Final Yayınları, klasik belirtme sıfatı tanımının dışında bir tanım yapmaktadır. Belirtme sıfatlarını tanımlarken: “varlıkların benzerlerinden ayrılan özelliklerini belirten "hangi" sorusunun yanıtı olan sıfatlardır.” demektedir (Ekici,Tarihsiz:57).Yine bunun dışında Belirtme sıfatlarını çeşitlere ayırmaktadır. Bilinen klasik belirtme sıfatları çeşitlerinin dışında zaman sıfatları ve yer-yön sıfatlarını da sıfat çeşidi olarak ifade etmektedir.

İlk ve ortaöğretim kaynaklarında genel olarak konu şu şekilde ele alınmıştır: Berkay Yayınları, “varlıkları ya da kavramları işaret, soru, sayı, belirsizlik gibi anlam yönleriyle belirten sıfatlardır.” ifadelerini kullanırken (Derin, Tarihsiz:107), Artıbir Yayınları, “varlıkları, işaret, sayı, soru, belirsizlik yoluyla belirten sıfatlardır.” şeklinde bir tanım yapmıştır (Artıbir, 2008:97). Dolayısıyla tanım olarak aralarında herhangi bir fark yoktur.

Yine aynı şekilde sıfatların çeşitleri yönüyle de her iki yayın özdeş bir tasnif yaparak sıfatları kendi içerisinde işaret, sayı, soru ve belgisiz sıfat olmak üzere dörde ayırmıştır.

Belirtme sıfatları da sıfatlar içerisinde çok önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla sıfatların kavranması için mutlak suretle belirtme sıfatlarının çok iyi kavranması gerekir. Üniversite kaynaklarına baktığımızda belirme sıfatlarının, değişkenlik gösterse de genel olarak “nesnelere türlü yönlerden belirten sıfatlardır.” tanımı ekseninde birleştiklerini söyleyebiliriz. Üniversite hazırlık, ilk ve ortaöğretim seviyesindeki kitapların ise genel olarak isimleri sayı, soru, işaret yoluyla ya da kesin olmayacak şekilde, belgisiz olarak belirten sıfatlardır, tanımında birleştiklerini müşahade etmek mümkün. Dolayısıyla üniversite kitaplarıyla mukayese ettiğimiz diğer kitapların tanım noktasında farklılık arz ettiklerini görüyoruz. Bütün bu tanımları göz önünde bulundurduktan sonra şöyle bir tanıma ulaşmak mümkün: Belirtme sıfatı, isimleri sayı, soru, işaret yoluyla ya da kesin olmayacak şekilde, belgisiz olarak belirten sıfatlardır. Ayrıca mukayese ettiğimiz bütün kaynakların belirtme sıfatlarının tasnifi noktasında son derece benzer tasnifler yaptıklarını görüyoruz. Bu nedenle bu tasniflerden hareketle şöyle bir tasnif önerebiliriz:

Belirtme Sıfatları

1.Gösterme Sıfatları

2.Soru Sıfatları

3.Belirsizlik Sıfatları

4.Sayı Sıfatları

a-Asıl Sayı Sıfatı b-Sıra Sayı Sıfatı c-Üleştirme Sayı Sıfatı d-Kesir Sayı Sıfatı

e-Topluluk Sayı Sıfatı

BÖLÜM 5 : BELİRTME SIFATLARININ ÇEŞİTLERİ

5.1. İşaret Sıfatı

Nesnelerin yerlerini işaret eden sıfatlardır. Bu işaret etme genel olarak addan önce bu, şu, o, sözcüklerinin getirilmesiyle olur. Bu sözcükler genel olarak adıldır. Addan önce geldiklerinde bunların adıl vasfı kaybolur ve birer sıfat olur.

Bu: Yakında olan bir nesneyi işaret eder. *Örnek: bu adam, bu iş, bu durum vb.*

Şu: Biraz uzakta olan nesneyi işaret eder. *Örnek: şu vazo, şu saat, şu kapı vb.*

O:Uzakta olan bir nesneyi işaret eder. *Örnek: o tepe, o kitap, o ev vb.*

İşaret sıfatlarının çokluk şekilleri yoktur. Bu sıfatların çokluk şekilleri daima zamir olarak kullanılır. Bunların dışında; ol, şol, işbu, deminki, öteki, beriki, sözcükleri de işaret sıfatı olarak kullanılır.

Muharrem Ergin, “işaret sıfatlarını nesnelere, yerlerine işaret etmek suretiyle belirten kelimelerdir.” diye tarif eder. Bunlar aslında ve tek başlarına işaret zamirleridir. Bunlar, ismin önüne gelerek onu belirttikleri zaman işaret sıfatı olduğunu belirtiyor. *Örnek: bu yazı, şu ev, o gün, işbu yol, işbu yazı vb* (Ergin,1999:247). Banguoğlu ise gösterme sıfatlarını, “sıfat olarak kullanılan gösterme zamirleridir.” diye tarif eder. Adlara geldiklerinde nesneyi göstererek belirttiğini ve ona mekânda, zamanda veya tasavvurda uzaklığına göre bir yer tayin ettiğini belirtiyor. *Örnek: bu ağaç, şu çiftlik, bu yaz, şu günler, o dakika, bu davranış, şu haberler, o anlaşma gibi* (Banguoğlu1998:352), Doğan Aksan’a baktığımızda ise Aksan, belirtme sıfatları bahsinde adları, göstererek belirten sıfatlara gösterme sıfatları adı vermektedir. Doğan Aksan, bu sıfatların tek başlarına işaret zamiri olduğunu ifade eder. İşaret ifade eden sözcüklerin, isimden önce geldiği vakit, işaret sıfatı olacağını belirtir. *Örnek: bu ev, şu çocuk, o adam* (Aksan,2003:70).Yine, Gencan, varlıkları tanıtmak, göstermek için kullanılan sıfatlara im (işaret) sıfatları adını vermektedir. *Örnek: bu ev, şu ağaç, o ırmak, o tepe, şu duvar, bu çocuk vb* (Gencan,2001: 198).Zeynep Korkmaz ise “varlıkları işaret yoluyla

belirleyen sıfatlara işaret sıfatı adı verilir.” ifadelerini kullanır. Örnek: *bu iş, şu yol, o kız, o zaman vb* (Korkmaz,2003:385).

Üniversite hazırlık kaynaklarından Fem Yayınları,“*isimleri işaret ederek, yerlerini göstererek belirten sıfatlardır.*” ifadeleriyle tanımlamaktadır, işaret sıfatını. Örnek: *Bu, şu, o, öteki, beriki... Bu soruyu kim sordu? Kitabı şu çocuk almıştı. O rüyayı herkese anlattı. Öteki sorulara geçiniz. Beriki çocuk aldı. Fem, sıfatların çekim eklerini almadıklarını unutmamamız gerektiğini ifade eder. Örnek: O akşam hepimiz bunları sormak için şu adamın öncülüğünde ona gidecektik* (Fem, Tarihsiz: 85). Final Yayınları, “*varlıkların yerlerini işaret yoluyla belirten "bu, şu, o" sözcükleridir.*” ifadeleriyle işaret sıfatını anlatır. Bu sözcükler, adlara yöneltilmiş “hangi” sorusunun yanıtıdır, ifadelerini kullanır. Örnek:*Hangi araba?, Bu araba, şu araba, o araba, bu iş* (Ekici, Tarihsiz:60).Formül Yayınları, işaret sıfatları için “*nesnelere yerini işaret eden sıfatlardır.*” demektedir. İşaret sıfatlarının, tek başına işaret adlı olduğunu, işaret adlarının tekil olanlarının işaret sıfatı olarak kullandığını, işaret sıfatı olması için kendisinden sonra bir adın olması gerektiğini belirtir. Örnek: *bu (adam), şu (çocuk), o (ev)* (Karaca, Tarihsiz:276). Körfez Yayınları ise işaret sıfatları tanımında:“*Nesnelere yerlerini işaret ederek gösteren sıfatlardır.*” der. Başlıca işaret sıfatları şunlardır: Bu, o, beriki, öteki... Örnek: *Bu çocuğu kim dövdü? Şu kitabı okumuş muydun? O soruyu kimin çözdüğünü bilmiyorum. Beriki evde oturuyoruz.* Altı çizili sözcükler işaret sıfatıdır. Bu tür sıfatlar isme "hangi" sorusunun sorulmasıyla bulunur. "Hangi soru?" "Şu soru" gibi. Bazı işaret sıfatları ise yer bildirir. Bunlar çoğu zaman "-daki" ekini alır. Buradaki evler çok pahalı. Şuradaki kutuyu görüyor musun? Oradaki köy, bizim köyümüz (Körfez, Tarihsiz: 116).Maltepe Yayınları, işaret sıfatlarını:“*Varlıkları işaret yoluyla belirten sıfatlardır.*”sözleriyle tanımlar. İşaret sıfatlarının: bu, şu, o, öteki, beriki, buradaki, şuradaki oradaki kelimeleri ile yapıldığını belirtir.Örnek:“*Gitmesek de kalmasak da O köy bizim köyümüzdür.*”, “*Şu dünyanın direği yok.*”, “*Bu akşam beni dinlemeye gelin.*”, “*Şuradaki okul daha iyiymiş.*”, “*Beriki tarafta oynayalım.*”cümlelerinde altı çizili sözcükler, işaret sıfatlarıdır. İşaret sıfatlarını bulurken isimlere "hangi" sorusunu sorabiliriz. İşaret sıfatları genellikle yer bildirir. Çoğul eki alırlarsa sıfat olmaz, zamir olur (Maltepe,2001:129).

İlköğretim kaynaklarından Berkay Yayınları, “varlıkları işaret ederek belirten sıfatlardır.” sözleriyle işaret sıfatlarını tanımlamaktadır. Ayrıca "Bu, şu o, öteki, beriki, diğer şöyle, böyle vb. sözcükler işaret sıfatı olarak kullanılabilir, ifadelerini kullanmaktadır. Örnek: Şuradaki manavdan karpuz alalım. Biraz da bu kitaptan soru çöz. Bence diğer telefon daha kaliteli (Derin, Tarihsiz:107). Ortaöğretim kaynaklarından Artıbir Yayınları, “adları göstererek belirten sıfatlardır.” ifadelerini kullanarak işaret ifade eden sözcüklerin bu, şu, o olduğunu ifade ediyor. Ayrıca işaret sıfatlarının isme sorulan “hangi” sorusuyla bulunabileceğini belirtiyor. Örnek: Bu kitabı okudum. Öteki evi de gördüm. Şu soruyu da çözelim (Artıbir ,2008:97).

5.1.1.Değerlendirme

Gramercilerimizi, işaret sıfatları ile ilgili değerlendirmelerine baktığımızda aralarında büyük oranda benzerlik olduğunu görüyoruz. Bu noktada akademik kaynakların genel olarak konuyu şu şekilde ele aldıklarını görmek mümkün: Muharrem Ergin ile Banguoğlu'nun işaret sıfatı tanımını biraz daha detaylandırdığını görüyoruz. Muharrem Ergin, nesnelere yerlerini işaret etmek suretiyle gösteren sıfatlardır derken (Ergin,1999:247), Banguoğlu, sıfat olarak kullanılan zamirlerdir (Banguoğlu1998:352). Doğan Aksan, Tahir Nejat Gencan ve Zeynep Korkmaz, genel itibari ile aynı tanımları yaparak varlıkları işaret yoluyla belirleyen sıfatlara işaret sıfatı adını vermektedirler. Adlandırma hususunda gramercilerimizin farklı davrandıklarını görüyoruz. Ergin ve Korkmaz işaret sıfatı derken Aksan ve Banguoğlu'nun gösterme sıfatı dediğini görüyoruz. Gencan ise işaret sıfatlarına im sıfatı adını vermektedir.

Yukarıda adları geçen üniversite hazırlık yayınlarına baktığımız zaman bu kaynakların genel olarak konuyu şöyle ele aldıklarını görüyoruz: Bu yayınların işaret sıfatını genel itibariyle aynı şekilde tanımladıklarını söyleyebiliriz. Yine bu yayınlar, tanımın yanında belli başlı işaret sıfatlarını da vermişlerdir. Final Yayınları, biraz daha ayrıntıya girerek işaret sıfatının nasıl bulunabileceğini de ifade etmiştir. Yukarıda da ifade edildiği gibi adı geçen yayınların işaret sıfatı tanımı, hemen hemen aynıdır. Fem Yayınları, “isimleri işaret ederek, yerlerini göstererek belirten sıfatlardır.” derken (Fem, Tarihsiz :85) , belli başlı işaret sıfatlarını da şu şekilde sıralamıştır: Bu, şu, o, öteki, beriki. Final Yayınları ise

“varlıkların yerlerini işaret yoluyla belirten "bu, şu, o" sözcükleridir.” ifadelerini kullanır (Ekici, Tarihsiz:60).Bu iki yayına baktığımızda işaret ifade eden sözcüklerde bir farklılık göze çarpmaktadır. Final Yayınları, sadece bu, şu, o sözcüklerini ifade ederken Fem Yayınları bu, şu, o, öteki, beriki sözcüklerini dile getirmiştir. Formül Yayınları, işaret sıfatları için “nesnelerin yerini işaret eden sıfatlardır.” Derken (Karaca, Tarihsiz:276), Körfez Yayınları, işaret sıfatları tanımında:“Nesnelerin yerlerini işaret ederek gösteren sıfatlardır.” demiştir (Körfez, Tarihsiz:116).Körfez Yayınları da tıpkı Fem Yayınları gibi bu, şu, o, öteki, beriki sözcüklerini işaret ifade eden sözcükler olarak belirtmiştir. Maltepe Yayınları da işaret sıfatlarını:“Varlıkları işaret yoluyla belirten sıfatlardır.” sözleriyle tanımlarken (Maltepe,2001:129), Fem ve Körfez Yayınları gibi bu, şu, o, öteki, beriki, buradaki, sözcüklerini işaret belirten sözcükler olarak sıralamıştır. Dolayısıyla yayınların işaret sıfatı bahsine baktığımızda genel manada bir farklılık göze çarpmamaktadır.

İlk ve ortaöğretim kaynakları genel olarak konuyu şöyle ele almışlardır. Berkay Yayınları, “varlıkları işaret ederek belirten sıfatlardır.” sözleriyle işaret sıfatlarını tanımlarken (Derin, Tarihsiz:107),Artıbir Yayınları, “adları göstererek belirten sıfatlardır.” ifadelerini kullanır. Her iki yayın arasında üslup olarak fark olsa da mana olarak herhangi bir fark yoktur. Berkay Yayınları, varlıkları işaret eden derken, Artıbir Yayınları adları göstererek ifadelerini kullanır (Artıbir,2008:97). Ayrıca Artıbir Yayınları hangi sorusuna verilen cevap olarak ifade eder işaret sıfatlarını.

İşaret sıfatı konusunda üniversite kaynakları arasında bir tanım birlikteliği söz konusu olmasa da genel bir görüş birlikteliği var diyebiliriz. Bunun dışında işaret sıfatlarının adlandırılması hususunda da aynı şekilde düşünmeseler de genel olarak işaret isminde ittifak ettiklerini söyleyebiliriz. Tanım olarak bu kaynakların genel kanaati varlıkları işaret yoluyla gösteren sıfatlara işaret sıfatı demektir. Üniversite hazırlık kaynaklarının da bazı konularda farklı hareket etseler de kahir ekseriyetinin varlıkların, nesnelerin yerlerini işaret yoluyla belirten sözcüklerdir, tanımında birleştiğini söyleyebiliriz. Bunun yanında işaret ifade eden sözcüklerin bu, şu, o, öteki, beriki, buradaki olduğu hususunda da hemfikirdirler. İlk ve ortaöğretim kaynakları da adları gösteren, belirten tanımında genel olarak

birleşmişlerdir. Dolayısıyla incelediğimiz bu kaynaklardan yola çıkarak yapmış olduğumuz mukayeseden hareketle şöyle diyebiliriz: Bu kaynakların işaret sıfatlarının tanımı ve anlatımı arasında ufak tefek farklılıklar olsa da genel olarak aynı noktalara temas etmişlerdir. O halde, yapmış olduğumuz incelemelerden yola çıkarak şöyle bir işaret sıfatı tanımı önerebiliriz: İşret Sıfatı, varlıkların, nesnelere yerlerini işaret yoluyla belirten sıfatlardır. İşret ifade eden sözcükler de bu, şu ,o, öteki, beriki, buradaki sözcükleridir. Ayrıca işaret sıfatlarını isme sorulan hangi sorusuyla bulabiliriz.

5.2. Soru Sıfatı

Varlıkları, kavramları soru yoluyla belirten sıfatlardır. Sıfatın bu işlevi, adın önüne getirilen kaç, kaçar, kaçınıcı, hangi, ne, nasıl, neredeki, gibi soru sözcükleriyle karşılanır. Tek başına isim olan bu kavramlar, isimden önce geldiğinde sıfat olur.

Muharrem Ergin, “*soru sıfatlarını, nesnelere soru halinde belirten sıfatlardır.*” şeklinde tanımlar. Muharrem Ergin’e göre nesnenin sayısını, soru halinde belirten sıfat kaç, adı geçen nesnenin hangi nesne olduğunu, aynı çeşit nesnelere hangisi olduğunu soran sıfat hangi, nesnenin ne olduğunu soran ne, nesnenin nasıllığını soran sıfat nasıl, bir nesnenin miktarını soran sıfat nice, nesnenin yerini soran sıfat ise neredeki sözcüğüdür. Fakat bu sözcüklerin ifade edilen fonksiyonlarını icra edebilmeleri için isimden önce gelip isimleri soru yönüyle belirtmesi gerektiğini söyler. *Örnek: kaç kişi, kaç soru, kaç türlü, hangi gün, hangi soru, hangi kitaplar, ne gün, ne zaman, ne vakit, nasıl adam, nice yıllar, neredeki ev, neredeki taş vb* (Ergin,1999:252). Banguoğlu, adları soru yoluyla belirten sıfatları ise soru sıfatı olarak ifade etmektedir. *Örnek: kaç gün, hangi tarla, hangi doktor, kaçınıcı sınıf vb* (Banguoğlu,1998:351).Doğan Aksan, adları soru yönünden belirten sıfatlara soru sıfatı adını vermektedir. *Örnek: kaç kişi, nasıl iş, ne gün, hangi çocuk, kaçınıcı oda vb* (Aksan,2003:70).Tahir Nejat Gencan ise varlıkların durumlarını, sayılarını soru yoluyla belirten sıfatlara soru sıfatları adını vermektedir. *Örnek: nasıl çocuk, hangi okul? kaç kuruluş? ne zaman? vb* (Gencan,2001:205). Zeynep Korkmaz ise “*varlık ve nesnelere soru yoluyla belirten sıfatlardır.*” şeklinde tarif eder soru sıfatlarını. *Örnek: kaç kişi? kaç lira? kaç yıl? kaç ay? hangi emel? kaçar gün? ne zaman? nasıl dünya? vb* (Korkmaz,2003: 393).Üniversite hazırlık kaynaklarından Fem

Yayınları, “*soru sıfatlarını isimlerin durumlarını, biçimlerini, sayılarını soru yoluyla belirten sıfatlar*” olarak tanımlar. *Örnek: Nasıl soru sordu? Kaç bahar bekleyeceğiz? Ne gün gidecek? Hangi otobüse bineceğiz? Kaçınıcı sınıfta okuyor? Kaç kişi gitti, Kaçı burada kaldı?* "kaç" ismi belirtmiştir, sıfattır. "kaçı" sıfat değildir. Çünkü ismin başına gelmemiştir ve isim çekim eki almıştır. Ne gün gidecek, ne getirecek? İlk "ne" sıfattır, ikincisi sıfat değil (Fem, Tarihsiz: 86). Final Yayınları, varlıkların nitelik ve niceliklerini soru yoluyla belirten, yanıtı sıfat ya da niteleme, belirtme öbeği olan soru sözcükleri olarak tarif eder soru sıfatlarını. *Örnek: Nasıl iş? Nasıl bir iş arıyorsun? Kaç lira? Bunu kaç liraya aldın? Kaçınıcı yıl? Kuruluşun kaçınıcı yılını kutluyorsunuz? Kaçar kişi, Bu işler için kaçar kişi gerekir? Kaçta kaç hisse? Bu şirketin kaçta kaç hissesi senin? Hangi ev? Hangi evde oturuyorsunuz.* Ayrıca, soru sıfatları, çekim eki alınca soru adılına dönüşür. *Örnek: Hangi masa? Hangisi? Kaç liraya? Kaça? Kaçınıcı yıl? Kaçınıcısı?* (Ekici, Tarihsiz: 60). Formül Yayınlarına göre ise soru sıfatları, “*nesnelere soru yoluyla belirten sıfatlardır.*” Soru sıfatı olarak kullanılan sözcükler şöyle sıralar: *Kaç, nasıl, ne, hangi nice...* *Örnek: kaç (kişi), kaç (kalem), Hangi (çocuk), hangi (ev)...* *Ne gibi (iş), ne kadar (insan)* (Karaca, Tarihsiz:277). Körfez Yayınları, soru sıfatlarını “*cümlede isimlerin özelliklerini bulmak için isimlere soru olarak yöneltilen soru sözcükleri.*” olarak tarif eder. Soru sıfatlarının yerine, cevap cümlesinde bir sıfat gelir. *Örnek: Hangi ayakkabıyı beğendin? Şu ayakkabıyı beğendim. Nasıl bir ev arıyorsun? Geniş bir ev arıyorum. Günde kaç saat çalışıyorsun? Günde beş saat çalışıyorum. Kaçınıcı katta oturuyorsunuz? Onuncu katta oturuyoruz. Ne gün gidecek oraya? Falanca gün gidecek oraya.* Cümlelerinde altı çizili sözcükler soru sıfatıdır. Cevap cümlelerinde soru sıfatlarının yerine sıfat gelmiştir (Körfez, Tarihsiz:116). Maltepe Yayınları, soru sıfatları için: “*isimlerin özelliklerini niteliğini soru yönüyle belirten sıfatlardır.*” ifadelerini kullanmaktadır. *Örnek: Hangi günahın bedeli bu? Nasıl bir roman okuyorsunuz? Kaç kişi toplantıya katıldı?* (Maltepe,2001:130).

Berkay Yayınları, “*varlıkları soru yoluyla belirten sıfatlardır.*” ifadelerini kullanarak "hangi, kaç, kaçınıcı, ne, nasıl" sözcükleri soru sıfatı olarak kullanılabilir, der. *Örnek: Hangi dizi daha çok izleniyor? Bu nasıl bir araba böyle? Siz burada ne iş yapıyorsunuz?* (Derin,Tarihsiz:107).İlköğretim kaynaklarından Artıbir Yayınları,“*varlıkların durumlarını, yerlerini, sayılarını soru yoluyla belirten sıfatlardır.*” ifadelerini kullanır.

Örnek: Hangi işte çalışacaksın? Nasıl bir elbise almak istiyorsun? Kaç yaşındasın? Kaçınıcı katta oturuyorlar?(Artı bir,2001:108).

5.2.1.Değerlendirme

Adı geçen gramercilerimizin soru sıfatıyla ilgili mülahazalarına baktığımız vakit genel itibariyle konuyla ilgili yaklaşımları şöyledir: Kaynakların aynı doğrultuda görüş belirttiklerini görürüz. Bu hususta Muharrem Ergin'in "nesnenin sayısını soru halinde belirten sıfat kaç, adı geçen nesnenin hangi nesne olduğunu, aynı çeşit nesnelere hangisi olduğunu soran sıfat hangi, nesnenin ne olduğunu soran ne, nesnenin nasıllığını soran sıfat nasıl, bir nesnenin miktarını soran sıfat nice, nesnenin yerini soran sıfat ise neredeki sözcüğüdür." şeklinde ifade ettiğini görüyoruz (Ergin,1999:252). Fakat bu sözcükler, ifade edilen fonksiyonlarını icra edebilmeleri için isimden önce gelip isimleri soru yönüyle belirtmelidirler, ifadelerini kullanarak daha detaylı bir tanımlama yaptığını görmekteyiz. Diğerleri ise genel itibari ile nesnelere soru yönüyle belirten sıfatlardır, diyerek aynı doğrultuda tanımlama yapmışlardır.

Fem Yayınları, soru sıfatlarını "isimlerin durumlarını, biçimlerini, sayılarını soru yoluyla belirten sıfatlar" olarak tanımlarken (Fem,Tarihsiz :86), Final Yayınları, varlıkların nitelik ve niceliklerini soru yoluyla belirten, yanıtı sıfat ya da niteleme, belirtme öbeği olan soru sözcükleri olarak tarif eder (Ekici, Tarihsiz: 60). Formül Yayınları soru sıfatları "nesnelere soru yoluyla belirten sıfatlardır." derken (Karaca,Tarihsiz:277), Körfez Yayınları, soru sıfatlarını "cümlede isimlerin özelliklerini bulmak için isimlere soru olarak yöneltilen soru sözcükleri." olarak tarif eder (Körfez, Tarihsiz:116). Maltepe Yayınları ise soru sıfatları için:"isimlerin özelliklerini, niteliğini soru yönüyle belirten sıfatlardır." ifadelerini kullanmaktadır (Maltepe,2001:130). Yukarıda adı geçen yayınlara baktığımızda soru sıfatından kastettikleri şeyler aynı olsa da ifade şekilleri farklıdır. İfadenin kendi sistematiği açısından baktığımızda bunun doğal olduğunu söyleyebiliriz. Burada en yalın tanımın Formül Yayınları tarafından "nesnelere soru yoluyla belirten sıfatlardır." ifadesiyle yapıldığını görüyoruz. Yine buna yakın bir tanım "isimlerin özelliklerini niteliğini soru yönüyle belirten sıfatlardır." ifadeleriyle Maltepe Yayınları tarafından yapılmıştır. Fem Yayınları da "soru sıfatlarını isimlerin durumlarını,

biçimlerini, sayılarını soru yoluyla belirten sıfatlar” ifadeleriyle bunlara yakın bir tanım yapmıştır. Yine en etraflı tanımın Final Yayınları tarafından “varlıkların nitelik ve niceliklerini soru yoluyla belirten, yanıtı sıfat ya da niteleme, belirtme öbeği olan soru sözcükleri” ifadeleriyle yapıldığını görüyoruz (Ekici, Tarihsiz: 60). Burada en farklı tanımın Körfez Yayınları tarafından “cümlede isimlerin özelliklerini bulmak için isimlere soru olarak yöneltilen soru sözcükleri.” ifadeleriyle yapıldığını görüyoruz. Ayrıca bütün yayınların soru sıfatlarının hangi sözcüklerle (Nasıl, Kaç, Kaçınıcı, Kaçar, Kaçta kaç, Hangi, Ne) ve nasıl yapılacağı noktasında mutabık olduklarını tespit etmek mümkün.

İlk ve ortaöğretim kaynaklarında genel olarak konu şöyle ele alınmıştır: Berkay Yayınları, “varlıkları soru yoluyla belirten sıfatlardır.” İfadelerini kullanırken (Derin, Tarihsiz:107), Artıbir Yayınları, “varlıkların durumlarını yerlerini sayılarını soru yoluyla belirten sıfatlardır.” ifadelerini kullanır. Burada Berkay Yayınları, sadece varlıkları soru yoluyla belirten sıfatlar derken Artıbir, varlıkların durumlarını, yerlerini, sayılarını, soru yoluyla belirten ifadelerini kullanarak daha detaylı bir tanım yapmıştır (Artıbir,2001:108).

Akademik kaynaklara baktığımızda, bu kaynakların soru sıfatları ilgili mülahazaları genel itibariyle aynıdır. Soru ifade eden sözcükler şunlardır: kaç? hangi? kaçınıcı? ne? nasıl? vb. Genel olarak birleştikleri tanım ise şöyledir: Varlıkların, durumlarını, sayılarını, soru yoluyla, belirten sıfatlardır. Üniversite hazırlık kaynakları arsında ufak tefek farklılıklar da olsa genel itibariyle varlıkların durumlarını, sayılarını soru yoluyla belirten sıfatlardır, tanımında buldukları söylenebilir. Ayrıca bu kaynakların ortak kanaatlerinden biri de soru sıfatı çekim eki aldığı soru sıfatının soru zamirine dönüşeceği kanaatidir. İlk ve ortaöğretim kaynakları ise biraz daha basit bir tanım yaparak meseleyi hal yoluna gitmişlerdir. Bu kaynaklar, varlıkları soru yoluyla belirten sıfatları soru sıfatı olarak tanımlamışlardır. Yukarıda adı geçen kaynaklara baktığımızda, bu kaynakların yapmış oldukları soru sıfatı tanımında son derece büyük benzerlikler mevcuttur. Dolayısıyla, soru sıfatlarının öğretimi açısından sorun teşkil edebilecek bir durum söz konusu değildir. O halde bütün bunlardan hareketle şöyle bir soru sıfatı tanımı yapılmalıdır: Varlıkların, nesnelere yerlerini, durumlarını, sayılarını soru yoluyla belirten sıfatlardır.

5.3. Belgisiz Sıfat

Varlıkları, kavramları belirsiz olarak ifade eden kavramlardır. Bunlar, nesnelere bilhassa sayılarını, miktarlarını, hangisi olduğunu, belirsiz olarak ifade ederler. Belirsizlik sıfatı olarak ifade edilen kavramlar şunlardır: Bir, her, hiç, filanca, bütün, kimi, falan, az, başka, çoğu, filan, fazla, bazı, çok, falanca vb. Buraya bakıldığında görülüyor ki bunların arasında kalıplaşmış iyelik şekilleri de vardır: kimi gün, çoğu zaman gibi. Bunlardan başka, öteki, beriki, şimdiki, bizdeki gibi aitlik şekilleri de vardır. Öbür ve diğer sözcüklerini de bunlara ekleyebiliriz.

Akademik kaynakların yazarlarından Muharrem Ergin, nesneyi belirsiz olarak ifade etmek için bir, nesnenin hepsini ifade etmek için bütün, nesnenin konuşulandan ayrı olduğunu ifade için başka, nesnenin muayyen olmadığını ifade için bazı, nesnenin muayyen olmadığını, umumi olarak ifade edildiğini, nesnenin bütünü anlatan belirsizlik sıfatı olarak her sözcüklerini kullandığını görüyoruz. Bunların dışında kimi, çoğu, çok, hiç, falan, filan, az, fazla, gibi belirsizlik ifade eden sözcüklerin de kullanıldığını beyan eder. *Örnek: bir gün, bir kız, birkaç kuruş, bütün gün, başka yer, bazı çocuklar, her yer, her gün, kimi gün, kimi insan, çoğu zaman, çok kimse, çok şey, hiç kimse, filan yer, filanca saat, az iş, az para, fazla iş vb* (Ergin,1999:254). Banguoğlu ise belirsiz sıfatlarını, adları kabataslak, yetersizce belirten sıfatlar diye tarif eder. *Örnek: bir kadın, her kadın, birçok kadın, çoğu kadın, kimi kadın, bir iki kadın gibi* (Banguoğlu,1998:351). Aksan, sığata kesinlik kazandırmaksızın ismi belirten sıfatlara belgisiz sıfat adını vermektedir. *Örnek: birkaç kişi, çoğu öğrenci, biraz etmek, kimi insanlar, her gün vb* (Aksan,2003:71). Gencan, varlıkları tam olarak değil de aşağı yukarı belirten sözcüklere belgisiz sıfat adını vermektedir. *Örnek: birkaç öğrenci, bütün insanlar, her çocuk, başka gün, kimi kez vb* (Gencan,2001:203). Korkmaz, “varlıklar ve nesnelere sayı miktarını açık ve kesin olarak değil; kabataslak, belirsizlik olarak bildiren sıfatlara ise belirsizlik sıfatları” demektedir. *Örnek: başka kültür, bazı saatler, birçok şey, bunca yıl, her akşam, bütün eşya vb* (Korkmaz,2003:395).

Üniversite hazırlık kaynaklarından Fem Yayınları, “İsimleri kesin olarak değil, aşağı yukarı belirten sıfatlardır.” demektedir. Başlıca belgisiz sıfatlar: Bir, birkaç, birçok, çok,

birtakım, bütün, tüm, her, hiçbir, herhangi bir, bazı, kimi... Örnek: Kimi insanlar, Bir yaz günü, Her soru, Birtakım kimseler, Birkaç soru vb. Fem, sayı sıfatı olan "bir" ile belgisiz sıfat olan "bir" karıştırılmamalıdır, ifadelerini kullanarak şu örnekleri vermektedir: *Bir çiçekle yaz olmaz.* (Sayı sıfatı), *Onu bir akşam vakti görmüştük.* (Belgisiz sıfat) Ayrıca, "bir" sözcüğü, "tek" karşılığı ise sayı sıfatıdır; "herhangi bir" anlamındaysa belgisiz sıfattır, notunu da ilave etmektedir. Örnek: "*Onu 'tek' akşam vakti görmüştük.*" olmaz. Buradaki "tek" belgisiz sıfattır (Fem, Tarihsiz: 85). Final Yayınları ise "varlıkların nitelik ve niceliklerini belli belirsiz bildiren sözcüklerdir." ifadeleriyle belgisiz sıfatları tanımlamıştır. Örnek: *Bazı insanlar, Bir adam, Herhangi bir iş, Şöyle böyle yazı, Tüm sanatçılar, Birkaç kişi, Bütün sınıflar, Pek çok ev, Çok para, İki üç araba, Şuradaki evler, Böyle kararlar vb.* Belgisiz sıfatların çoğu, çekim eki alınca belgisiz adıla dönüşür. Örnek: *Bazı adamlar > Bazısı, Çok para > Çoğu, Bir adam > Biri* (Ekici, Tarihsiz:60). Formül Yayınları, "nesnelere belirsiz olarak belirten sıfatlardır." diyerek belgisiz sıfatları tanımlar. Başlıcaları şunlardır: Bir, bütün, başka, bazı, her, kimi, çoğu, hiç... Örnek: *bir (zamanlar), bir (kalem), bir (ev)...bütün öğrenciler, bütün (meyveler) gibi, başka (bahçe), başka (sorular) bazı (günler), bazı (insanlar) gibi..."Seneler sürer her (günüm)."herhangi bir (çiçek), kimi (gün), kimi (insanlar)* (Karaca, Tarihsiz:278). Körfez Yayınları; belgisiz sıfatları, "isimleri tam olarak değil de aşağı yukarı, belli belirsiz belirten sıfatlardır." Başlıca belgisiz sıfatlar şunlardır: Bir, birkaç, çok, birçok, bazı, tüm, her, bütün, hiçbir, herhangi bir, kimi vb. Örnek: *Birkaç* kişi gelip seni sordu. Onunla *her* konuda anlaştık. *Bir* bahar akşamı rastladım size. *Kimi* insan anlamaz eski musikimizden. Bu konuda *herhangi bir* yorum istemiyorum. *Tüm* öğrenciler bahçede toplandı. *Hiçbir* zaman onu anlayamadık. *Her* yere baktık ancak onu bulamadık. Belgisiz sıfatların isme sorulan "hangi" sorusuna cevap verdiğini, eğer "bir" sözcüğü "tek" anlamındaysa sayı sıfatı, "herhangi bir" anlamındaysa belgisiz sıfattır, ifadelerini kullanmaktadır. Örnek: *Bir günlük ömrü kalmış. O her yemekte bir ekmek bitirir.* Örnek: *Seni de bir gün sorarlar elbet. Bir gece ansızın ortalıktan kayboldu.* Cümlelerinde ise "bir" sözcüğü "herhangi bir" anlamında kullanıldığından belgisiz sıfattır. Babanla askerde bir yerdeydik. İkimiz bir boydayız. Cümlelerinde "bir" sözcüğü "aynı" anlamında kullanıldığından niteleme sıfatıdır (Körfez, Tarihsiz:120). Maltepe Yayınları, "isimleri belirli belirsiz belirten sıfatlardır." diyerek belgisiz sıfatları tanımlar. Örnek: *Bazı geceler ağlayarak*

uyurdum. Bir akşam size gelirim. Ayrıca, belgisiz sıfatları bulurken isimlere hangi sorusunu sorarız (Maltepe, 2001:130).

İlköğretim kaynaklarından Berkay Yayınları, “varlıkları kesinlik bildirmeden belirten sıfatlardır.” ifadeleriyle belgisiz sıfatları tanımlamaktadır. "Kimi, bazı, bir, birkaç, hiçbir, birtakım, birçok, herhangi bir, her vb." sözcükler belgisiz sıfat olarak kullanılabilir. Örnek: *Kimi insanlar, gezmeyi çok sever. Birkaç arkadaşla oynuyorduk. Başka ayakkabım yok Her taraf dutla doluydu* (Derin Tarihsiz,:108). Ortaöğretim kaynaklarından Artıbir Yayınları, “varlıkları tam olarak değil de aşağı yukarı belirten sıfatlardır.” sözleriyle tanımlamaktadır. Örnek: *bazı insanlar, birkaç kişi, birtakım sorunlar, her kitap, herhangi bir şey, hiçbir gün ,biraz para, bütün sorular, kimi öğrenciler...* Ayrıca, "bir" sözcüğü varlığın sayısını, yani bir tane olduğunu belirtiyorsa "sayı sıfatı", "herhangi bir" anlamı taşıyorsa "belgisiz sıfattır. Örnek: Okulların açılmasına bir gün kaldı.(sayı sıfatı) ,Bir gün sen de beni anlayacaksın, (belgisiz sıfat) (Artıbir, 2008 :98).

5.3.1.Değerlendirme

İsmi geçen gramercilerimize baktığımız zaman, belgisiz sıfat tanımında ittifak ettiklerini tespit etmek mümkün. Yalnız, bazı gramercilerimizin daha detaylı bir belgisiz sıfat tanımı yaptıklarını görüyoruz.

Akademik kaynakların, genel olarak konuyu şöyle ele aldığını görüyoruz: Doğan Aksan, Nejat Gencan ve Zeynep Korkmaz’ın belgisiz sıfat tanımlarının paralellik arz ettiğini söyleyebiliriz. Her üçünün de üzerinde durduğu nokta belgisiz sıfatın, isimleri belli belirsiz nitelediği noktasıdır. Banguoğlu ise belgisiz sıfatı, adları kabataslak, yetersizce belirten sıfat olarak adlandırmaktadır (Banguoğlu,1998:351).

Muharem Ergin’e baktığımız zaman Ergin’in, “belgisiz sıfat için nesneyi belirsiz olarak ifade etmek için bir, nesnenin hepsini ifade etmek için bütün, nesnenin konuşulandan ayrı olduğunu ifade için başka, nesnenin muayyen olmadığını ifade için bazı, nesnenin muayyen olmadığını, umumi olarak ifade edildiğini, nesnenin bütününi anlatan belirsizlik sıfatı olarak her sözcükleri kullanılır.” ifadelerini dile getirerek son derece detaylı bir tanımlama yaptığını görmekteyiz (Ergin,1999:254).

Üniversite hazırlık kaynakları, genel olarak konuyu şu şekilde ele almışlardır: Adı geçen yayınların, belgisiz sıfat tanımlarına baktığımız zaman genel olarak tanımlar farklı şekilde ifade edilmiş olsalar da kastedilen manaların aynı olduğunu görüyoruz. Fem Yayınları ile Körfez Yayınları'nın belgisiz sıfat tanımlarının özdeş olduklarını görmek mümkün. Fem Yayınları; "İsimleri kesin olarak değil, aşağı yukarı belirten sıfatlardır." derken (Fem: Tarihsiz: 85), Körfez Yayınları; " belgisiz sıfatları, isimleri tam olarak değil de aşağı yukarı, belli belirsiz belirten sıfatlardır." demektedir (Körfez, Tarihsiz:116). Dolayısıyla bu iki yayının belgisiz sıfat tanımı özdeştir diyebiliriz. Bu iki yayın gibi olmasa da "isimleri belirli belirsiz belirten sıfatlardır." tanımıyla Maltepe Yayınları'nın da bunlara benzer bir tanım yaptığını görüyoruz. Formül Yayınlarıyla Maltepe Yayınları'nın tanımlarının neredeyse aynı olduğunu söylemek mümkün. Zira Maltepe Yayınları, "isimleri belirli belirsiz belirten sıfatlardır." derken, Formül Yayınları, "nesneleri belirsiz olarak belirten sıfatlardır." demektedir (Karaca, Tarihsiz:278). Aralarındaki fark Maltepe Yayınları, "isimleri belirten" ifadesini kullanırken (Maltepe,2001:130), Formül Yayınları, "nesneleri belirten" ifadesini kullanır. Adı geçen yayınların, belgisiz sıfatların çeşitleri noktasında herhangi bir ihtilaf yaşamadıkları hepsinin bir, birkaç, birçok, çok, birtakım, bütün, tüm, her, hiçbir, herhangi bir, bazı, kimi ifadelerini belgisiz sıfat çeşidi olarak kabul ettikleri görülmektedir. Ayrıca mutabık kaldıkları diğer bir nokta da belgisiz sıfatın çekim eki aldığı zamir olacağı noktasıdır.

İlk ve ortaöğretim kaynaklarının konuya bakış açıları genel olarak şu şekildedir: Berkay Yayınları,"varlıkları kesinlik bildirmeden belirten sıfatlardır." derken (Derin, Tarihsiz:108), Artı bir Yayınları, "varlıkları tam olarak değil de aşağı yukarı belirten sıfatlardır." sözleriyle tanım yapmaktadır (Artı bir, 2008: 98). Burada tanımların içerik olarak aynı olduğunu söylemek mümkün. "Kimi, bazı, bir, birkaç, hiçbir, birtakım, birçok, herhangi bir, her sözcükleri her iki yayında da belgisizlik ifade eden sözcükler olarak belirtilmiştir.

Akademik kaynaklar, belgisiz sıfat tanımında aynı noktada birleşme de mana olarak bu kaynakların aynı eksende olduklarını söyleyebiliriz. Bu kaynakların kimisi, belli belirsiz, kimisi kabataslak olarak varlıkları ifade eden sözcükler demektedir. Dolayısıyla bu tanımların hepsini göz önünde bulundurduğumuzda bu

kaynakları şöyle bir tanımda toplamak mümkün: Belgisiz sıfat, nesnelerin, varlıkların sayı ve miktarını kabataslak, belirsiz olarak ifade eden sözcüklerdir. Üniversite hazırlık kaynakları arasında yukarıda ifade ettiğimiz gibi belgisiz sıfat tanımında ifade açısından fark olsa da öz açısından aralarına herhangi bir fark söz konusu değildir. Bu nedenle genele baktığımız zaman karşımıza şöyle bir tanım çıkmaktadır: Nesnelerin nitelik ve niceliğini belli belirsiz ifade eden sözcüklere belgisiz sıfat denir. İlk ve ortaöğretim kaynakları ise genel olarak varlıkları tam olarak değil de aşağı yukarı belirten sıfatlara belgisiz sıfat demişlerdir. Dolayısıyla bu kaynakların hepsine genel bir bakış açısıyla baktığımızda çok olmasa da bu denli ifade farklılıkları, bu sıfatın öğrenilmesinde bir karmaşaya yol açacağı aşikardır. Bu açıdan değerlendirildiğinde bu sıfatın tanım olarak yeniden düşünülmesinde fayda söz konusudur. O halde genel olarak belgisiz sıfat için şöyle bir tanım teklif etmek mümkün: Belgisiz sıfat, nesnelerin, varlıkların sayılarını ve miktarlarını belli belirsiz belirten sıfattır. Ayrıca bu sıfatın çekim eki almaması gerekir. Çekim eki aldığında sıfat olmaktan çıkar ve zamir olur. Bir de “bir” sözcüğü teklik bildirirse sayı sıfatı, herhangi biri anlamında kullanılırsa belgisiz sıfat olur. Belgisizlik ifade eden sözcükler ise şunlardır: kimi, bazı, bir, birkaç, hiçbir, birtakım, birçok, herhangi bir, her vb.

5.4. Sayı Sıfatı

İsimleri, sayı gösterme yoluyla belirten sıfatlara sayı sıfatı denir. Bu sıfatlar aslında birer sayı adı iseler de, adlar önünde artık tam bir sıfat görevi yüklenmişlerdir. Bazı kitaplar, bunlara sayı adları veya sayı adlarının sıfat olarak kullanılması demişlerdir. Ancak burada önemli olan işlevdir. Sayı adları isimlerden önce geldiklerinde elbette bunları sayı sıfatı olarak değerlendirmek gerekir.

Ergin, “*sayı sıfatlarını nesnelerin sayılarını belirtmek suretiyle belirten kelimelerdir.*” diye tarif eder. Aslında bunların tek başlarına sayı ismi olduğunu, sayı sıfatlarının nesnelere sayı bakımından ya yalnız adet olarak ya bölük bölük, ya parça halinde veya topluluk olarak belirttiğini ifade eder. Muharrem Ergin, sayı sıfatlarını, fonksiyonlarına göre asıl sayı sıfatı, sıra sayı sıfatı, üleştirme sayı sıfatı, kesir sayı sıfatı ve topluluk sayı sıfatı olarak ayırır. *Örnek: on bir kişi, beşinci bölüm, üçüz*

kardeşler, ikişer elma, üçer öğrenci vb (Ergin,1999:249). Banguoğlu, “*varlıkları sayı, sıra, topluluk vb. yönlerden belirten sıfatları da sayı sıfatı*” diye ifade eder. Sayı sıfatlarını kendi içerisinde asıl sayı sıfatı, sıra sayı sıfatı, üleştirme sayı sıfatı, kesir sayı sıfatı, topluluk sayı sıfatı olmak üzere beşe ayırır. *Örnek: üç koltuk, on iki ceviz, onar kişi, yirmi beşer lira, onda sekiz hisse, üçlü anlaşma, vb* (Banguoğlu,1998:353). Doğan Aksan ise “*başka bir adın sayısını, ölçüsünü, sırasını belirten sıfatlara da sayı sıfatı*” demektedir. Ayrıca sayı sıfatlarını da kendi içerisinde asıl sayı sıfatı, üleştirme sayı sıfatı, kesir sayı sıfatı, sıra sayı sıfatı olarak dört grupta incelemiştir. *Örnek: otuz yıl, üçüncü şahıs, yüzde yüz zam, ikişer üçer ay vb* (Aksan, 2003:72). Gencan’a baktığımızda Gencan, varlıkları sayı ile ilgili türlü yönlerden belirten sözcüklere sayı sıfatı adını vermektedir. Sayı sıfatlarını görevleri bakımından varlıkların sayılarını gösteren sıfatlara asıl sayı sıfatı, varlıkların sıralarını belirten sıfatlara sıra sayı sıfatı, varlıkların eşit bölümlere ayrıldığını belirten sıfatlara üleştirme sayı sıfatı, varlıkların bölümlerini belirten sıfatlara kesir sayı sıfatı demektedir. *Örnek: beş parmak, yetmiş iki kuruş, onuncu yıl, beşinci sınıf, üçer elma, dörder arkadaş, binde bir ihtimal, yüzde on iki kar vb* (Gencan,2001:200). Korkmaz; adları, sayı gösterme yoluyla belirten sıfatlara sayı sıfatları adını verir. Korkmaz, sıfatları kendi içerisinde asıl sayı sıfatı, sıra sayı sıfatı, üleştirme sayı sıfatı, kesir sayı sıfatı ve topluluk sayı sıfatı olarak ayırır. *Örnek: Bir damla yağmur, iki taksit, üçüncü gece, dörder kişi, üçte bir gibi, üçlü sefer tası vb* (Korkmaz, 2003:387).

Fem Yayınları, sayı sıfatlarını “*isimlerin sayılarını, bölümlerini, sıralarını, parçalarını kesin olarak belirten sıfatlardır.*” şeklinde tarif eder. Ayrıca sayı sıfatlarını kendi içerisinde asıl sayı sıfatı, sıra sayı sıfatı, üleştirme sayı sıfatı, kesir sayı sıfatı olarak ayırmaktadır. *Örnek: Yalnız üç günümüz kaldı. Dörder kişilik gruplara ayrıldılar. Yüzde elli başarı yüksek sayılmaz. İkinci sıradaki de içeriye geldi.* Bu cümlelerde geçen altı çizili sözcükler sayı sıfatıdır (Fem, Tarihsiz: 85). Final Yayınları, sayı sıfatlarını şöyle tarif eder: “*Varlıkların sayısal durumlarını kesin olarak belirten sözcüklerdir.*” Bunlarda kendi içinde: asıl sayı, sıra sayı, üleştirme sayı ve kesir sayı sıfatı olmak üzere dörde ayrıldığını belirtir. *Örnek: Bir milyon lira almış. İkinci sırada oturuyor. Beşer lira harçlık almışlar. Yüzde yirmi karla çalışıyorlar* (Ekici,Tarihsiz:57). Sayı sıfatı, Formül Yayınlarına göre “*nesnelerin sayısını belirten sıfatlardır.*” Sayı sıfatlarının tek başına sayı adları olduğunu bunların nesnelere sayı, sıralama, üleştirme,

kesir ve topluluk biçimlerinde belirttiğini ifade eder. Kendi aralarında asıl sayı, sıra sayı, üleştirme sayı, kesir sayı ve topluluk sayı sıfatı olmak üzere beşe ayrıldığını belirtir. *Örnek: Bir kalem aldım. İkinci şahıslar karışmasın. İkişer elma dağıttık. Üçte bir ekmek, İkiz çocuklar geldi* (Karaca, Tarihsiz: 279). Körfez Yayınları, sayı sıfatlarını “varlıkları sayı yoluyla belirten sıfatlar” olarak tanımlıyor. Sayı sıfatlarını kendi içerisinde asıl sayı, sıra sayı, üleştirme sayı ve kesir sayı sıfatı olarak tasnif ediyor. *Örnek: Babasıyla üç gündür görüşemiyor. Üçüncü ışıklardan sonra sola döneceksiniz. Her sınıftan beşer öğrenci alacağız. Akşam yemeğinde çeyrek ekmek yedi* (Körfez, Tarihsiz:117). Maltepe Yayınlarına göre, sayı sıfatları: “Sayı yoluyla isimleri belirten sıfatlardır.” Kendi aralarında beşe ayrılır: asıl sayı, sıra sayı, üleştirme sayı, kesir sayı ve topluluk sayı sıfatı. *Örnek: Yarışmaya üç kişi katıldı. Çalışma büromuz ikinci katta. Beşer kişi içeriye girdi. Yüzde elli başarı yeterli değildir* (Maltepe,2001:129).

Berkay Yayınları, sayı sıfatları için “varlıkları sayı yoluyla belirten sıfatlardır.” demektedir. Ayrıca sayı sıfatlarını asıl sayı, sıra sayı, üleştirme sayı ve kesir sayı sıfatı olarak tasnif etmiştir. *Örnek: bir domates, beşer balık, ikişer kişi, yüzde on pay vb* (Derin, Tarihsiz:107). Artıbir Yayınları, “varlıkların sayılarını belirten sıfatlar.” olarak sayı sıfatlarını tanımlamaktadır. Sayı sıfatlarını kendi içerisinde asıl sayı, sıra sayı, üleştirme sayı kesir sayı ve topluluk sayı sıfatı olmak üzere beşe ayırmıştır. *Örnek: birinci sınıf, üç kitap, yirmi gün, beşer ceviz* (Artıbir,2008:97).

5.4.1. Asıl Sayı Sıfatı

Varlıkların sayılarını ifade eden sıfatlara asıl sayı sıfatı denmektedir. Diğer sıfatlarda olduğu gibi bir sıfatla ismin yan yana gelmesiyle oluşur. Muharrem Ergin, asıl sayı sıfatlarını, asıl sayı ismi olarak tarif eder. Diğer sayı sıfatları, sayı isimlerinin bunlardan yapıldığını beyan eder. *Örnek: üç grup, beş çocuk, sekiz kişi, yüz bir adam, on bir kişi, yirmi iki çadır, otuz sekiz inek, iki yüz sene vb.* Ayrıca Ergin bu konuyla ilgili şu ifadeleri kullanmaktadır: “Asıl sayı sıfatlarının biri dışında, hepsi mana bakımından çokluk ifade ettikleri için bunlarla yapılan sıfat tamlamalarında isim unsuru esas itibariyle çokluk şekline sokulmaz (Ergin,1999:249). Banguoğlu ise asıl sayı sıfatları bahsinde “bunlar aslında sayı adlarıdır.” demektedir. Fakat yoğun kavramları olmamak ve daha ziyade nesnelere miktarca belirtmek işleri sebebiyle bunları asıl sayı sıfatı

olarak takdim eder. Örnek: üç koltuk, on iki ceviz, yüz yirmi beş kuruş gibi (Banguoğlu,1998:353). Doğan Aksan, adların kesin sayılarını belirtmek için kullanılan sıfatlara asıl sayı sıfatı adını vermektedir (Aksan,2003:73). Gencan ise “*varlıkların sayılarını bildiren sözcüklerdir.*” ifadeleriyle asıl sayı sıfatlarını anlatmaktadır. Sayı ismi olan sıfatlara asıl sayı sıfatı diyerek, asıl sayıları yapıları bakımından üç çeşide ayırır. a)Bir sözcüklü sayılar Örnek: *Bir, iki, beş, on, yirmi vb.* b)Sıfat takımı biçiminde olan çarpımlı sayılar Örnek: *üç yüz, yedi bin, yüz milyon vb.* c)Öbekleşmiş toplamlı sayılar Örnek: *On iki, kırk üç, üç bin altı, seksen bin vb* (Gencan,2001: 201).Korkmaz, asıl sayı sıfatları “*eklendikleri adla birer sıfat tamlaması oluşturan ve adın sayısını belirten sıfatlardır.*” ifadeleriyle asıl sayı sıfatını tanımlamaktadır. Korkmaz’a baktığımızda ilk ve son sıfatlarını da açık bir sayı belirtmemekle birlikte ilk ve son sayıları bildirmeleri bakımından asıl sayı sıfatları arasına sokulabilir, ifadelerini kullanır. Örnek: *Elime bir damla yağmur düştü. Onun bu dünyada üç büyük gayesi vardı. O zaman yirmi yaşında dal gibi bir kızı vardı. Kırk yıllık kani olur mu yani. Taburların ilk sıralarında idiler. Kolejdeki son yıllarındaydı* (Korkmaz,2003:388).

Fem Yayınları, “*isimleri kesin olarak sayılarını belirten sıfatlardır.*” şeklinde tarif eder asıl sayı sıfatlarını. Örnek: *Her gün on saat çalışıyormuş. Altmış milyon Türk bu karara üzüldü. Bir soru bile cevaplamamış.* Ayrıca başında asıl sayı sıfatları bulunan isimlere çoğul eki getirilmez: Bu kurala özel isimlerde uyulmadığı görülür ifadelerini kullanır. Örnek: *Beş Yüz Evler, Kırk Haramiler, Yedi Cüceler, Beş Evler vb* (Fem,Tarihsiz: 85). Final Yayınları ise; asıl sayı sıfatlarını: “*varlıkların sayısını kesin olarak bildiren sözcüklerdir.*” diye tanımlar. Tüm doğal sayılar asıl sayı sıfatı olarak kullanılabilir. Bir sözcüğün asıl sayı sıfatı sayılabilmesi için adlara yöneltilmiş "kaç" sorusunun yanıtı olması gerekir. Örnek: -kaç ev? –bir, iki, üç, dört, beş, bin, ...ev -kaç kişi? -tek (bir) kişi. Fem, “Bir sözcüğü, asıl sayı sıfatı ya da belgisiz sıfat olarak kullanılabilir, varlığın sayısını kesin olarak bildiriyorsa asıl sayı sıfatı, "herhangi" anlamına geliyorsa belgisiz sıfat sayılır ifadelerini kullanır.” demektedir. Örnek: Bir adamla görüşüm. →Belgisiz sıfat, Toplantıya bir kişi katılmadı.→Asıl sayı sıfatı (Ekici, Tarihsiz:57). Formül Yayınları, “*nesnelerin sayısını gösteren sıfatlardır.*” der asıl sayı sıfatları için. Asıl sayı sıfatları tek sözcük olabildiği gibi sözcük öbeği de olabilir. Örnek: *bir (kalem), iki (taş), otuz iki (diş), gibi... kırk haramiler, beş evler, üç*

silahşörler gibi... Tam kırk (yilda) seni buldum (Karaca, Tarihsiz:279). Körfez Yayınları asıl sayı sıfatlarını: “*varlığın kaç adet olduğunu belirten sıfatlar olarak* tanımlar. Örnek: *Sınıfa dağıttıktan sonra beş parça kaldı. Olaydan iki saat sonra geldi* (Körfez, Tarihsiz: 117). Maltepe Yayınları, asıl sayı sıfatları için “*nesnelere sayılarını ifade eden sözcüklerdir.*” der. Örnek: *Yarışmaya üç kişi katıldı. Sınıfta on üç öğrenci vardı* (Maltepe, 2001:129).

Berkay Yayınları, asıl sayı sıfatıyla ilgili olarak tanım yapmayarak sadece örnek vermekle yetinmiştir. Örnek: *bir domates, üç kabak (asıl sayı sıfatı)* (Derin, Tarihsiz:107). Artıbir Yayınları, “*adların kesin sayısını belirtir.*” ifadeleriyle asıl sayı sıfatını anlatmaktadır. Örnek: *bir kalem, on kişi, iki yüz lira, üç saat* (Artıbir, 2008: 97).

5.4.1.1.Değerlendirme

Akademik kaynakların genel olarak konuya bakış açıları birbirine benzemektedir. Muharrem Ergin, “*asıl sayı sıfatlarını, asıl sayı ismi olarak tarif eder* (Ergin, 1999:249). Diğer sayı sıfatları, sayı isimleri bunlardan yapılmıştır.” derken, Banguoğlu, “*asıl sayı sıfatları bahsinde bunlar aslında sayı adlarıdır.*” demektedir (Banguoğlu, 1998:353). Fakat yoğun kavramları olmamak ve daha ziyade nesnelere miktarca belirtmek işleri sebebiyle bunları asıl sayı sıfatı olarak takdim eder. Aksan, adların kesin sayılarını belirtmek için kullanılan sıfatlara asıl sayı sıfatı adını verirken (Aksan,2003:73), Gencan, “*varlıkların sayılarını bildiren sözcüklerdir.*” ifadeleriyle asıl sayı sıfatlarını anlatmaktadır (Gencan,2001: 201). Asıl sayı sıfatlarını da kendi içerisinde bir sözcüklü sayılar, sıfat takımı biçimindeki sayılar ve öbikleşmiş sayılar olmak üzere üç grupta inceler. Korkmaz ise “*asıl sayı sıfatları eklendikleri adla birer sıfat tamlaması oluşturan ve adın sayısını belirten sıfatlardır.*” ifadeleriyle asıl sayı sıfatını tanımlamaktadır (Korkmaz,2003:388).Korkmaz, ilk ve son sıfatlarını da açık bir sayı belirtmemekle birlikte ilk ve son sayıları bildirmeleri bakımından asıl sayı sıfatları arasına sokulabilir, ifadelerini kullanır.

Gramercilerimizin asıl sayı sıfatıyla ilgili değerlendirmelerine baktığımız zaman, esas itibariyle son derece birbirlerine benzer ifadeler kullandıklarını görüyoruz. Hepsindeki ortak kanaat, bunların asıl sayı ismi oldukları yönündedir. Burada dikkatimizi çeken farklılık Gencan’ın asıl sayı sıfatlarını kendi içerisinde bir sözcüklü

sayılar, sıfat takımı biçimindeki sayılar ve öbekleşmiş sayılar olmak üzere üç grupta incelemesidir. Ayrıca Korkmaz'ın ilk ve son sözcüklerini asıl sayı sıfatı olarak değerlendirmesi diğerlerinden ayrılan bir yöndür.

Üniversite hazırlık kaynaklarının genel olarak konuya bakış açıları şu şekildedir. Fem Yayınları, “isimleri kesin olarak sayılarını belirten sıfatlardır.” şeklinde tarif ederken (Fem, Tarihsiz :85), Final Yayınları, asıl sayı sıfatlarını: “varlıkların sayısını kesin olarak bildiren sözcüklerdir.” diye tanımlar (Ekici, Tarihsiz:57). Buraya baktığımızda her iki yayının asıl sayı sıfatı arasında herhangi bir fark görmemekteyiz. Formül Yayınları'na göre ise “nesnelerin sayısını belirten sıfatlardır.” ifadelerini kullanır (Karaca, Tarihsiz:279). Körfez Yayınları,“varlığın kaç adet olduğunu belirten sıfatlar.”olarak tanımlar (Körfez, Tarihsiz:117). Burada Körfez Yayınları ile diğer yayınlar arasında ifade farkı varsa da ifade edilen gerçek açısından herhangi bir fark yoktur. Maltepe Yayınları, asıl sayı sıfatları için “nesnelerin sayılarını ifade eden sözcüklerdir.” Der (Maltepe,2001:129). Genel olarak baktığımızda yayınların asıl sayı sıfatları tanımı arasında herhangi bir fark söz konusu değildir. Burada Final Yayınları'nın ilginç bir ayrıntıya dikkat çektiğini görüyoruz. Bir sözcüğünün hem sayı hem de belgisiz sıfat olarak kullanılabileceğini belirterek şöyle der: Eğer bir sözcüğü varlığın sayısını kesin olarak bildiriyorsa asıl sayı sıfatı; herhangi biri anlamında kullanılıyorsa belgisiz sıfattır.

İlk ve ortaöğretim kaynaklarının genel olarak konuya bakış açıları şu şekildedir: Berkay Yayınları, asıl sayı sıfatıyla ilgili olarak tanım yapmayarak sadece örnek vermekle yetinirken, Artıbir Yayınları, “adların kesin sayısını belirtir.” ifadeleriyle asıl sayı sıfatını anlatır. Dolayısıyla benzerlik veya farklılık olarak değerlendirebileceğimiz bir yan bulunmamaktadır (Artıbir, 2008:97).

Asıl sayı sıfatına baktığımızda yukarda da ifade ettiğimiz gibi üniversite kaynakları arasında tanım konusunda bir uyum olmasa da genel olarak şöyle bir tanımın ön plana çıktığını söyleyebiliriz: Asıl sayı sıfatı, varlıkların sayılarını belirten sıfatlardır. Üniversite hazırlık kaynakları arasında ise genel bir uyumdan bahsedilebilir. Dolayısıyla bu uyumda varılan tanımı şöyle ifade etmek mümkün: Asıl sayı sıfatı, nesnelerin sayılarını belirten sıfatlardır. İlk ve ortaöğretim kaynaklarında ise şöyle genel

bir tanım görüyoruz: Adların kesin sayılarını belirten sıfatlardır. Şimdi bu üç farklı tanıma baktığımızda aralarında öz olarak herhangi bir fark bulunmamaktadır. O halde bunlardan hareketle asıl sayı sıfatlarını yeniden tanımlamak gerekir. Bu tanım da şöyle olmalıdır: Varlıkların, kavramların, sayılarını belirten sıfatlara asıl sayı sıfatı denir.

5.4.2. Sıra Sayı Sıfatı

Nesnelerin derecelerinin, sayılarını gösteren sıfatlara sıra sayı sıfatı denmektedir. Örnek: Birinci grup, üçüncü sınıf, yedinci kişi vb. Muharrem Ergin, “*sıra sayı sıfatlarını ise nesnelerin derecelerinin sayısını gösteren sıfatlardır.*” diye tarif eder. Tek başlarına sıra sayı isimleri olan bu sıfatların asıl sayı isimlerinden yapılmış olduklarını beyan eder. Demek ki sıra sayı sıfatları adet değil, derece gösteren sayı sıfatlarıdır. Bunların esas fonksiyonları şüphesiz derece göstermektedir. Aynı zamanda bir sayı da ifade ederler; fakat bu sayı nesnenin veya derecesinin adedi değil, derecenin kaçınıncı olduğunu gösteren sayıdır, ifadelerini kullanır. Örnek: *birinci gün, üçüncü sınıf, beşinci bölüm, on dördüncü asır vb* (Ergin,1999: 249). Banguoğlu, “*asıl sayı sıfatlarına -ıncı, -inci getirilerek sıra sayı sıfatı yapılır.*” ifadelerini kullanır. Örnek: *üçüncü, beşinci, on yedinci, yüz elli ikinci vb* (Banguoğlu,1998:354). Doğan Aksan, “*belirtikleri adların sıralarını gösteren sıfatlara sıra sayı sıfatı denir.*” ifadelerini kullanmaktadır. Örnek: *üçüncü şahıs, ikinci sıra, yedinci grup vb* (Aksan,2003:73). Gencan, varlıkların sıralarını belirten sıfatlara sıra sayı sıfatı demektedir. Sıra sayı sıfatları “-ıncı, -inci ekleri getirilerek yapılır.” ifadelerini kullanmaktadır. Örnek: *birinci, ikinci, üçüncü, yedinci vb* (Gencan,2001:202). Korkmaz, “*sıra sayı sıfatları varlık ve nesnelereki derecelenme sayılarını gösteren sıfatlardır.*” der. Asıl sayı sıfatlarına -ıncı, -inci ekleri getirilerek yapılır, ifadelerini kullanır. Örnek: *ikinci, üçüncü gece, beşinci gün, birinci sınıf* (Korkmaz,2003:391).

Fem Yayınları, sıra sayı sıfatları için” isimlerin sıralarını, derecelerini belirten sıfatlardır.” ifadelerini kullanır. Asıl sayılara "-nci, -ncı, -ncü, -ncü" ekleri getirilerek oluşturulur. Örnek: *365'inci sokaktan sağa döneceksiniz. Birinci gün gelmeyenlerin sayısı çoktu. O sabah ikinci otobüsü de kaçırmıştı. üçüncü sınıflar, ikinci öğrenciler...*(Fem, Tarihsiz: 85). Final Yayınları, “*varlıkların sırasını ya da derecesini bildiren sözcüklerdir.*” diye tanımlar sıra sayı sıfatını. Bir sözcüğün sıra sayı sıfatı

sayılabilmesi için varlıklara yöneltilmiş "kaçıncı" sorusunun yanıtı olması gerektiğini ifade eder. Sıra sayı sıfatları, doğal sayıların sonlarına "-nci" eki getirilerek yapıldığını belirtir. *Örnek:-Kaçıncı yıl?-birinci, ikinci, üçüncü, bininci yıl, -Kaçıncı kilometre? -sıfırıncı, beşinci, yüzüncü kilometre.* Ayrıca bunun dışında ilk ve "son" sözcükleri, sıra sayı sıfatı olarak da kullanılabilmesini beyan eder. *Örnek: İlk yıl biraz sıkıntı çektik. (Birinci yıl...), Biz, ilk evde oturuyoruz. (Birinci ev) Beş çocuklu bir ailenin son çocuğuydu. (Beşinci çocuk)* "ilk" ve "son" sözcükleri, belgisiz sıfat olarak da kullanılabilmesini belirtiyor. *Örnek: Son trende gitti. (Kaçıncı olduğu bilinmiyor.> Belgisiz sıfat)* İlk güzelliğinden eser yok. (ilk'in yerine "birinci" getirilmiyor. Belgisiz sıfat) "ilk" ve "son" sözcüklerinin "sıra sayı sıfatı" sıfatı olabilmesi için yerlerine "birinci" ya da "üçüncü, beşinci" gibi bir sıra sayı sıfatının getirilebilmesi gerektiğini söyler (Ekici, Tarihsiz:57). Formül Yayınları'na baktığımız zaman "sıra sayı sıfatı için sayı adlarına -ıncı, -inci, -uncu, -üncü ekleri getirilerek yapılır." ifadelerini kullanmaktadır. Sıra sayı sıfatları, nesnenin sayısından çok derecesini (sirasını) gösterir. Kendisinden sonra gelen ad çokluk eki alabilir. *Örnek: Dördüncü (şahıslar), beşinci (sınıflar) gibi...*Ayrıca sayı bildirmediği halde derece bildiren ilk, ortancı, sonuncu, sözcükleri de sıra sayı sıfatı olarak kullanılır. *Örnek: ilk (ev), ortancı (çocuk), sonuncu (mağaza)...* (Karaca, Tarihsiz:279). Körfez Yayınları,"varlığın sırasını gösteren sıfatlardır." ifadelerini kullanır. Asıl sayı sıfatlarına "-ıncı, inci, -uncu, -üncü" getirilerek yapılır. *Örnek: Çoğumuz ikinci sınıfta okuyor. Üçüncü ışıklardan sonra sola döneceksiniz.* Sıra sayı sıfatlarının belirttiği isimler çoğul eki alabilir (Körfez, Tarihsiz:117). Maltepe Yayınları da varlığın sırasını gösteren sıfatları sıra sayı sıfatı olarak tanımlamaktadır. *Örnek "Çalışma büromuz ikinci katta."* cümlesindeki sıfat ise sıra sayı sıfatıdır (Maltepe,2001:129).

Berkay Yayınları, tanım yapmayarak sadece örneklemeyle yetinmiştir. *Örnek: beşinci element, altıncı his (sıra sayı sıfatı)* (Derin, Tarihsiz:107). Artıbir Yayınları, "varlıkların sıralarını belirten sıfatlardır." ifadelerini kullanarak, asıl sayı sıfatına - (i)nci eki getirilerek yapılacağını belirtmektedir. *Örnek: dokuzuncu sıra, altıncı gün, birinci sınıf, ikincisayfa...*(Artıbir, 2008:97).

5.4.2.1.Değerlendirme

Akademik kaynakların genel olarak konuya bakış açıları şu şekildedir: Muharrem Ergin, “sıra sayı sıfatlarını ise nesnelere derecelerin sayısını gösteren sıfatlardır diye” tarif ederken, (Ergin,1999: 249) Banguoğlu, “asıl sayı sıfatlarına -ıncı, -inci getirilerek sıra sayı sıfatı yapılır.” ifadelerini kullanır (Banguoğlu,1998:354). Doğan Aksan, “belirttikleri adların sıralarını gösteren sıfatlara sıra sayı sıfatı denir.” ifadeleriyle anlatırken (Aksan,2003:73) , Gencan, varlıkların sıralarını belirten sıfatlara sıra sayı sıfatı demektedir. Sıra sayı sıfatları “-ıncı, -inci ekleri getirilerek yapılır.” ifadelerini kullanmaktadır (Gencan,2001: 201). Korkmaz, “sıra sayı sıfatları varlık ve nesnelere derecelenme sayılarını gösteren sıfatlardır.” derken, asıl sayı sıfatlarına -ıncı, -inci ekleri getirilerek yapılır, ifadelerini kullanır (Korkmaz,2003:391). Dolayısıyla adı geçen gramercilerin sıra sayı sıfatıyla ilgili değerlendirmelerine baktığımızda sıra sayı sıfatına getirilen -ıncı, -inci ekiyle bu sıfatın yapıldığını görüyoruz. Ayrıca nesnelere sıralarını gösteren sıfatlar olarak anlatmışlardır. Bu nedenle aralarında konunun takdimi ve anlatımıyla ilgili herhangi bir fark bulunmamaktadır.

Üniversite hazırlık kaynaklarının genel olarak konuya bakış açıları şu şekildedir: Fem Yayınları, sıra sayı sıfatları için “isimlerin sıralarını, derecelerini belirten sıfatlardır.” derken (Fem,Tarihsiz :85), Final Yayınları, “varlıkların sırasını ya da derecesini bildiren sözcüklerdir.” diye tanımlar (Ekici,Tarihsiz:57). Formül Yayınları, sıra sayı sıfatları nesnenin sayısından çok derecesini (sırasını) gösteren sıfatlardır der. (Karaca,Tarihsiz:279).Körfez Yayınları, “varlığın sırasını gösteren sıfatlardır ” ifadelerini kullanırken (Körfez,Tarihsiz:117), Maltepe Yayınları da varlığın sırasını gösteren sıfatları sıra sayı sıfatı olarak tanımlamaktadır (Maltepe,2001:129). Burada genel olarak baktığımızda tanımlar arasında önemli sayılabilecek herhangi bir fark söz konusu değildir. Hepsi de varlığın ya da isimlerin sıralarını gösteren sıfatlardır demektedir. Ayrıca bütün yayınlar asıl sayı sıfatlarının "-nci, -ncı, -ncü, -ncü" eklerinin getirilerek yapılacağını ifade eder.

İlk ve ortaöğretim kaynaklarının genel olarak konuya bakış açıları şu şekildedir: Berkay Yayınları, tanım yapmayarak sadece örneklemekle yetinirken, Artıbir Yayınları,

“varlıkların sıralarını belirten sıfatlardır.” ifadelerini kullanır (Artıbir, 2008:97).

Ayrıca Artıbir Yayınları, asıl sayı sıfatına -(i) nci eki getirilerek yapılacağını belirtmektedir.

Sıra sayı sıfatlarına baktığımız zaman, aynı şeyi ifade etseler de aralarında ciddi ifade farklılıkları söz konusudur. Dolayısıyla aynı şeyin bu kadar farklı ifade edilmesinin öğrenme pratiği açısından sorgulanması gerekir. O halde bunları bir tanım ekseninde toparladığımızda karşımıza şöyle bir tanım çıkar: Varlıkların sıralarını gösteren sıfatlardır. Üniversite hazırlık kaynaklarında durum biraz daha iyidir denebilir. Yani tanımlar, genel itibarıyla aynıdır. Bu tanımları şöyle toparlamak mümkün: Varlıkların sıralarını gösteren sıfatlara sıra sayı sıfatı denir. Ayrıca bu sıfatların -ıncı, -inci ekiyle yapılacağı ifade edilir. İlk ve ortaöğretim kaynaklarında da ortaya çıkan tanım bu tanıma yakındır. Bu tanımda aynı şekilde, varlıkların sıralarını gösteren sıfatlar şeklindedir. Dolayısıyla bu ortaya çıkan tanımlar arasında neredeyse fark yok denecek kadar azdır. O halde buradan hareketle sıra sayı sıfatları için şöyle genel bir tanım önermek mümkün: Asıl sayı sıfatlarına getirilen -ıncı, -inci ekleriyle varlıkların sıralarını gösteren sıfatlara sıra sayı sıfatı denir. Bu tanımın daha kapsamlı bir tanım olacağını düşünmek mümkün.

5.4.3. Üleştirme Sayı Sıfatı

Bu sıfatlar, nesnelerin sayılarını grup grup gösteren sıfatlardır. Asıl sayılardan isimden isim yapım ekleri ile teşkil edilmiş kelimelerdir. Bu sıfatlardan sonra gelen isimler çokluk şekline sokulamaz. Çünkü kendilerinde çokluk anlamı vardır. *Örnek: üçer elma, biner lira, sekizer kalem vb.*

Muharrem Ergin, “*üleştirme sayı sıfatlarını da bir bölme, bir ayırma, bir paylaşırma, bir dağıtma ifade eden, nesnelerin sayısını bölük bölük gösteren sayı sıfatlarıdır.*” ifadelerini kullanmaktadır. *Örnek:birer gün, ikişer elma, üçer gömlek vb*(Ergin,1999:250). Banguoğlu,“asıl sayılarda -er eki ile üleme sıfatı yapılır.” ifadesini kullanır. Sesliyle biten kelimelerden sonra bu ek yapıklık genişlemesi yoluyla -şer olur ve ş koruma sesteşi almış gibi görünür. *Örnek:birer tabak, dörder kayısı, onar kişi, yirmi beşer lira vb* (Banguoğlu,1998:354). Aksan,“*adların bölüştürme anlamını vererek*

sayılarını belirten sıfatlara *üleştirme sayı sıfatı* denir.” ifadelerini kullanmaktadır. Örnek: *ikişer üçer ay, üçer beşer dolaşanlar vb* (Aksan,2003:73). Gencan, “ *varlıkların eşit bölümlere ayrıldığını belirten sıfatlara üleştirme sayı sıfatı* denir.” ifadelerini kullanmaktadır. Üleştirme sayı sıfatı -er eki ile türer. Örnek: *üçer elma, on ikişer lira, dörder arkadaş, yarımşar lira vb* (Gencan,2001: 202). Korkmaz, *üleştirme sıfatları*, “*sayıları bölüştürme yoluyla belirten sıfatlardır.*” der. Bu sıfatların, ünsüz ile biten sayılara -ar ekiyle, ünlü ile biten sayılara -şar ekinin getirilmesiyle oluştuğunu belirtir. Örnek: *Sekizer onar kişi, yarımşar simit, altışar öğrenci vb* (Korkmaz,2003:391).

Fem Yayınları; *üleştirme sayı sıfatını*, isimlerin bölümlere ayrıldığını belirten sıfatlar şeklindeki ifadelerle ortaya koyar. Sayı isimlerine sesli uyumuna göre getirilen "-er, -ar" ve "-şer, -şar" ekleri ile oluşturulur. Örnek: *İkişer saat nöbet tuttular. İki taraf da beşer kişi* (Fem,Tarihsiz:85). Final Yayınları, “*çok sayıda varlığın, çok sayıda varlık arasında eşit olarak paylaştırıldığını bildiren sözcüklerdir.*” ifadeleriyle ortaya koyar, *üleştirme sayı sıfatını*. Bir sözcüğün *üleştirme sayı sıfatı* sayılabilmesi için adlara yöneltilmiş "kaçar" sorusunun yanıtı olması gerektiğini ifade eder. Üleştirme sayı sıfatları, doğal sayıların sonlarına "-er" ekinin getirilmesiyle oluşturulabileceğini belirtir. Örnek:-*Kaçar lira?, -birer,- ikişer,- üçer, -dörder... -biner lira, ikişer bin lira, üçer milyon lira ...Kaçar kişi? ikişer, üçer kişi* (Ekici,Tarihsiz:59). Formül Yayınları, *üleştirme sayı sıfatı* tanımında: “*Bu sıfatlar nesnenin sayısını bölük bölük gösterir. Bölme, ayırma, üleştirme, dağıtma anlatır. Bu sıfatlar; sayı adlarına -ar, -er eki getirilerek yapılır.*” ifadelerini kullanır. Örnek: *iki+ş+er (elma), beş+er (kalem)* Üleştirme sayı sıfatlarından sonra gelen adların çokluğu yapılmaz. Ayrıca, tek başına belirteç olarak kullanılan "teker" sözcüğünü de *üleştirme sayı sıfatı* olarak kullanabiliriz (Karaca,Tarihsiz:279).

KörfezYayınları,“*paylaşma, bölüşme bildiren sıfatlardır.*”sözleriyle *üleştirme sayı sıfatlarını* tanımlar. Asıl sayı sıfatlarına "-ar,-er,-şar, -şer" ekleri getirilerek oluşur. Örnek: *Her sınıftan beşer öğrenci alacağız. Herkes üçer elma yedi* (Körfez, Tarihsiz:117). Maltepe Yayınları; “*üleştirme sayı sıfatlarını*, “*isimlerin bölümlere ayrıldığını ifade eden sözcükler olarak*” tarif eder. Örnek:"*Beşer kişi içeriye girdi.*" cümlesinde "beşer" kelimesi *üleştirme sayı sıfatıdır* (Maltepe,2001:129).

Berkay Yayınları, sadece örnek vermekle yetinmiştir. *Örnek: beşer balık, sekizer ceviz (üleştirme sayı sıfatı)* (Derin, Tarihsiz:107).Artıbir Yayınları,“*varlıkların eşit bölündüğünü belirten sayı sıfatlardır, (-er) ekiyle yapılır.*” ifadeleriyle üleştirme sayı sıfatlarını anlatır. *Örnek: birer portakal, ikişer elma, üçer ekmek, yedişer bin ton tahıl...*(Artıbir,2008: 97).

5.4.3.1.Değerlendirme

Akademik kaynakların genel olarak konuya bakış açıları şu şekildedir: Muharem Ergin, “üleştirme sayı sıfatlarını da bir bölme, bir ayırma, bir paylaşırma, bir dağıtma ifade eden nesnelere sayısını bölük bölük gösteren sayı sıfatlarıdır.” ifadelerini kullanırken (Ergin,1999:250), Banguoğlu, “yine asıl sayılarda -er eki ile üleme sıfatı yapılır.” ifadesini kullanır (Banguoğlu,1998:354). Ayrıca sesliyle biten kelimelerden sonra bu ek yapıklık genişlemesi yoluyla -şer olur ve ş koruma sesteşi almış gibi görünür, demektedir. Aksan, “adların bölüştürme anlamını vererek sayılarını belirten sıfatlara üleştirme sayı sıfatı denir,” ifadelerini kullanırken (Aksan,2003:73), Gencan, “ varlıkların eşit bölümlere ayrıldığını belirten sıfatlara üleştirme sayı sıfatı denir.” ifadelerini kullanmaktadır (Gencan,2001: 202).Üleştirme sayı sıfatı -er eki ile türer, der. Korkmaz ise “üleştirme sıfatları, sayıları bölüştürme yoluyla belirten sıfatlardır,” der. Bu sıfatlar, ünsüz ile biten sayılara -ar ekiyle, ünlü ile biten sayılara -şar ekinin getirilmesiyle oluşur, ifadelerini de kullanır. Burada gramercilerin ifadelerine baktığımızda üleştirme sayı sıfatının ifadesinde farklılıklar olsa da ifade edilen mana açısından herhangi bir fark söz konusu değildir. Adı geçen gramercilerin vurguladığı temel nokta, üleştirme sayı sıfatının bölme, ayırma, ayrıştırma ifade ettiğidir. Bu nedenle aralarında herhangi bir fark yoktur.

Hazırlık kaynaklarının genel olarak konuya bakış açıları şu şekildedir: Fem Yayınları; üleştirme sayı sıfatını, “isimlerin bölümlere ayrıldığını belirten sıfatlar” şeklinde ifade ederken, Final Yayınları, çok sayıda varlığın, çok sayıda varlık arasında eşit olarak paylaştırıldığını bildiren sözcükler olarak tanımlar. Formül Yayınları, üleştirme sayı sıfatı tanımında: “Bu sıfatlar nesnenin sayısını bölük bölük gösterir. İfadelerini kullanmaktadır. Körfez Yayınları, “paylaşma, bölüşme bildiren sıfatlardır.” sözleriyle üleştirme sayı sıfatlarını tanımlarken Maltepe Yayınları; üleştirme sayı

sıfatlarını, “isimlerin bölümlere ayrıldığını ifade eden sözcükler olarak” tarif eder. Adı geçen Yayınların, üleştirme sayı sıfatı tanımlarına baktığımızda hepsinin aynı şekilde paylaşma, bölme bölüştürme olarak ifade ettiklerini görüyoruz. Anlatımları farklı olsa da anlatılan şeyler arasında herhangi bir fark söz konusu değildir. Yine aynı şekilde ortak noktalardan biri de bu sıfatların "-ar,-er,-şar, -şer" ekleriyle yapılacağı noktasıdır.

Berkay Yayınları, sadece örnek vermekle yetinirken, Artıbir Yayınları, “varlıkların eşit bölündüğünü belirten sayı sıfatlarıdır, (-er) ekiyle yapılıdır.” ifadeleriyle üleştirme sayı sıfatlarını anlatır. Üleştirme sayı sıfatlarının üniversite kaynaklarında bölme, bölüştürme ekseninde tanımlandığını görüyoruz. Fakat bu tür bir tanımlama diğer kaynaklarda görülememektedir. Dolayısıyla diğer kaynakları da içine alabilecek bir tanımlama zarureti ortaya çıkmaktadır. Bu tanımda şöyle olmalıdır: Asıl sayı sıfatlarına -er, -ar eki getirilerek varlıkların eşit bölümlere ayrıldığını belirten sıfatlardır. Üniversite hazırlık kaynaklarında ise tam olmasa da bir uyumdan bahsedilebilir. Burada ortaya çıkan tanım ise şöyledir: İsimlerin bölümlere ayrıldığını belirten sıfatlardır. İlk ve ortaöğretim kaynaklarındaki genel tanım ise şöyledir: Varlıkların eşit bölündüğünü belirten sıfatlardır. Ortaya çıkan bu tanımlara baktığımızda genel olarak aralarında ciddi farklılıklar söz konusu değildir. Dolayısıyla hepsini içine alabilecek şöyle bir tanım yapmalıyız: Asıl sayı sıfatlarına -er, -ar eki getirilerek varlıkların eşit bölümlere ayrıldığını belirten sıfatlardır, üleştirme sayı sıfatı.

5.4.4. Kesir Sayı Sıfatı

Bunlar, nesnelerin parçalarını belirten sayı sıfatlarıdır. Sayı ismiyle yapılırlar. Birer kelime grubu şeklindedir. *Örnek: Üçte bir ekmek, yüzde elli kar, ekmeğin üçte biri vb.* Muharrem Ergin, “*kesir sayı sıfatlarını ise nesnelerin parçalarını belirten sayı sıfatlarıdır.*” diye tarif eder. Ayrıca kesir sayı sıfatlarının tek kelime halinde değil, bir kelime grubu şeklinde bulunduğunu beyan ederler. *Örnek: üçte bir ekmek, yüzde elli kar vb* (Ergin,1999:250). Banguoğlu, “*tam sayıların bir parçasını, kesirli sayıları gösteren sayı sıfatlarını kesirli sayı sıfatları diye*” ifade eder. *Örnek:üçte bir, beşte iki, onda sekiz, yüzde elli gibi* (Banguoğlu,1998:354). Aksan, belirttikleri adların sayılarını kesirli

olarak gösteren sıfatlara kesir sayı sıfatı adını vermektedir. *Örnek: dörtte bir elma, yüzde yüz zam, beşte dört pay vb* (Aksan,2003:74). Gencan, varlıkların bölümlerini belirten sıfatlara kesir sayı sıfatı demektedir. Kesir sayı sıfatları, birinci sayıya gelen de ekiyle türer. *Örnek: yüzde beş kar, dörtte üç pay, karpuzun dörtte biri, tarlanın yedide ikisi vb* (Gencan,2001:203). Korkmaz, “*kesirli sayı sıfatları, belirttikleri adların sayısını kesirli olarak gösteren sıfatlardır.*” ifadelerini kullanmaktadır. Korkmaz, bunların öteki sıfat gruplarından ayrılan yanı tek kelimeye değil, bir kelime grubuna dayanmış olmalarıdır ifadelerini kullanmaktadır. *Örnek: Üçte bir hisse, beşte bir getiri, yüzde beş komisyon, insanların yüzde doksanı vb* (Korkmaz,2003:391).

Fem Yayınları, “*isimlerin parçalarını bildiren sıfatlardır.*” sözleriyle ifade eder kesir sayı sıfatlarını. *Örnek: Yüzde bir ihtimal de olsa dikkate alın. Yarım ekmek almıştı. Yüzde yirmi beş başarı sağlanmış* (Fem,Tarihsiz :85). Final Yayınları, “*eşit parçalara bölünmüş bir varlığın parçalarından birini, birkaçını ya da parçaların tümünü gösteren sıfatlara "kesir sayı sıfatı" denir.*” sözleriyle tanımlar. Bir sözcüğün kesir sayı sıfatı yayılabilmesi için adlara yöneltilmiş "kaçta kaç" sorusunun yanıtı olması gerekir. *Örnek: yarım ekmek, tam bilet, çeyrek aspirin, "Yüzde elli başarı yeterli değildir."* cümlesinde ise sıfat kesir sayı sıfatıdır. "çeyrek, yarım, tam" sözcükleri, niteleme sıfatı olarak da kullanılabilir. Kesir sayı sıfatları "dörtte bir, dörtte üç ya da yüzde on, yüzde elli" gibi sözcükten oluşuyorsa, birinci sözcük ad, ikinci sözcük sıfattır. Bunlar, öbek halindeki kesir sayı sıfatlarıdır. *Örnek:-Yüzde on, -yüzde elli.... hisse, -Kaçta kaç ekmek? -Dörtte bir, dörtte üç... Ekmek* (Ekici, Tarihsiz:59). Formül Yayınları, “*nesnenin parçalarını bildiren sıfatlardır.*”ifadeleriyle tanımlar. Bu sıfatlar genellikle tek sözcük halinde kullanılmayacağını beyan eder. *Örnek; üçte bir (ekmek), dörtte bir (karpuz), karpuzun dörtte biri biçiminde kullanılır. Ya da yarım (elma), çeyrek (saat)...* (Karaca, Tarihsiz:280). Körfez Yayınları, “*varlığın oranlarını, bir bütünüün parçasını gösteren sıfatlardır.*” demektedir. *Örnek: okulumuz sınavda yüzde seksen başarı göstermiş. Akşam yemeğinde çeyrek ekmek yedi* (Körfez, Tarihsiz:117). Maltepe Yayınları, “*varlıkların parçalarını gösteren sıfatlardır.*” ifadelerini kullanır. *Örnek:"Yüzde elli başarı yeterli değildir."* cümlesinde ise sıfat kesir sayı sıfatıdır (Maltepe, 2001:129).

Berkay Yayınları, ayrıntıya girmeyerek sadece örnek vermiştir. *Örnek: Yarım ekmek, yüzde on indirim (kesir sayı sıfat)* (Derin, Tarihsiz:107) . Artıbi Yayınları, “*varlıkların sayılarını kesirli olarak belirten sıfatlardır.*” ifadelerini kullanır. Kesir sayı sıfatları birinci sayıya gelen "-de, -da" ekiyle yapılır.” sözleriyle anlatır. *Örnek: yüzde beş faiz, dörtte bir elma, milyonda iki şans...*(Artıbir, 2008:97).

5.4.4.1.Değerlendirme

Akademik kaynakların genel olarak konuya bakış açıları şöyledir: Muharrem Ergin, “kesir sayı sıfatlarını nesnelere parçalarını belirten sayı sıfatlarıdır.” diye tarif eder. Ayrıca kesir sayı sıfatları tek kelime halinde değil, bir kelime grubu şeklinde bulunurlar, ifadelerini kullanırken, Banguoğlu, “tam sayıların bir parçasını, kesirli sayıları gösteren sayı sıfatlarını kesirli sayı sıfatları diye” ifade eder. Aksan, belirttikleri adların sayılarını kesirli olarak gösteren sıfatlara kesir sayı sıfatı adını verirken; Gencan, varlıkların bölümlerini belirten sıfatlara kesir sayı sıfatı demektedir. Korkmaz ise kesirli sayı sıfatları, “belirttikleri adların sayısını kesirli olarak gösteren sıfatlar” olarak tarif eder. Korkmaz, bunların öteki sıfat gruplarından ayrılan yanı, “tek kelimeye değil, bir kelime grubuna dayanmış olmalarıdır.” der.

Burada kesir sayı sıfatlarına baktığımızda gramerciler arasında ciddi ifade farklılıkları görüyoruz. Ergin ve Gencan, varlıkların, nesnelere bölümlerini parçalarını belirten sayılar diyerek birbirlerine yakın birer tanım yaparken, Aksan ve Korkmaz ise belirttikleri adların sayısını kesirli olarak gösteren sıfatlardır, diyerek benzer birer tanım yapmışlardır. Banguoğlu, “tam sayıların bir parçasını, kesirli sayıları gösteren sayı sıfatlarını kesirli sayı sıfatları diye” ifade ederek diğerlerinden farklı bir tanım yapmıştır. Dolayısıyla aralarında ifade farklılıkları olsa da ifade edilen mana bakımından büyük farklar söz konusu değildir.

Hazırlık kaynaklarının genel olarak konuya bakış açıları şu şekildedir: Fem Yayınları, “ isimlerin parçalarını bildiren sıfatlardır.” derken, Final Yayınları, eşit parçalara bölünmüş bir varlığın parçalarından birini, birkaçını ya da parçaların tümünü gösteren atlara "kesir sayı sıfatı denir.” ifadelerini kullanmaktadır. Formül Yayınları, “nesnenin parçalarını bildiren sıfatlardır.” sözleriyle tanımlarken Körfez Yayınları, “varlığın oranlarını, bir bütünün parçasını gösteren sıfatlardır.” demektedir. Maltepe

Yayınları ise “varlıkların parçalarını gösteren sıfatlardır.” ifadelerini kullanır.

Genel olarak baktığımızda yayınların kesir sayı sıfatları tanımı arasında son derece benzer ifadeler kullanılmıştır.

Hepsinde bölme, bölüştürme, eşit parçalara ayırma olarak tanımlanmıştır. İfadeler arasında şekil olarak fark varsa da anlam olarak herhangi bir fark yoktur.

İlk ve ortaöğretim kaynaklarının genel olarak konuya bakış açıları şu şekildedir: Berkay Yayınları, ayrıntıya girmeyerek sadece örnek vermiştir. Artıbir Yayınları, “varlıkların sayılarını kesirli olarak belirten sıfatlardır. Ayrıca kesir sayı sıfatları birinci sayıya gelen "-de, -da" ekiyle yapılır.” ifadeleriyle anlatır.

Yukarda adı geçen üniversite kaynaklarına baktığımızda aralarında ifade farklılıkları olsa da genel olarak ortaya şöyle bir tanım çıkmaktadır: Belirttikleri adların sayılarını kesirli olarak gösteren sıfatlardır. Üniversite hazırlık kaynakları arasında genel itibariyle fark bulunmamaktadır. Dolayısıyla şöyle bir tanımda toplayabiliriz: Nesnelerin parçalarını belirten sıfatlardır. İlk ve ortaöğretim kaynakları ise şöyle bir tanımda ittifak etmişlerdir: Varlıkların sayılarını kesirli olarak ifade eden sıfatlardır. O halde bunların mukayesesinden yola çıkarak şöyle bir tanım önerebiliriz: Varlıkların, kavramların sayılarını kesirli olarak ifade eden sıfatlardır, kesir sayı sıfatı.

5.4.5. Topluluk Sayı Sıfatı

Bunlar yakınlığa dayanan bir nesne topluluğu ifade eden sıfatlardır. Bu kelimeler de asıl sayı sıfatlarından yapılmıştır. Doğumla, akrabalıkla, eşitlikle ilgili olarak kullanılır. Muharrem Ergin, “*topluluk sayı sıfatlarını nesnelere arasında bir yakınlık bir birlik olduğunu gösteren, bir nesne topluluğunu ifade eden sayı sıfatlarıdır.*” şeklinde ifade eder. *Örnek: ikiz oğlan, üçüz kardeşler vb* (Ergin,1999:252). Yine Banguoğlu, ikiden başlayarak bir sıra, asıl sayı sıfatlarına gelen -iz eki daha bir çeşit sayı sıfatları yapmıştır. Bunlar o sayıda ve bir arada bir topluluk ifade ederler. Bunları topluluk sayı sıfatı, diye ifade eder. *Örnek: beşli tabanca, yedili şamdan, üçlü anlaşma, iskambilde ikili gibi* (Banguoğlu,1998:354). Korkmaz, “*adın gösterdiği varlık ve nesnelere arasında bir yakınlık, birliktelik ve topluluk bulunduğunu gösteren*

sıfatlardır.” ifadelerini kullanmaktadır. Bu sıfatlar, asıl sayı sıfatlarına getirilen -ız,-uz ekleri getirilerek yapılacağını beyan eder. Bir ve o sayıya bir topluluk anlamı kazandırır. *Örnek: ikizli badem, üçüzlü oyun, üçlü sefer tası, onlu oyun kağıdı vb* (Korkmaz,2003:391).Formül Yayınları,“*nesnenin topluluğunu gösteren sıfatlardır.*”*der.* Nesnelere arasında yakınlık, benzerlik olduğunu bildirdiğini, en çok ikiz, üçüz, dördüz, beşiz sözcüklerinin kullanıldığını belirtir. *Örnek: ikiz (kardeş)...* Bunun yerine ikizler, üçüzler biçimi de kullanılır. Topluluk sıfatından sonra gelen ad, çokluk eki alabilir, ifadeleriyle topluluk sıfatını detaylandırmaktadır. *Örnek: ikiz (kardeşler)...* (Karaca, Tarihsiz:280). Maltepe Yayınları, “*nesnenin topluluğunu belirten sıfatlardır.*” ifadelerini kullanır topluluk sayı sıfatları için. *Örnek: üçüz bebek, ikiz kızlar...*(Maltepe, 2001:129). Berkay Yayınları, ayrıntıya girmeyerek sadece örnek vermiştir. *Örnek: ikiz kardeşler, üçüz yavrular (topluluk sayı sıfatı)* (Derin, Tarihsiz:107). Artıbir Yayınları, sayı sıfatları içerisinde topluluk sayı sıfatına yer vermemiştir (Artıbir,2008:97).

5.4.5.1.Değerlendirme

Akademik kaynakların genel olarak konuya bakış açıları şu şekildedir: Muharrem Ergin, “topluluk sayı sıfatlarını da nesnelere arasında bir yakınlık bir birlik olduğunu gösteren, bir nesne topluluğunu ifade eden sayı sıfatlarıdır.” şeklinde ifade ederken, Banguoğlu, “ikiden başlayarak bir sıra, asıl sayı sıfatlarına gelen -iz eki daha bir çeşit sayı sıfatları yapmıştır.” ifadelerini kullanır. Korkmaz ise “adın gösterdiği varlık ve nesnelere arasında bir yakınlık, birliktelik ve topluluk bulunduğunu gösteren sıfatlardır.” ifadelerini kullanmaktadır. Burada Ergin’le Korkmaz’ın topluluk sayı sıfatı tanımının birbirine benzediğini ifade etmek mümkün. Banguoğlu ise ikiden başlayarak bir sıra, asıl sayı sıfatlarına gelen -iz eki daha bir çeşit sayı sıfatları yapmıştır, ifadelerini kullanarak diğerlerinden farklı bir tanım ortaya koymuştur.

Hazırlık kaynaklarının genel olarak konuya bakış açıları şu şekildedir: Formül Yayınları, “*nesnenin topluluğunu gösteren sıfatlardır.*” derken, Maltepe Yayınları, “*nesnenin topluluğunu belirten sıfatlardır.*” ifadelerini kullanır. Her iki yayına baktığımızda tanım olarak aralarında herhangi bir fark bulunmamaktadır.

Berkay Yayınları, ayrıntıya girmeyerek sadece örnek verirken; Artıbir Yayınları, sayı sıfatları içerisinde topluluk sayı sıfatına yer vermemiştir.

İncelemeye konu olan üniversite kaynakları, benzer şekillerde topluluk sayı sıfatına yer vermişlerdir. Konuya temas şekilleri farklı olsa da ifade edilen gerçek açısından önemli bir fark söz konusu değildir. Dolayısıyla bu kaynakların ortalamasından meydana gelen tanım şu şekildedir: Bir nesne topluluğunu ifade eden sayı sıfatına topluluk sayı sıfatı denir. Üniversite hazırlık kaynaklarına baktığımızda bu konuya yer veren iki eserin de aynı şekilde yer verdiğini görüyoruz. Bunu, bir nesne topluluğunu ifade eden sayı sıfatı olarak belirtmişlerdir. İncelemeye konu olan ilk ve ortaöğretim kaynakları ise bu konuya pek temas etmemişlerdir. Dolayısıyla ortaya çıkan bu iki tanımın da birbiriyle özdeş olduğunu söyleyebiliriz. O halde topluluk sayı sıfatı için şöyle bir tanım önermemiz mümkün: Asıl sayı sıfatlarına getirilen -ız, -iz ekleriyle bir nesne topluluğunu belirten sıfatlara topluluk sayı sıfatı denir.

BÖLÜM 6: SIFAT TAMLAMALARI

Eskilerin terrib-i vasıf terimiyle tanımladıkları sıfat tamlaması, bir ismin kendinden sonra gelerek bir ismi nitelmesi veya belirtmesi yoluyla oluşan yüklemli söz dizisidir. Sıfat fonksiyonunda bir isim + isim şeklinde uygulanır. Bu kelime öbeği için sıfat terribi, sıfat takımı, sıfat tamlaması, takısız isim tamlaması, eksiksiz isim tamlaması, takısız tümeleme, takısız tamlama, önad tamlaması, san takımı gibi terimler kullanılmıştır. Sıfat tamlamasında sıfat olan isim belirtilen veya nitelenen isimden önce çokluk ve hal ekleri almadan gelir. *Örnek: mavi elbise, sarı saçlı çocuk, demir kapı vb.* Sıfat tamlamalarında nitelenenin anlamı, sıfatın kavramıyla sınırlanır. *Örnek: beyaz keten, uzun kavak vb.* Bu tamlamalarda çokluk eki, çekim ve iyelik ekleri ancak nitelenen isimden sonra gelir. *Örnek: yeşil köşkler, sarp yollar, ihtiyar baba vb.* Sıfat öbekleri sıfat fiillerle de yapılır. *Örnek: evimin önünden hızla geçen araba, gülen yüz, dinmez ağrı, tanıdık adam vb.* Sıfat tamlamaları özel isim oluşturmaya müsait kelime öbekleridir. Bu nedenle özel isme eklenmiş sıfatlar, özel isimle anlamca bütünleştiği zaman özel ismin bir parçası olurlar. *Örnek: Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, Hoca Nasreddin, Damat İbrahim vb.* (Delice,1999:28) Muharrem Ergin, “bir sıfatla bir ismin yana gelmesiyle sıfat tamlaması oluşur.” ifadeleriyle sıfat tamlamasını tanımlar. *Örnek: şu ev, keskin sirke, yağlı yemek, kirlî iş vb* (Ergin,1999:253). Banguoğlu , “sıfat hiçbir ek almaksızın vasıfladığı veya belirlediği adın önüne gelerek onunla bir takım teşkil eder.” ifadelerini kullanır. *Örnek: yanlış hesap, eski dostum, bu arsa vb* (Banguoğlu,1998:354). Aksan’a göre ise sıfat tamlaması bir adla sıfatın kurdukları tamlamaya sıfat tamlaması denir. *Örnek: genç, yakışıklı, tertemiz bir genç, soluk, süzgün, ince bir yüz vb* (Aksan,2003: 65). Tahir Nejat Gencan ise “sıfat tamlamasını sıfatın adları ya da adları tümelemesiyle ortaya çıkan söz öbeği şeklinde” ifade eder. *Örnek: engin deniz, kırmızı çiçek, on iki öğrenci vb* (Gencan,2001:211). Zeynep Korkmaz, “bir sıfatın sıfat niteliği kazanabilmesi için mutlaka bir adın önünde bulunması gerekir.” demektedir. Bu nedenle bir sıfatla bir adın birlikte kullanılmasına sıfat tamlaması denir, ifadelerini kullanır. *Örnek: içinden yenen büyük ağaç, otların içinden hususi renkli bir ot vb* (Korkmaz, 2003:345). Fem Yayınları, “bir sıfatın bir ismi tamlamasından oluşan gruba sıfat

tamlaması denir.” ifadelerini kullanır. Sıfat tamlamaları ek almamaları yönünden takısız isim tamlamalarına benzer. Sıfat tamlamasında asıl belirtilmek istenen kavram, isimdir. Sıfat, ismin anlamını çeşitli yönlerden tamamlar. *Örnek: koca topçu, kolay soru, birkaç kişi, nasıl insan, biraz iş...* Türkçede kolayca anlaşılacak yerlerde sıfat tamlamasında tamlanan durumundaki isim düşürülür. Sıfat, ismin anlamını da taşır. *Örnek: "Ağlayan insanlar bir gün güler." yerine, "Ağlayanlar bir gün güler." denir.* Buradaki "ağlayanların insanları belirttiği açıktır (Fem, Tarihsiz : 84). Final Yayınları sıfat tamlaması için “*sıfatlar her zaman sıfat tamlaması şeklinde bulunur.*” tespitini yapmaktadır. *Örnek: Güzel bir yaz akşamı... Pırıl pırıl bir mehtap... Çıplak güzle tüm yıldızları görebiliyoruz.* Bu cümlelerdeki altı çizili sözcükler sıfattır. Bu sıfatlar tamlama kurar (Ekici,Tarihsiz:55). Formül Yayınları, sıfatların tek başlarına kullanılmayacağını, daima sıfat tamlaması şeklinde olacağını ifade ederek şu örnekleri sıralamıştır. *Örnek: Çizgili gömleğinin kolu yırtılmıştı. Dağınık köy evleri orada duruyor* (Karaca, Tarihsiz:281). Berkay Yayınları, “*sıfat tamlamaları, bir sıfatla bir adın bir araya gelmesiyle oluşan söz gruplarıdır, sıfatlar, adları niteledikleri veya belirttikleri için her zaman adlarla beraber kullanılır. Öyleyse bir sıfatla bir adın oluşturduğu her gruba "sıfat tamlaması" denir.*” sözleriyle sıfat tamlamasını anlatmaktadır. *Örnek: Kafesteki kuş, parlayan tüyleri ile herkesi büyütüyordu. Hangi tarih yazabilir, bu kahramanlığı?* Bu cümlelerdeki altı çizili tamlamalar, birer sıfat tamlamasıdır (Derin, Tarihsiz:110). Artıbir Yayınları, “*sıfat, nitelediği ya da belirttiği adla birlikte "sıfat" tamlaması kurar. Bu nedenle sıfat olan her yerde "sıfat tamlaması" vardır.*” ifadeleriyle sıfat tamlamasını belirtir. *Örnek: Küf yeşili yaprağın üzerinde koyu benekler vardı. Yapraftan acı, kekremsi bir koku geliyordu.* Altı çizili sözcükler sıfat tamlamasıdır (Artıbir,2001:97).

6.1.Değerlendirme

Akademik kaynakların konuya bakış açıları şu şekildedir: Genel itibari ile baktığımızda yukarıda ifade edilen sıfat tamlaması tanımlarının farklı şekilde ifade edilmiş olsalar da aynı doğrultuda olduklarını söylemek mümkün. Bu nedenle sıfat tamlamaları konusunda, konuya bakışın özünde aralarında herhangi bir fark bulunmamaktadır. Genel kanaat, bir adla sıfatın yan yana gelerek oluşturduğu takıma sıfat tamlaması denir, yönündedir.

Sıfat tamlaması hususunda en fazla üzerinde durulan konu sıfat tamlamasıyla takısız ismin karıştırılması hususudur. Bu konuda varılan kanaat şu şekildedir: Takısız ad tamlamalarında, tamlayan bir addir. Tamlayan, tamlananın neyden yapıldığını bildirir. Oysa sıfat tamlamaları için bu durum söz konusu değildir. Dolayısıyla bu iki farktan hareketle sıfat tamlamasıyla takısız isim tamlamasını ayırt etmek mümkündür.

Hazırlık kaynaklarının genel olarak konuya bakış açıları şu şekildedir: Fem Yayınları, “bir sıfatın, bir ismi tamlamasından oluşan gruba sıfat tamlaması denir.” ifadelerini kullanırken, Final Yayınları, sıfat tamlaması için “sıfatlar her zaman sıfat tamlaması şeklinde bulunur.” tespitini yapmaktadır. Formül Yayınları ise sıfatların tek başlarına kullanılamayacağını, daima sıfat tamlaması şeklinde olacağını ifade etmiştir. Adı geçen yayınların sıfat tamlamasıyla ilgili değerlendirmelerine baktığımız zaman, birbirleriyle paralellik arz ettiğini söyleyebiliriz. Fakat kastedilmek istenen şeyler, farklı şekillerde ifade edilmiştir. Bu noktada Fem Yayınlarıyla Formül Yayınlarının sıfat tamlaması tanımlarının birbirine daha yakın olduğunu söylemek mümkün. Her ikisi de sıfatın olabilmesi için daima bir tamlamanın olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Final Yayınları da bu iki yayın kadar olmasa da bunlara yakın bir tanım yapmıştır. Genel kanaat, sıfat olan her sözcüğün aynı zamanda bir sıfat tamlaması olduğu şeklindedir.

İlk ve ortaöğretim kaynaklarının genel olarak konuya bakış açıları şu şekildedir: Berkay Yayınları, “sıfat tamlamaları, bir sıfatla bir adın bir araya gelmesiyle oluşan söz gruplarıdır, sıfatlar, adları niteledikleri veya belirttikleri için her zaman adlarla beraber kullanılır. Bir sıfatla bir adın oluşturduğu her gruba "sıfat tamlaması" denir.” ifadeleriyle anlatırken; Artıbir Yayınları, “sıfat, nitelediği ya da belirttiği adla birlikte "sıfat" tamlaması kurar. Bu nedenle sıfat olan her yerde "sıfat tamlaması" vardır.” ifadeleriyle sıfat tamlamasını anlatır. Burada her iki yayındaki ortak kanaat, sıfat olan her yerde sıfat tamlaması olacağı yönündedir. Artıbir Yayınları, sıfat tamlaması mevzuunu biraz daha açarak sıfat, nitelediği ya da belirttiği adla birlikte "sıfat" tamlaması kurar, ifadelerini kullanır.

Akademik kaynakları, konuyu değişik şekillerde anlatsa da ortaya çıkan gerçek çısından aralarında temel sayılabilecek bir fark söz konusu değildir. Dolayısıyla bunların toplamından ortaya çıkan gerçeği şöyle ifade etmek mümkün: Bir adla sıfatın yan yana gelmesiyle oluşan tamlamaya sıfat tamlaması denir. Yine aynı şekilde üniversite hazırlık kaynakları açısından konuyu incelediğimizde, kaynaklar arasında herhangi bir fark olmadığını, sıfat tamlaması tanımının neredeyse aynı olduğunu görmemiz mümkün. Bu tanımın da şöyle olduğunu söyleyebiliriz: Bir adla sıfatın oluşturduğu tamlamaya sıfat almaması denir. Bahse konu olan diğer kaynakları, yani ilk ve ortaöğretim kaynaklarını incelediğimizde “bir adla sıfatın bir araya gelmesiyle oluşan tamlamaya sıfat tamlaması” dendiğini görüyoruz. Dolayısıyla bu kaynakların incelemesinden ortaya çıkan bu tanımların hiçbir şekilde birbirleriyle çelişmediğini görüyoruz. Sıfat tamlamasının öğrenimi açısından kısaca şöyle bir tanım önermemiz mümkün: Bir adla sıfatın yan yana gelmesiyle oluşan tamlamaya sıfat tamlaması diyebiliriz. Sıfat tamlaması hususunda en fazla üzerinde durulan diğer bir konu da sıfat tamlamasıyla takısız ismin karıştırılmasıdır. Takısız ad tamlamalarında, tamlayan bir addır. Tamlayan, tamlananın neyden yapıldığını veya neye benzediğini bildirir. Oysa sıfat tamlamaları için bu durum söz konusu değildir.

BÖLÜM 7: SIFATLARDA KARŞILAŞTIRMA

Dilimizde sıfatlarda karşılaştırma, sıfatlara derece gösteren zarflar veya zarf öbekleri getirilerek yapılır. Bu dereceleme çok çeşitli olabilir. Karşılaştırma, genellikle niteleme sıfatlarıyla yapılmaktadır. Banguoğlu, vasfın yoğunluğunu nisbi derecelerle gösteren sıfat şekillerine karşılaştırma sıfatları demektedir. *Örnek: o kadar güzel, daha iyi kumaş, en yaşlı adam, pek güzel kız, müthiş iyi insan* (Banguoğlu,1998: 345). Doğan Aksan, “*sıfatlar adların niteleyicisi ve belirticisi olduklarından çoğu kez, onların bu özelliklerini, ölçülerini, derecelerini gösterirler.*” ifadeleriyle karşılaştırma sıfatlarından bahseder. Bu sıfatı yapmak için daha, pek, çok, en gibi sözcükler kullanılır. Bu sözcükler sıfatların önlerinde getirilerek karşılaştırma sıfatları yapılır. Karşılaştırma genellikle niteleme sıfatlarıyla yapılmaktadır. *Örnek: Bu sınıfta çok iyi öğrenciler var* (Aksan,2003:76). Gencan, azlık-çokluk belirteçleri olarak adlandırdığı “daha, çok, pek, en” gibi sözcüklerin, sıfatları üstünlük derecesine çıkardığını belirtmektedir. *Örnek: Çok iyi bir insana benziyor. Pek güzel bir kalem almış* (Gencan,2001:205). Korkmaz ise sıfatlar, varlıkların ya doğrudan doğruya ya da başka bir varlığa kıyaslama yoluyla bildirdiğini, benzetme ve karşılaştırmaya dayanan böyle bir niteleme biçiminin, ne gibi? ne kadar? ne derece? gibi sorulara cevap oluşturduğunu ifade etmektedir. Ayrıca sıfatların karşılaştırma işlevi gibi, kadar, daha, fazla, çok, pek, en, ziyade, harikulade, gibi zarf veya zarf olarak kullanılan sözlerin getirilmesiyle karşılanır, ifadelerini kullanmaktadır. *Örnek: daha karışık bir ses, daha üstün bir sanat, daha kabaca biri vb* (Korkmaz,2003:370). Fem Yayınları, sıfatlar zarflarla derecelendirilebilir. *Örnek: Çok güzel günler yaşadık. Arı gibi çalışkan çocuk* (Fem,Tarihsiz: 86). Final Yayınları, “*sıfatlardan önce gelen kimi sözcükler, onların anlamını kısar ya da artırır.*” ifadelerini kullanır. *Örnek: çok kurnaz adam, pek güzel kız, en büyük ev, daha iyi bir yaşam* (Ekici, Tarihsiz:63).

7.1.Değerlendirme

Sıfatlarda karşılaştırma bahsine baktığımız zaman bu konuda Muharrem Ergin ve Tahir Nejat Gencan’ın herhangi bir şey dile getirmediklerini görüyoruz. Diğer gramercilerin ise bu konuda son derece birbirine benzer şeyler ifade ettiklerini söylemek mümkün. Hepsi de bu sıfatın aynı sözcüklerle “gibi, kadar, daha, fazla,

çok, ziyade, harikulade'' yapıldığını ifade etmektedirler. Yukarda verilen örneklerde de olduğu gibi karşılaştırma sıfatları belli sözcüklerle yapılmaktadır. "Daha güzel" dediğimizde güzel iki nesnenin yeğlendiği "çok güzel" anlatımında yine iki ya da daha çok nesneden birinin bu güzellik sıfatını daha çok taşıdığı açıkça ortaya çıkıyor. Aynı biçimde "pek güzel dendiğinde ise güzellik niteliğinin arttığı, "en güzel" anlatımıyla artık bu niteliğin o nesnede kesinleştiği ve diğerlerine göre iyice çoğaldığı anlaşılır. Dolayısıyla gramercilerimizin mutabık olduğu temel nokta sıfatlarda karşılaştırmanın daha, pek, çok, en sözcükleriyle yapıldığıdır.

Bu konuda Fem Yayınları, "sıfatlar, zarflarla derecelendirilebilir." ifadelerini kullanırken Final Yayınları, "sıfatlardan önce gelen kimi sözcükler, onların anlamını kısar ya da artırır." ifadelerini kullanır. Dolayısıyla her iki yayının da bu konuda ifade ettikleri şeyler birbirlerine son derece yakındır. Her iki yayının da üzerinde durduğu mevzu sıfatlarda karşılaştırmanın -pek,-çok,-en,-daha gibi sözcüklerle yapılacağıdır. Diğer kaynaklara baktığımızda bu kaynakların bu konuya direkt bir teması söz konusu değildir. Genel kanı sıfatlarda karşılaştırmanın zarflarla yapılacağıdır.

Bu konuyu üniversite kaynakları açısından incelediğimizde ortaya çıkan gerçek açısından kaynaklar arasında önemli bir fark bulunmamaktadır. Bu açıdan, bu kaynakların genelinden ortaya çıkan tanımları şöyle özetlemek mümkün: Azlık-çokluk belirteçleriyle (daha, pek, çok, en) sıfatlarda karşılaştırma yapılır. Üniversite hazırlık kaynakları ise mevzuya aynı pencereden bakmışlardır. Bunu ise şu şekilde ifade etmişlerdir: Sıfatlar, zarflarla (daha, pek, çok, en) derecelendirir. Dolayısıyla bu incelemeye konu olan kaynakların aynı pencereden baktıklarını görebiliyoruz. Bu gerçekten hareketle, sıfatlarda karşılaştırmanın daha iyi anlaşılabilmesi için şöyle bir önermede bulunabiliriz: Azlık-çokluk belirteçleriyle (daha, pek, çok, en) sıfatlarda karşılaştırma yapılır.

BÖLÜM 8: SIFATLARDA KÜÇÜLTME

Sıfatlarda küçültme, niteleme sıfatlarına getirilen -ce,-si -cik ,-imsi,-imtrak ekleri ile yapılır. Yukarıda saydığımız ekler, Türkiye Türkçesinde bol ve işlek nitelikteki küçültme sıfatları yaparak da kullanılır. Küçültme sıfatları, küçültme anlamının dışında sevgi, okşama, gibi bir takım duygusal anlamlar da vardır. Örnek: küçücük bir kuzu, minicik eller, ufacık bir kız vb. Banguoğlu, “vasfı düşük ve hafif dereceleriyle gösteren sıfatlara küçültme sıfatı adını verip vasıflama sıfatlarına -ce,-rek,-cik,-cek ekleri getirilerek yapılır.” demektedir. Örnek: *büyükçe bina, bozca ada, güzeltene iş, hafifçecik yağmur, siyahrak örtü, ekşirek ayran, ufacık tepe, körpeticik kız* (Banguoğlu,1998: 349). Aksan, küçültme ekleri dediğimiz eklerle sıfatların anlamlarında azalma, küçülme, kimi zaman da okşama belirtmekte ve bu birlikte kullanıldığı adı da etkilemektedir. Türkiye Türkçesinde sıfatlarda küçültme -cik, -ce, -si, -imsi, -imtrak, -cek, ekleriyle yapılır. Örnek: *ufacık çocuk, büyükçecik çocuk, yakıncacık yer gibi* (Aksan,2003:78). Gencan, “sıfatların anlamları dereceleme ve pekiştirme yollarıyla kuvvetlendiği gibi eklerle de küçültülebilir.” demektedir. Gencan, küçültme sıfatlarının -ce,-cik,-imsi,-imtrak ekleri ile yapıldığını ifade eder. Örnek: *düzgüncene iş, azıcık para, yakıncacık yer, yeşilimsi örtü, küçürek oda, incecik bir örtü vb* (Gencan,2001:209). Korkmaz; nitelik sıfatlarının, bazı ekler alarak kendilerinden sonra gelen adların anlamlarında bir küçültme, bir azaltma meydana getirdiğini ifade etmektedir. Sıfatlara yeni bir işlev yükleyen bu eklerle küçültme ekleri adını vermektedir. Küçültme sıfatlarının -ca,-cana,-cak,-cık,-cuk,-sı,-su,-imsi, -imtrak, -rak ekleri ile yapıldığını ifade etmektedir. Örnek: *keskince bıçak, ekşice bir meyve, alaca karanlık, büyükçe bir ev, serince hava vb* (Korkmaz,2003:377). Fem Yayınları, “sıfatların anlamlarında, bazı eklerden yararlanarak kısma, küçültme, daraltma yapılabilir.” sözleriyle sıfatlarda küçültmeyi anlatır. Örnek: *genişçe bir oda, uzunca bir çocuk, tatlımsı, ekşimtrak, güzelce, iyice...* Türkçe'deki küçültme eklerinin "-ca, -ce, -çık, -cik, -imsi ve -(1)imtrak" ekleri olduğunu belirtir. Örnek: *yüksekçe duvar, kısacık yo, l incecik ip, minicik eller, küçücük çanta*, ekşimsi bir tadı vardı. Yeşilimtrak bir kazak almış. Ayrıca "-çık, -cik" ekinin küçüklük, azlık anlamı taşıyan sıfatlara geldiğinde aşırılık anlamı katacağını beyan eder. Örnek: *İncecik bilekleriyle kovayı taşıyor. Çocuğa azıcık bir yemek kalmış* (Fem, Tarihsiz: 87). Final Yayınları, sıfatlarda

küçültmenin "-ca, -ce, -çık, -cik, -imsi ve -(i)mttrak" ekleriyle yapıldığını ifade eder. *Örnek: minicik çocuk, kocaman adam, güzelim dünya, güzelce kız, mavimsi elbise, ekşimtrak elma* (Ekici,Tarihsiz:63). Formül Yayınları, "sıfatların sonlarına - ce, - cik, - imsi, -imtrak ekleri getirilerek anlamları küçültülür," ifadelerini kullanılır. *Örnek: büyükçe (market), küçücük (oyuncak), ufacık (oda), mavimsi (gömlek), mavimtrak (elbise), büyük + çek (masa) büyücek (masa), küçük + cük (ev) > küçücük (ev)* (Karaca,Tarihsiz:281).Körfez Yayınları, "sıfatların anlamını pekiştirme yoluyla kuvvetlendirdiğimiz gibi bazı eklerle de sıfatlara azlık, küçültme anlamları katabiliriz." sözlerini kullanır. *Örnek: irice taş, şişmanca adam, genişçe oda, büyükçe ağaç, kısacık yol, incecik ip, büyücek ev, yumuşacık yastık, küçücük oyuncaklar, minicik eller, ufacık gözler, incecik gömlek, Mavimsi bir gömlek giymiş. Acımsı bademleri seçtiler. Ekşimtrak portakal, sarımtrak kumaş, yeşilimtrak renk* (Körfez, Tarihsiz:118). Maltepe Yayınları, "bazı ekler (cik, cik, ca, ce, imsi, imtrak,) sıfatlara küçültme anlamı kazandırır." ifadeleriyle küçültme sıfatlarını anlatır. *Örnek: İrice bir karpuz aldı. Sarımtrak bir renge boyadık.* Ayrıca Mehmetçik, gelincik, arpacık buralarda küçültme eki olduğu halde küçültme anlamı olmadığını ifade eder. (Maltepe,2001:132). Berkay Yayınları, "küçültme, sıfatın nitelik anlamını azaltmaktır Sıfatlarda küçültme, sıfata getirilen "-ca,-ce, -çık , -cik, -ımsı , -imsi, -imtrak vb." küçültme ekleriyle yapılır." ifadelerini kullanır. *Örnek: beyaz gömlek -» beyazımtrak gömlek, geniş salon > genişçe salon, ekşi elma > ekşimsi elma az para > azıcık para* (Derin, Tarihsiz:110). Artıbir Yayınları, "sıfatların anlamları, sıfatlara getirilen eklerle küçültülebilir." ifadelerini kullanır. Bu sıfatlara küçültme sıfatları denir." sözlerini kullanarak, sıfatta küçültme yapan ekleri şöyle sıralamaktadır: "-ce, -çek, -cik, -(i)msi, -(i)mttrak". *Örnek: uzunca boy (uzuna yakın, uzundan biraz kısa), büyücek ev (büyüğe yakın, çok büyük değil), kısacık saç (kısadan çok kısa), ekşimsi elma (ekşiye yakın) acımtrak biber (acıya yakın.tam acı değil)* (Artıbir,2001:98).

8.1.Değerlendirme

Sıfatlarda küçültme bahsine baktığımız zaman bu konuda Muharrem Ergin'in herhangi bir şey söylemediğini görmekteyiz. Muharrem Ergin dışındaki gramercilerimizin bu konuda fikirlerini beyan ettiklerini ve birbirlerine benzer şeyler söylediklerini ifade etmek mümkün. Aşağı yukarı hepsinin üzerinde

durduğu nokta niteleme sıfatlarına getirilen küçültme “-ca, -cana, -cak, -cık, -cuk, -sı, -su, -ımsı, -imtrak, -rak” ekleri ile yapıldığını ifade etmektedirler. Fakat gramer ustaları bu noktayı ifade ederlerken farklı şekilde dile getirmektedirler. Banguoğlu, vasfı düşük ve hafif dereceleriyle gösteren sıfatlara küçültme sıfatı adını verirken, Gencan, “sıfatların anlamları dereceleme ve pekiştirme yollarıyla kuvvetlendiği gibi, eklerle de küçültülebilir.” demektedir. Zeynep Korkmaz; nitelik sıfatları, bazı ekler alarak, kendilerinden sonra gelen adların anlamlarında bir küçültme, bir azaltma meydana getirdiğini ifade ederken, Doğan Aksan, küçültme ekleri dediğimiz eklerle sıfatların anlamlarında azalma, küçülme kimi zamanda okşama belirtmekte ve bu birlikte kullanıldığı adı da etkilemektedir, ifadelerini kullanmaktadır.

Adı geçen yayınlardan Fem Yayınları, “sıfatların anlamlarında, bazı eklerden yararlanarak kısma, küçültme, daraltma yapılabilir.” sözleriyle sıfatlarda küçültmeyi anlatır. Küçültmenin ca, -ce, -cık, -cik, -ımsı ve -(ı)mtırak ekleriyle yapılacağını ifade eder. Final Yayınları, sıfatlarda küçültmenin “-ca, -ce, -cık, -cik, -ımsı ve -(ı)mtırak” ekleriyle yapıldığını belirtir. Formül Yayınları, “sıfatların sonlarına -ce, -cik, -ımsı, -imtrak ekleri getirilerek anlamları küçültülür.” ifadelerini kullanılır. Körfez Yayınları, “sıfatların anlamını pekiştirme yoluyla kuvvetlendirdiğimiz gibi bazı eklerle de sıfatlara azlık, küçültme anlamları katabiliriz.” sözlerini kullanarak küçültmenin “-ca, -ce, -cık, -cik, -ımsı ve -(ı)mtırak” ekleriyle olabileceğini dile getirir. Maltepe Yayınları da” bazı ekler (cık, cik, ca, ce, imsi, imtrak) sıfatlara küçültme anlamı kazandırır.” ifadelerini kullanarak sıfatlarda küçültmeyi anlatır. Adı geçen kaynakların sıfatlarda küçültme tanımına ve küçültmenin nasıl yapılabileceği hususuna baktığımızda adı geçen yayınların hepsinin konuyu aynı şekilde ele aldığını görüyoruz. Yani küçültmenin niteleme sıfatlarına getirilen -ca, -ce, -cık, -cik, -ımsı ve -(ı)mtırak ekleriyle yapılacağını ifade ederler. Bütün yayınlardaki anlatım ve tekniğin de aynı şekilde olduğunu görüyoruz.

Berkay Yayınları, “sıfatlarda küçültme, sıfata getirilen “-ca,-ce,-cık,-cik, -ımsı,-ımsı,-ımtırak vb.” küçültme ekleriyle yapılır.” ifadelerini kullanırken, Artıbir Yayınları, “sıfatların anlamları, sıfatlara getirilen eklerle küçültülebilir. Bu sıfatlara küçültme sıfatları denir.” sözlerini kullanır. Ayrıca sıfatlarda küçültmenin “-ca,-ce,-cık,-cik, -ımsı,-ımsı,-ımtırak vb.” ekleriyle yapılacağını ifade eder. Dolayısıyla her iki

yayının küçültme sıfatıyla ilgili ifade etmek istedikleri şeyler aynıdır. İki yayın da küçültmenin yukarıda ifade edilen eklerle yapılacağını dile getiriyor. Anlatım yönüyle aralarında herhangi bir tenakuz söz konusu değildir.

Üniversite kaynakları arasında yukarıda yaptığımız incelemede, sıfatlarda küçültmenin anlatımı açısından ciddi denilebilecek bir fark bulunmamaktadır. Bu kaynakların genelinden şöyle bir gerçeğin çıktığını görüyoruz: Niteleme sıfatlarına getirilen "-ca,-ce,-çık,-cik, -ımsı,-imsi,-ımtırak ekleriyle sıfatlarda küçültme yapılır. Üniversite hazırlık kaynakları açısından kaynaklar arasında yukarıda yaptığımız incelemede aynı şekilde aralarında herhangi bir fark bulunmamaktadır. Bu kaynaklardan ortaya çıkan gerçek ise şudur: Sıfatlarda küçültme -ca,-ce,-çık,-cik,-ımsı,-imsi,-ımtırak ekleriyle yapılır. İlk ve ortaöğretim kaynaklarının genelinden ortaya çıkan tanım gerçeği de bunlardan farklı değildir. Bu kaynaklardaki genel tanımı da şöyle ifade edilebilir: Sıfatlara getirilen -ca,-ce,-çık,-cik, -ımsı,-imsi,-ımtırak ekleriyle sıfatlarda küçültme yapılır. Dolayısıyla bu kaynakların genelinden ortaya çıkan sıfatlarda küçültme tanımları arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır. O halde, buradan hareketle şöyle bir önermede bulunabiliriz: Niteleme sıfatlarına getirilen "-ca,-ce,-çık,-cik, -ımsı,-imsi,-ımtırak ekleriyle sıfatlarda küçültme yapılır.

BÖLÜM 9: SIFATLARDA PEKİŞTİRME

Pekiştirme sıfatları, anlamı güçlendirilmiş olan sıfatlardır. Bu sıfatları türetmek için ünlü ile biten bir niteleme sıfatının ilk hecesinin sonuna m, p, r, s ünsüzlerinden biri getirilerek oluşturulan hece, sıfatın başına eklenir. Sözcüklerin yinelenmesi ile ortaya çıkan ikilemeler, bir adın önünde kullanıldığında sıfatların görevlerini üstlenirler. İkilemeler, aynı, zıt, yakın ya da farklı anlamlı sözcüklerin yinelenmesiyle oluşan sözcük gruplarıdır. İkilemeler sıfat olarak kullanıldıkları adın anlamını güçlendirir. Türkiye Türkçesinde olan ikilemeler, Türkçe sözcüklerden oluşabildikleri gibi yabancı sözcüklerden de oluşabilirler. İkilemeler, bir sıfat tamlamasına tamlayan olduklarında belirttikleri adın anlamını güçlendirir, çoğaltır ya da abartarak pekiştirirler. Örnek: *halis muhlis yiyecek, akıllı uslu insanlar, güçlü kuvvetli çocuk vb.*

Ergin, ikilemelere tekrarlar adını vermekte ve bu türden iki sözcüğün arka arkaya getirilmesiyle oluşan sözcük birliklerine ikileme adını vermektedir. Bunların güçlendirme çokluk ve süreklilik sağladığını, aynen tekrarlar, eş manalı tekrarlar, zıt manalı ve ilaveli tekrarlar olmak üzere dört türlerinin bulunduğunu söyler. Örnek: *akça pakça yüz, allı yeşilli giysi, akıllı insanlar vb* (Ergin,1999:255).

Pekiştirme sıfatları, niteleme sıfatlarına getirilen -m,-p,-r,-s ekleri ile yapılmaktadır. Bu eklerle niteleme sıfatları, niteledikleri adın anlamını güçlendirmede kullanılır. Bu sıfatları türetmek için, ünlü ile biten bir niteleme sıfatının ilk hecesinin sonuna m,p,r,s ünsüzlerinden biri getirilerek oluşturulan hece sıfatın başına eklenir.

Banguoğlu, vasfın yoğunluğunu salt olarak yüksek derecesi ile gösteren sıfatlara pekiştirme sıfatları adını vermektedir. Bunun da vasıflama sıfatlarına -m,-p,-r,-s harflerinin getirilerek yani vasıflanma sıfatlarının ilk hecelerini -m,-p,-r,-s sesteshlerinden biri ile kapayıp meydana gelen heceyi kelimenin hecenin başına getirmek suretiyle yapılabileceğini söyler. Örnek: *apaçık iş, besbelli olay, dümdüz ova, basbayağı iş vb.* Banguoğlu'na göre sıfatlar, tam yinelenerek ikileme yoluyla da belirtilir. Sıfatın anlamı böylece yaygınlaşır (Banguoğlu,1998:348). Doğan Aksan; “çoğunlukla niteleme sıfatları, niteledikleri adın anlamını güçlendirmek amacıyla

pekiştirmede kullanılır.” demektedir. Bu pekiştirme ise -m,-p,-r,-s harfleriyle yapılır ifadesini kullanır. *Örnek: tertemiz bir kilim, sınımsız bir gün, bembeyaz yüz gibi* (Aksan,2003:81). Gencan, -m-p-r-s harfleriyle sıfatlarda pekiştirme yapılabileceğini ifade ederek şu örnekleri veriyor. *Örnek: bembeyaz örtü, tertemiz ev, kıpkızıl develer vb.* Gencan, sıfatların ikileme yoluyla da pekiştirildiğini, yinelenen sıfatların birincisine soru eki katılınca, yakın anlamlı sözcüklerin yinelenmesi ile ve yakıştırmaca ikizlemelerle de bunun sağlanabileceğini söyler (Gencan,2001:206).Korkmaz, sıfatlarda pekiştirme işlevini ise şöyle ifade eder: “*Nitelik sıfatlarındaki pekiştirme işlevi -m,-p,-r,-s harfleriyle, yani anlamı güçlendirme işlevi pekiştirme sıfatlarıyla karşılanır.*” *Belirli kurallara bağlı olarak sıfatın başına eklenen hecelerle oluşturulur*” demektedir. *Örnek: apayrı yer, dimdik kale, masmavi gökyüzü vb* (Korkmaz,2003:383).

Fem, “*sıfatlar, başlarına getirilen bazı ön eklerle kuvvetlenir. Sıfatları öneklerle kuvvetlendirmeye pekiştirme denir.*” ifadelerini kullanır. *Örnek: dümdüz yol, yepyeni araba, bambaşka adam, yemyeşil ağaç, masmavi deniz, upuzun ip vb.* Niteleme sıfatı olan kelimenin ilk sesli harfine kadar olan kısmı m, p, r, s harflerinden biri ile tamamlanır ve oluşturulan bu kısım sıfatın başına aynen getirilir. *Örnek: Beyaz > bem – beyaz, sarı > sap – sarı, temiz > ter – temiz, katı > kas – katı vb.* Sıfatların pekiştirilmesiyle ilgili yukarıda verilen kurala uymayan, örneklere de rastlamak mümkün olabileceğini ifade eder. *Örnek: Yalnız - yapayalnız, sağlam – sapasağlam, çıplak - çırılçıplak, çevre - çepeçevre...* Sıfatlarda pekiştirmenin tekrar (ikileme) yoluyla da yapılabileceğini beyan eder. *Örnek: yüce yüce yaylalar, mini mini eller, tatlı tatlı rüyalar, küçük küçük taşlar vb.* Fem, tekrarların arasına "mı, mi" soru eki getirilerek de pekiştirme yapılabilir, der. *Örnek: sevimli mi sevimli bir çocuk, sıcak mı sıcak bir hava, zor mu zor bir iş* (Fem, Tarihsiz :86). Final Yayınları, “bir sıfatın ilk ünlüsüne kadar olan bölümü alınır. Bu parçanın sonuna "m,p,r,s" ünsüzlerinden uygun olan biri getirilir ve sıfatın başına bir ön ek gibi eklenir.” ifadeleriyle sıfatlarda pekiştirmeyi anlatır. *Örnek: Boş ev > Bomboş ev, Sarı ayva > Sapsarı ayva, Temiz elbise > Tertemiz elbise, Mavi göz > Masmavi göz*

Final, pekiştirme sıfatlarının bazılarında anlamın daha da güçlenmesi için "e, a" ünlüsüyle "-il" ekinin kullanılacağını beyan ediyor. *Örnek: Yalnız adam > Yapyalnız adam > Yapayalnız adam, Sağlam ev > Sapsağlam ev > Sapasağlam ev, Çıplak tepeler*

> *Çırılçıplak tepe* > *Çırılçıplak tepeler* (Ekici, Tarihsiz:61). Formül Yayınları, “anlamaları kuvvetlendirilmiş sıfatlara pekiştirilmiş sıfat denir.” sözleriyle pekiştirme sıfatlarını tanımlar. Ayrıca sıfatların üç farklı yolla yapılabileceğini söyler:

1. Niteleme sıfatlarının ilk ünlü harfine kadar olan kısmı alınır. Sonu m, p, r, s harflerinden uygun olanı ile kapatılır. Oluşturulan hece asıl sıfatın başına getirilir.

Örnek: *Kıpkırmızı (elma), yemyeşil (yaprak), masmavi (gökyüzü), tertemiz (elbise)*

2. Yakın anlamlı veya yakın sesli sözcükler art arda getirilir.

Örnek: *Kırık dökük (masa) (yakın anlamlı) Yırtık pırtık (elbise)(yakın sesli)*

3. Niteleme sıfatı durumundaki sözcük iki kez tekrarlanır.

Örnek: *Kırmızı kırmızı (elmalar), sarı sarı (limonlar)* (Karaca, Tarihsiz:281). Körfez

Yayınları, “pekiştirme, anlamın daha belirgin hale gelmesi, güçlenmesi ve sözcüğün daha vurgulu söylenmesidir.” ifadelerini kullanır. Pekiştirmenin üç yolla yapılacağını söyler: 1. Sıfatlarda pekiştirme ikilemeler (ikileme) yoluyla yapılabilir. Örnek: *zor zor işler, uzun uzun kavaklar, yüksek yüksek tepeler, kalabalık kalabalık caddeler* 2.

İkilemeler arasına "mı, mi, mu, mü" getirilerek pekiştirme yapılabilir. Örnek: *güzel mi güzel ovalar, kolay mı kolay sorular sevimli mi sevimli kedi, zor mu zor iş* 3. Niteleme

sıfatının ilk ünlüsüne kadar olan bölümü alınıp m, p, r, s ünsüzlerinden yakışanı ile bir örnek haline getirilir ve sözcüğün başına eklenerek sıfat pekiştirilir. Örnek: sarı -> sa + p

+ sarı -> sapsarı ayvalar, düz —> dü + m + düz -> dümdüz ovalar, temiz —>te + r -

temiz -> tertemiz yatak, mavi —> ma + s -f- mavi -> masmavi deniz, bomboş kafa,

ıpıssız yer, koskoca kafa, yemyeşil bahçe, sımsıcak ortam ...(Körfez, Tarihsiz:118). Maltepe Yayınları, niteleme sıfatlarını m, p, r, s harfleriyle pekiştirerek kullanabiliriz.

İfadeleriyle sıfatlarda pekiştirmeyi anlatır. Örnek: “*Temiz önlük giyiyor*” “*Tertemiz önlük giyiyor*”, “*Taze fasulye aldım*” , “*Tap_taze fasulye aldım.*”, “*Yeşil ovalara kuş sesleri yayılır.*” “*Yemyeşil ovalara kus sesleri yayılır.*” Görüldüğü gibi pekiştirme işlemi

yapılırken pekiştirilen sıfatların birinci hecesinin sonuna m, p, r, s harflerinden birisi getirilmektedir. Bazen bu kuralın dışında da pekiştirme yapıldığı görülür.

Örnek: “*Sağlam -> Sapasağlam ev*”, “*Çıplak ova -Çırılçıplak ova*” örneklerde “a” harfinin ve “il” ekinin pekiştirmeyle birlikte türediği görülmektedir (Maltepe,2001:131).

Berkay Yayınları, “*Pekiştirme, sıfatın nitelik anlamını kuvvetlendirmek, artırmaktır.*” derken, sıfatların p, r, s, m ünsüzlerinden birisini sıfatın ilk hecesine

getirerek ya da ikilemeler yoluyla pekiştirme yapılabileceğini söyler.

Örnek: temiz oda ->tertemiz oda, düz yol -> dümdüz yol, kırmızı yanak -> kıpkırmızı yanak büyük ayak ->büsbüyük ayak (Derin,Tarihsiz:110). Artıbir Yayınları, “*niteleme sıfatları genellikle niteledikleri adın anlamını güçlendirerek pekiştirir. Bu sıfatlara "pekiştirilmiş sıfatı denir.”* ifadelerini kullanır. Sıfatlarda pekiştirmenin üç yolla yapılabileceğini söyler. Adı geçen yayın p, r, s, m harfleriyle, ikilemeler yoluyla ve - mi soru edatıyla pekiştirme yapılabileceğini anlatır. Örnek: *Beyaz bulutlar > Be(m) beyaz bulutlar, Issız yer >I(p) ıssız yer Temiz oda>Te(r)temiz oda, Kara kara gözler, sıcak sıcak çaylar, taze taze simitler...Çalışkan mı çalışkan çocuk, güzel mi güzel evler, canlı mı canlı balıklar...*(Artıbir, 2008:98).

9.1.Değerlendirme

Sıfatlarda pekiştirme konusuna baktığımız zaman bu konuda incelediğimiz kaynaklar içerisinde sadece Muharrem Ergin’in herhangi bir şey söylemediğini görüyoruz. Onun dışında kalan gramercilerimizin bu konuda son derece birbirlerine benzer şeyler söylediklerini görüyoruz. Bütün gramercilerin buldukları nokta, nitelik sıfatlarına getirilen -m,-p,-r,-s harfleriyle sıfatlarda pekiştirme yapılabileceği noktasıdır. Elbette ki bu nokta, dile getirilirken ifade şekilleri apayrıdır. Bu olay da ifadenin kendi sistematığı açısından son derece doğaldır. Yukarıda adı geçen gramercilerimiz ikilemelerin sıfat olarak kullanılması hususunda aşağı yukarı aynı şeyleri ifade etmişlerdir. Hepsi de ikilemeler sıfat olduklarında niteledikleri adın anlamını güçlendirdiklerini dile getirmişlerdir. Türkçeyi modern dilbilgisi açısından işleyen eserlerin bazıları, ikilemeleri ele alarak bir takım bölümlere ayırmışlardır. Bu sözcüklerin daha çok sıfat kimi yerde de belirteç olarak kullanıldıkları görülmüştür. Bazı kaynaklar da ikilemeleri anlam yönünden değil, biçim yönünden ele almıştır. Ergin, ikilemelere tekrarlar’’ adını vermekte ve bu türden iki sözcüğün arka arkaya getirilmesiyle oluşan sözcük birlikleridir derken, Banguoğlu, sıfatlar yinelenerek ikileme yoluyla da belirtilir ifadelerini kullanmaktadır. Her ikisinin konuya temas şekillerine baktığımız zaman, her ikisinin de mevzuyu aynı şekilde ele aldıklarını görmekteyiz. Gencan'a baktığımızda Gencan'ın da sıfatların ikileme yoluyla da pekiştirildiğini, yinelenen sıfatların birincisine soru eki katılınca, yakın anlamlı sözcüklerin yinelenmesi ile ve yakıştırmaca ikizlemelerle de bunun sağlanabileceğini ifade ettiğini görüyoruz.

Dolayısıyla konuyu tanımlama ve konuya bakış açılarında temel olarak herhangi bir fark olmadığını görüyoruz.

Yayınların sıfatlarda pekiştirme ile ilgili kısımlarına baktığımızda Fem Yayınları, sıfatlar, başlarına getirilen bazı öneklerle kuvvetlendir ifadelerini kullanmaktadır. Ayrıca niteleme sıfatı olan kelimenin ilk sesli harfine kadar olan kısmı m, p, r, s harflerinden biri ile tamamlanır ve oluşturulan bu kısım, sıfatın başına aynen getirilerek yapılacağını söyler. Bunun yanında ikilemeler yoluyla da pekiştirmelerin yapılacağını ifade eder. Final Yayınları, “bir sıfatın ilk ünlüsüne kadar olan bölümü alınır. Bu parçanın sonuna "m,p,r,s" ünsüzlerinden uygun olan biri getirilir ve sıfatın başına bir ön ek gibi eklenir.” ifadeleriyle sıfatlarda pekiştirmeyi anlatır. Formül Yayınları, “anlamı kuvvetlendirilmiş sıfatlara pekiştirilmiş sıfat denir.” sözleriyle pekiştirme sıfatlarını tanımlar ve pekiştirmelerin -m, -p,- r, -s harfleri ve ikilemelerle yapılabileceğinden bahseder. Körfez Yayınları, “pekiştirme, anlamın daha belirgin hale gelmesi, güçlenmesi ve sözcüğün daha vurgulu söylenmesidir.” ifadesini kullanır. Pekiştirmenin -m, -p,- r, -s harfleri, ikilemeler ve -mi soru edatıyla yapılacağını ifade eder. Maltepe Yayınları, “niteleme sıfatlarını m, p, r, s harfleriyle pekiştirerek kullanabiliriz.” ifadeleriyle sıfatlarda pekiştirmeyi anlatır. Yukarıda adı geçen yayınlara baktığımızda yayınların hepsinin ortak bir nokta etrafında toplandığını görmek mümkün. Buluşulan ortak nokta sıfatlarda pekiştirmenin -m, -p,- r, -s harfleri ve ikilemelerle yapılabileceğidir. Dolayısıyla ifade tarzları farklı olsa da kast edilen mana aynıdır. Bunun yanında Körfez Yayınlarının -mi soru edatıyla da sıfatlarda pekiştirmenin yapılabileceğini söylemesi diğer yayınlardan ayrılan bir yön olarak kaydedilebilir. Bu konuda fikir beyan eden diğer kaynaklara da baktığımızda konunun aynı şekilde ele alındığını söyleyebiliriz.

Berkay Yayınları, “Pekiştirme, sıfatın nitelik anlamını kuvvetlendirmek, artırmaktır.” derken, sıfatların p, r, s, m ünsüzlerinden birisini sıfatın ilk hecesine getirerek ya da ikilemeler yoluyla pekiştirme yapılabileceğini söylerken, Artıbir Yayınları, sıfatlarda pekiştirmenin p, r, s, m harfleriyle, ikilemeler yoluyla ve - mi soru edatıyla yapılabileceğini belirtir. Dolayısıyla her iki yayın arasında sıfatlarda pekiştirmenin nasıl yapılacağı hususunda herhangi bir tenakuz söz konusu değildir.

Sadece Artıbir Yayınlarında -mi soru edatıyla pekiştirme yapılabilir ifadesi varken, Berkay Yayınlarında böyle bir ifade yoktur.

Üniversite kaynaklarının pekiştirme sıfatıyla ilgili değerlendirmelerine baktığımızda yukarda ifade ettiğimiz gibi bu değerlendirmeler, birbirlerine son derece yakındır. Bu kaynakların genelinden ortaya çıkan gerçek, sıfatlarda pekiştirmenin üç farklı yolla yapılabileceğidir. Bu yollar, sıfatlarda pekiştirmenin p, r, s, m harfleriyle, ikilemeler yoluyla ve - mi soru edatıyla yapılıyor olmasıdır. Üniversite hazırlık kaynaklarıyla ilgili yapılan mukayeselerde görülüyor ki bu kaynakların genelinden süzülen gerçek aynı şekilde sıfatlarda pekiştirmenin p, r, s, m harfleriyle, ikilemeler yoluyla ve - mi soru edatıyla yapılıyor olmasıdır. İlk ve orta öğretim kaynaklarında yaptığımız incelemede yine aynı şekilde burada da sıfatlarda pekiştirmenin -m, -p,- r, -s harfleri, ikilemeler ve -mi soru edatıyla yapılacağı hususudur. Dolayısıyla bu kaynakların hepsinde ortaya çıkan neticeleri mukayese ettiğimizde, bu kaynaklardaki sıfatlarda pekiştirme hususunun birbiriyle özdeş olduğunu görüyoruz. Yani konuyu anlatımıyla ilgili aralarında herhangi bir fark bulunmamaktadır. O halde bu konunun daha iyi öğrenilmesi, kavratılması için sıfatlarda pekiştirme ile ilgili şöyle bir önermede bulunabiliriz: Sıfatlarda pekiştirme -m, -p,- r, -s harfleri, ikilemeler ve -mi soru edatıyla yapılır.

BÖLÜM 10: ADLAŞMIŞ SIFAT

Sıfatın ana görevi, bir ismi nitelemek ya da belirtmektir. Yani bir ismi tülemektir. Sıfat takımlarında temel sözcük isimdir. Sıfatın görevi, onun anlamını tülemektir. Adlaşmış sıfat olayında temel esas kelimedem, zamandan tasarruftur. Yani az sözcükle çok şey anlatmaktır. Sıfat takımında sıfat, çekim eki aldığıında sıfatın önündeki isim düşerek sıfat ismin görevini üstlenir. Dolayısıyla adlaşmış sıfat dediğimiz olay gerçekleşmiş olur.

Gencan, kolayca anlaşılacak durumlarda sıfat takımlarında ad düşer, anlamıyla takısı sıfata geçer. Böylece ismi düşmüş, sıfatlar anlamca bir sıfat takımındır. Kendisinde takımı kuran iki sözcüğün de anlamı vardır. *Örnek: Çalışkan (çalışkanlar) insanlar başarı gösterir. Zenginler yoksulları düşünmelidir.* Çalışkan insanlar sıfat takımından insan sözcüğü düşmüş, anlamıyla çoğul takısı çalışkan sıfatına geçmiştir. İnsan adının anlamını içine alan çalışkan sözcüğü sıfat olmakla birlikte aslında, adlaşmıştır (Gencan,2001:214). Zeynep Korkmaz, sıfatlar bağlı buldukları addan ayrılıp yalnız başlarına kaldıklarında iyelik, çokluk ve ad çekim eklerini alarak sıfat olmaktan çıkarak ad olarak kullanılabilceğini ifade eder. *Örnek: Malın iyisini (iyi mal) seçin. Küçüklere (küçük çocuklara) iyi bakın. Güzelini (güzel elbiseyi) seçin. Eskisini (eski ayakkabıyı) daha çok beğendim* (Korkmaz,2003:385).

Fem Yayınları, “bir sözcüğün sıfat olabilmesi için ismin başına gelip onu nitelemesi ve isim çekim eklerini almaması gerekir.” ifadelerini kullanır. *Örnek: Yaralı yolcuları ambulansla hastaneye taşıdılar. Ölüler olay yerinde kaldı.* "Yaralı", yolcuları niteler, sıfattır. "Ölü" sözcüğü bir ismi nitelememiştir ve çoğul eki almıştır; sıfat değildir. Bütün sıfatlar tamlama kurar. Sıfat tamlamalarında sıfatla ismin arasına virgül konmaz. Eğer virgül konulursa sıfat, isimleşmiş olur, ifadelerini kullanır. *Örnek: Yalancı, insanlardan kaçır. "Yalancı" sözcüğü yalnız başına kullanılmıştır. Buna "isimleşmiş (adlaşmış) sıfat denir.*” ifadelerini kullanır (Fem,Tarihsiz: 86).Final Yayınları, “sıfatlar, çekim eki alamaz. Alırsa ya ad ya da adıl olur.” ifadelerini kullanır adlaşmış sıfat için. *Örnek: İnsanın akıllısı, biri, hangisi... Boşları kaldır. Gençler, geleceğimizdir.* (Ekici, Tarihsiz:54) Formül Yayınları, “sıfatlarla adlar arasında yakın anlam ilgisi vardır. Bu bakımdan, sıfatlar, ad gibi kullanıldıkları gibi, adlar da sıfat gibi kullanılabilir.”

sözleriyle adlaşmış sıfatı anlatır. "İhtiyar çalışmaya başladı" "İhtiyar" sıfatı "ihtiyar adam" yerine kullanılmıştır. Kısaca sıfat, düşen adın yerine kullanılmıştır. "Ninemın pamuk ellerini hiç unutamıyorum. "Burada "pamuk" adı sıfat gibi kullanılmıştır (Karaca,Tarihsiz:282). Körfez, "Türkçede bilinen ya da kolay anlaşılacak yerlerde tamlanan durumdaki isim söylenmez. Sıfat, ismin anlamını kapsar. Bu sözcüklere adlaşmış sıfat denir. Adlaşmış sıfatlar, niteleme sıfatıyla yapılır." sözleriyle adlaşmış sıfatı anlatır. Örnek: Zengin insanlar, her zaman fakir insanlara yardımcı olmalıdır.> Zenginler her zaman fakirlere yardımcı olmalıdır. Bu cümledeki zenginler ve fakirler ifadeleri adlaşmış sıfattır. Adlaşmış sıfat olan sözcükten sonra bir isim gelirse anlam karışıklığı olabilir. Bunu önlemek için adlaşmış sıfattan sonra virgül konur. Örnek: Yaşlı, doktora bakıp ona seslendi. Küçük, ayakkabısını giydi. Genç, arkadaşlarını davet etti.

Ayrıca belirtme sıfatlarıyla adlaşmış sıfat yapılamayacağını, belirtme sıfatının aynı ismi taşıyan zamire dönüşeceğini belirtir. Örnek: Bazı insanlar hatasını kabullenmez.> Bazıları hatasını kabullenmez (Körfez, Tarihsiz:118). Maltepe Yayınları, "niteleme sıfatlarında; isim görevindeki sözcüğün düşmesiyle onun yerine geçen sıfat görevindeki sözcüklere, adlaşmış sıfat denir." ifadeleriyle adlaşmış sıfatı tanımlar. Örnek: Yaşlı insanlara hürmet kalmamış.>Yaşlılara hürmet kalmamış. Genç öğrenciler geleceğimizin güvencesidirler.>Gençler geleceğimizin güvencesidirler (Maltepe,2001:131). Berkay Yayınlarında adlaşmış sıfatla ilgili herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Artıbir Yayınları, "sıfat tamlamalarında adlar düşebilir. Adı düşmüş sıfatlar adlaşır." ifadeleriyle adlaşmış sıfatı anlatır. Örnek: ihtiyar, usul usul merdivenleri çıktı. (ihtiyar adam: sıfat tamlaması-"adam" adı düşmüş, "ihtiyar" sıfatı adlaşmıştır.) "Genç doktora bir şeyler anlattı." cümlesinde "genç" adlaşmış sıfattır. Cümleden, genç olan doktor mu yoksa genç bir insan mı doktora bir şeyler anlattı, anlaşılamiyor. Bu nedenle "genç" sözcüğünden sonra virgül konarak anlam bulanıklığını gidermek gerekir (Artıbir,2008: 99).

10.1.Değerlendirme

İncelediğimiz kaynaklar içerisinde sadece Zeynep Korkmaz ve Nejat Gencan'ın adlaşmış sıfat bahsine değindiklerini görüyoruz. Bunların dışında kalanların

incelediğimiz kaynaklarda bu konuya değinmediklerini görüyoruz. Bu konuda söz söyleyen Korkmaz ve Gencan'ın konuyu ele alış biçimleri aynıdır. Yani her ikisi de niteleme sıfatları çekim eki aldıklarında sıfatın önündeki ismin düşeceğini ve sıfatın ismin fonksiyonunu üstleneceğini ifade etmektedir. Dolayısıyla konuyu ele alış biçimlerinde herhangi bir fark bulunmamaktadır. Ayrıca çekim eki alarak adlaşan sıfatların dışında çekim eki almadan adlaşan sıfatlarda mevcuttur. *Örnek: Yayladan inerken bir güzel gördüm. Küçük buraya gel.* Bu ifadelere baktığımız zaman, bazı sıfatların çekim eki almadan da adlaşabildiklerini görmek mümkün.

Sıfat çekim eki aldığıda, sıfatın önündeki isim düşer, sıfat ismin görevini üstlenir. Bu olaya adlaşmış sıfat denir. Fem Yayınları, “bir sözcüğün sıfat olabilmesi için sıfatın, ismin başına gelip onu nitelemesi ve isim çekim eklerini almaması gerekir.” ifadelerini kullanır. Ayrıca bütün sıfatlar tamlama kurar. Sıfat tamlamalarında sıfatla ismin arasına virgül konmaz. Eğer virgül konulursa sıfat, isimleşmiş olur, demektir. Final Yayınları, “sıfatlar, çekim eki alamaz. Alırsa ya ad ya da adıl olur.” ifadelerini kullanır adlaşmış sıfat için. Körfez Yayınları, “Türkçede bilinen ya da kolay anlaşılacak yerlerde, tamlanan durumdaki isim söylenmez. Sıfat ismin anlamını kapsar. Bu sözcüklere adlaşmış sıfat denir.” sözleriyle adlaşmış sıfatı anlatır. Maltepe Yayınları, “niteleme sıfatlarında; isim görevindeki sözcüğün düşmesiyle onun yerine geçen sıfat görevindeki sözcüklere, adlaşmış sıfat denir.” ifadeleriyle adlaşmış sıfatı tanımlar. Yukarıdaki Yayınların adlaşmış sıfatla ilgili anlatımlarına baktığımızda anlatımların birbiriyle paralellik arz ettiğini söyleyebiliriz. Dolayısıyla anlatım olarak aralarında herhangi bir fark söz konusu değildir. Birleştikleri temel nokta, niteleme sıfatının çekim eki aldığıda mutlak suretle adlaşacak olmasıdır. Ayrıca, sadece Fem Yayınlarının temas ettiği bir konu ise sıfatla isim arasına virgül girdiğinde, sıfatın adlaşacağıdır. Bu konuda fikir yürüten temel sayılabilecek kaynaklar da aynı kanaate sahiptirler. Berkay Yayınlarında adlaşmış sıfatla ilgili herhangi bir bilgiye yer verilmezken, Artıbir Yayınları, “sıfat tamlamalarında adlar düşebilir. Adı düşmüş sıfatlar adlaşır.” ifadeleriyle adlaşmış sıfatı anlatır.

Üniversite kaynakları arasında yaptığımız incelemede bu konuda söz söyleyen Korkmaz ve Gencan'ın konuyu ele alış biçimleri aynıdır. Yani her ikisi de niteleme sıfatları çekim eki aldıklarında sıfatın önündeki ismin düşeceğini ve

sıfatın ismin fonksiyonunu üstleneceğini ifade etmektedir. Dolayısıyla genel olarak bu kaynaklardan ortaya çıkan netice niteleme sıfatları çekim eki aldıklarında sıfatlar sıfat olmaktan çıkıp adlaşır. Üniversite hazırlık kaynakları da genel olarak buna benzer ifadeler kullanarak niteleme sıfatının, çekim eki aldığı mutlak suretle adlaşacak olmasıdır. Ayrıca sıfatla isim arasına virgül girdiğinde sıfatın adlaşacağı da ifade edilir. İlk ve ortaöğretim kaynaklarında da yukarıda yaptığımız mukayeselerde genel olarak ifade edilen şey şudur: Adı düşmüş sıfatlar, adlaşır. Şimdi bu kaynakların genelinden ortaya çıkan neticelere baktığımızda temel olarak vurgulanan ifadelerde herhangi bir fark bulunmamaktadır. Dolayısıyla bütün bunlardan hareketle adlaşmış sıfatlarla ilgili şöyle bir tez ortaya koyabiliriz: Adlaşmış sıfatlar niteleme sıfatlarıyla yapılırlar. Sıfat, çekim eki aldığı sıfatın önündeki isim düşer ve sıfat adlaşır. Ayrıca sıfat tamlamalarında, sıfatla isim arasına virgül girdiğinde sıfat adlaşır.

BÖLÜM 11: YAPILARINA GÖRE SIFATLAR

Türkiye Türkçesinde sıfat görevi yapan sözcükler basit, türemiş ya da birleşik durumda bulunurlar. Eğer yapım eki almadıysa basit, yapım eki aldıysa türemiş, birden fazla sözcüğün yan yana gelmesiyle oluştuysa birleşik sıfat olur. Doğan Aksan, biçim açısından sıfatları incelerken yapım eki almayan sıfatlara yalın sıfat adını vermektedir. *Örnek: bu ev, o çocuk, güzel kız, küçük iş vb.* Aksan, yapım ekleriyle kurulmuş olan sıfatlara türemiş sıfat adını vermektedir. *Örnek: sevimli kız, büyükçe bina, çalışkan çocuk vb.* Aksan, iki sözcüğün birleşmesiyle oluşmuş sıfatlara da birleşik sıfat adını vermektedir. *Örnek: boşboğaz adam, olağaniüstü iş, gül kurusu kazak vb* (Aksan,2003:81). Gencan, yapısına göre sıfatları üçe ayırmıştır. Yapım eki almayan sıfatlara basit sıfat adını vermektedir. *Örnek: ak, bol, kara, çirkin, iri, kırmızı vb.* Gencan, yapım eki alanlara türemiş sıfat adını vermektedir. *Örnek: çalışkan öğrenci, sevdalı genç, değerli taş, yürekli genç, belirtili sıfat, hesaplı alışveriş vb.* Gencan, birden fazla sözcüğün yan yana gelerek oluşturduğu sıfatlara da birleşik sıfat adını vermiştir. Bunların yanı sıra birleşik sıfatları da kendi içerisinde ikiye ayırmıştır. Bunların birincisi kurallı birleşik sıfattır. *Örnek: geniş bahçeli ev, uzun boylu genç, açık pencereci ev, tez canlı çocuk vb.* Bir diğeri ise anlamca kaynaşmış birleşik sıfattır. *Örnek: açığız çocuk , palabıyık Ahmet, Cingöz Recai, birkaç gün, birtakım insanlar, çiçekbozuğu adam, vurdumduymaz adam vb* (Gencan,2001:217). Zeynep Korkmaz, yapılarına göre sıfatları kendi içerisinde basit sıfat, türemiş sıfat, birleşik sıfat olarak ayırmıştır. Bir yapım eki almamış, kök veya gövde halinde bulunan sıfatlara basit sıfat demektedir. *Örnek: acı badem, cimri adam, çıplak omuz, çirkin, surat, ak saç, dar ete, bir yıl, ince bel, kuru nane vb.* Ad kök ve gövdelerine, addan ad veya addan fiil türeten eklerle kurulmuş olan sıfatlara da türemiş sıfat adını vermektedir. *Örnek: çıkarıcı kimse, kavgacı tip, yalancı çocuk, sıcacık çorba, dayanıksız eşya, kocaman sakı, yüzlük banknot vb.* Birden çok kelimenin kendi anlamını koruyarak veya değiştirerek tek bir anlam meydana getirecek biçimde bir araya gelmesinden oluşmuş sıfatlara ise birleşik sıfat adını vermektedir. *Örnek: boşboğaz adam, milletler arası toplantı, çam yarması adam, gül kurusu renk, vatanperver asker, doludizgin hayal vb.*

Sıfatların büyük bir bölümü de yapıcı, belirli kurallar içerisinde yan yana gelen çeşitli kelime gruplarından oluştuğunu, sıfat oluşturan başlıca kelime gruplarını şu şekilde ifade etmektedir: Sıfat tamlaması biçiminde oluşan kelime grupları: *Örnek: geniş bahçeli ev, uzun boylu genç, açık pencereli ev, tez canlı çocuk vb.* Ad tamlaması biçiminde oluşan kelime grupları: *Örnek: bir çanta dolusu kitap, komisyoncunun gösterdiği kitap, yüceler yücesi Allah vb.* Sıfat fiil grubu biçiminde oluşan kelime grupları *Örnek: Türk tehlikesinin yaklaştığını gören Macarlar, savaşa gideceğini söylediği ilk an, kanlanmış göz, kurumuş dudak vb.* Tekrar grubu biçiminde oluşan kelime grupları *Örnek: tabak tabak yemek, sürü sürü koyun, kütür kütür erik, türlü türlü insan, hüüngür hüüngür ağlayış vb.* Edat grubu biçiminde oluşan kelime grupları: *Örnek: saray gibi konak, sizlere göre bir iş, parmak kadar çocuk, kendine ait iş vb.* Bağlaç grubu biçiminde oluşan kelime grupları *Örnek: sevinçli ve acı gün, ilk seçilen ve görülen iş, suskun ve ezik görüntü vb.* Sayı grubu biçiminde oluşan kelime grupları: *Örnek: yüz yirmi haneli köy, seksen sekiz odalı han, otuz beş kişilik grup, yüz elli yıllık konak vb.* İsnat grubu biçiminde oluşan kelime grupları: *Örnek: eli açık insan, gözü gönü tok adam, yalan dolu gece, papucu büyük hazret vb.* Ad çekimi ekleriyle kurulmuş kısaltma grupları biçiminde: *Örnek: yüzü aşkın yabancı bilim adamı, yükte hafif, pahada ağır eşya, solda sıfır durum, yandan çarklı bir kahve vb* (Korkmaz,2003:340). Fem Yayınları, diğer kelime çeşitleri gibi, sıfatlar da yapı bakımından; basit, türemiş, bileşik olmak üzere üçe ayırır: Basit sıfatları, “herhangi bir yapım eki almamış ve başka bir kelime ile birleşmemiş olan sıfatlardır.” şeklinde tanımlar. *Örnek: kara gün, kırmızı renk, bol yemek, iri taş, iyi insan, son yolculuk, dost ülke, düz çizgi...* Türemiş sıfatları “isim ya da fiil köklerine getirilen isim yapım ekleriyle türetilen kelimelerdir.” ifadeleriyle tanımlar.” *Örnek: kiralık büro, yıllık izin, yazlık ev, tuzlu su, sabırlı insan, tatlı dil, kültürlü insan, Aydınlı Hüseyin* Bileşik sıfatları, “birden fazla kelimenin bir araya gelip birleşmesiyle oluşan sıfatlardır.” ifadeleriyle tanımlar. *Örnek: külyutmaz öğretmen, mirasyedi adam, boşboğaz komşu, boğazına düşkün adam, birtakım sorular, cana yakın gençler...* Bileşik sıfatları yapılarına göre aşağıdaki şekilde sınıflandırır:

a. Kaynaşmış bileşik sıfatlar: Birden fazla kelimenin, sözlük anlamlarından az ya da çok uzaklaşıp, aralarına ek girmeyecek şekilde kaynaşıp birleşmesiyle oluşur.

Örnek: pisboğaz çocuk, mirasyedi gen, kahverengi kumaş, eşsesli kelime, birkaç kişi, herhangi bir soru, biraz sabır, birtakım insanlar vb.

b. Kurallı bileşik sıfatlar: Kurallı bileşik sıfatlar çeşitli şekillerde oluşturulabileceğini ifade eder. Örnek:kısa boylu adam, mavi boyalı bina, çenesi düşük insan, duvarı yıkık bahçe, saçlı sakallı biri vb. Yukarıdaki örneklerde geçen sıfatlar kurallı bileşik sıfatlardır, şeklinde ifade etmiştir. Fem, kurallı bileşik sıfatların pek çok çeşidi olduğunu ifade ederek, bunları aşağıdaki şekilde izah eder. Bazı sıfat tamlamalarının sonuna "-lı, -li, -lu, -lü" ekleri getirilerek oluşturulabilir. Örnek: yeşil yaprak-lı ağaçlar, dost görünüm-lü insanlar, kısa boy-lu asker büyük kapı-lı bina vb. Sıfat tamlamalarında isimle sıfatın yeri değiştirilir, isme bir iyelik eki (-i, -si) eklenerek oluşturulabilir. Örnek: yıkık duvar > duvar-ı yıkık (ev,), çene-si düşük insan, saç-ı uzun bebek, reng-i soluk yüz vb. Takısız isim tamlamalarına "-lı, -li" eki getirilerek oluşturulabilir. Örnek: taş duvarlı bahçe, aslan yürekli çocuk, demir kapılı ev Ayrıca aşağıdaki örnekler de birer kurallı bileşik sıfattır. Örnek: evsiz barksız insanlar, tatsız tuzsuz iş, irili ufaklı eşyalar, işini bilir memur, cana yakın arkada... (Fem, Tarihsiz : 88).

Final Yayınları,“bileşik sıfatlara aşağıdaki yöntemlerle oluşturulurlar.” diyerek şu örnekleri vermektedir: Bir sıfat tamlamasının sonuna "-lı,-lık,-sız" eklerinden birini getirerek bileşik sıfat yapılabilir. Örnek:üç çocuklu kadın, iki yıllık kazanç, beş parasız adam vb. Bir sıfat tamlamasında adla sıfatın yeri değiştirilir ve ada bir iyelik takısı (-ı, -sı) getirilirse bileşik sıfat elde edilebilir. Örnek: tükenmez dert > derdi tükenmez adam Bazı bileşik sıfatlar iki sözcüğün anlamca kaynaşmasıyla oluşabileceğini belirtir. Örnek: canciğer arkadaş, çiçekbozuğu yüz, uluslararası ilişkiler, kahverengi gömlek...(Ekici,Tarihsiz:64). Formül Yayınları, yapılarına göre sıfatları üçe ayırmaktadır. Hiçbir yapım eki almamış kök halindeki sıfatlara basit sıfat demektedir. Örnek: düz (ova), bu (kadın), bazı (çocuklar) Herhangi bir köke çeşitli yapım ekleri getirilerek oluşturulan sıfatlara da türemiş sıfat adını vermektedir. Örnek: gel-en (adam), gid-er (ayak), gör-ür (göz), gör-müş; (kişi), tuz + lu (çorba), diken + siz (gül) Birleşik sıfatı, “iki farklı anlamdaki sözcüğün birleşmesiyle oluşan sıfatlardır” ifadeleriyle tanımlayarak iki grupta incelemektedir.

1. Anlamca Kaynaşmış Bileşik Sıfatlar: “Aralarına herhangi bir ek almadan birleşen, ve anlamca, kaynaşmış olan bileşik sıfatlardır.” şeklinde bir tanım yaparak daima bitişik yazılabileceğini ifade eder. *Örnek: açıkgöz (çocuk), canciğer (dost), yurtsever (insan), boşboğaz (adam), pisboğaz (çocuk)*

2. Kurallı Bileşik Sıfatlar: “Belirli kurallara göre oluşan ve söz öbeği biçiminde olan bileşik sıfatlardır.” Tanımı getirerek yapılarına göre şöyle sınıflandırmıştır.

a. Kimi sıfat takımlarında adla sıfatın yeri değiştirilip ada 3. tekil kişi iyelik eki (-i, -si) eklenerek bir sıfat grubu oluşturulur. *Örnek: geniş (salon) > salon-u geniş (ev) kurallı bil. Sıfat*

b. Sıfat tamlamalarında ada "li" eki getirilerek kurallı bileşik sıfat oluşturulur. *Örnek: iri (gövde)li ağa > kurallı bil. Sıfat, kısa (kollu [gömlek] > kurallı bil. sıfat* (Karaca:282) Berkay Yayınları, “yapım eki almamış sıfatlardır.” Sözleriyle basit sıfatları anlatmaktadır. *Örnek: Dört kardeş, yeni iş kurmuştu* (Derin, Tarihsiz:112). Berkay Yayınları, “en az bir yapım eki almış sıfatlardır.” ifadeleriyle türemiş sıfatı anlatmaktadır. *Örnek: Yazlık evde, kırık bir cam vardı.*

Berkay Yayınları, “en az iki sözcüğün birleşerek ya da çeşitli kurallarla bir araya gelerek oluşturduğu sıfatlardır.” ifadeleriyle anlatır. *Örnek: Soğukkanlı adam, Boşboğaz çocuk, İki metrelik kumaş, Uzun sağlıklı futbolcu* (Derin, Tarihsiz:112). Artıbir Yayınları, “yapım eki almamış ya da bileşik olmayan sıfatlardır.” ifadeleriyle anlatır. *Örnek: Sarı saç, mavi göz, uzun boy, iyi dost...* (Artıbir,2008:99). Artıbir Yayınları, “adların ve eylemlerin kök ve gövdelerine yapım eki getirilerek yapılan sıfatlardır.” şeklinde tanımlar türemiş sıfatı. *Örnek: Yorgun insan, şakacı çocuk, şekersiz çay, kırık cam...* (Artıbir, 2008:99). Artıbir Yayınları, “iki ya da daha çok sözcüğün birleşmesiyle oluşturulan sıfatlardır.” sözleriyle tanımlar. Bileşik sıfatlar yapıları bakımından kaynaşmış bileşik sıfatlar, kurallı bileşik sıfatlar olmak üzere iki grupta incelenmektedir. *Örnek: anlamca kaynaşmış birleşik sıfat > boşboğaz adam, açıkgöz insan, birçok kişi, kurallı birleşik sıfat > uzun boy-lu kız, geniş oda-lı ev, sert görünüş-lü adam* (Artıbir,2008:99).

11.1.Değerlendirme

Yapılarına göre sıfat bahsine baktığımız zaman bu konunun işleniş biçimi incelediğimiz kaynaklarda büyük oranda benzerlik göstermektedir. Dolayısıyla aralarında herhangi bir ihtilaf görülmemektedir. Hepsi de aynı şekilde yapım eki almayan sıfatlara basit sıfat, yapım eki alanlara türemiş sıfat, birden fazla sözcüğün yan yana gelerek oluşturduğu sıfatlara da birleşik sıfat adını vermiştir. Fakat bu konuda Muharrem Ergin ve Banguoğlu'nun incelemeye konu olan kaynaklarında bu konu üzerinde herhangi bir şey ifade etmediklerini görüyoruz. Zeynep Korkmaz'ın ise yapılarına göre sıfatları aynı doğrultuda işlerken daha detaylı işlediği görülmektedir. Korkmaz, yapılarına göre sıfatları işlerken basit, türemiş, birleşik sıfatın dışında bu başlık altında pekiştirme sıfatları ve kelime gruplarından oluşan sıfatları da incelemiştir. Aksan ve Gencan'da durum diğerleriyle aynıdır. Sıfatları basit, türemiş ve birleşik sıfat olarak ele almışlardır. Dolayısıyla aralarında herhangi bir fark bulunmamaktadır.

Fem Yayınları, diğer kelime çeşitleri gibi, sıfatlar da yapı bakımından; basit, türemiş, bileşik olmak üzere üçe ayrılır ifadelerini kullanarak sıfatları kendi içerisinde basit, türemiş ve birleşik sıfat olmak üzere üçe ayırır. Ayrıca yapım eki almamış sıfatlara basit, yapım eki almış sıfatlara türemiş, birden fazla kelimenin bir araya gelip birleşmesiyle oluşan sıfatlar da birleşik sıfat demektedir. Birleşik sıfatları da kendi içerisinde kurallı birleşik ve anlamca kaynaşmış birleşik sıfat olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Final Yayınları da tıpkı Fem Yayınları gibi sıfatları kendi içerisinde basit, türemiş, bileşik olmak üzere üçe ayırmıştır. Ayrıca birleşik sıfatları da kendi içerisinde kurallı birleşik ve anlamca kaynaşmış birleşik sıfat olmak üzere ikiye ayırmıştır. Fakat, Fem Yayınları gibi bunları madde madde açıklamayıp örneklerle anlatmıştır. Formül Yayınları ise yapılarına göre sıfatları üçe ayırmaktadır. Hiçbir yapım eki almamış kök halindeki sıfatlara basit sıfat, herhangi bir köke çeşitli yapım ekleri getirilerek oluşturulan sıfatlara da türemiş sıfat, iki farklı anlamdaki sözcüğün birleşmesiyle oluşan sıfatlara da birleşik sıfat adını vermektedir. Birleşik sıfatları da kendi içerisinde kurallı birleşik ve anlamca kaynaşmış birleşik sıfat olmak üzere ikiye ayırmıştır. Maltepe ve Körfez Yayınları ise sıfatlar bahsinde yapılarına göre sıfatlara temas etmemişlerdir. Burada adı geçen yayınlara baktığımızda tanım ve

tasnif olarak aralarında herhangi bir fark bulunmamaktadır. Yalnızca ifade şekillerinde ufak tefek farklılıklar söz konusudur. Adı geçen yayınlardaki ortak noktalardan birisi de kurallı birleşik sıfatların iki farklı şekilde yapılacağı konusudur. Söz konusu yayınlar kurallı birleşik sıfatın birinci şeklinde sıfata -lı, -li yapım eki getirilerek diğer şeklinde ise adla sıfatın yeri değiştirilip ada -i, -si eki getirilerek yapılacağını söyler. Ayrıca iki sözcüğün anlamca kaynaşım kalıplaşmasıyla da anlamca kaynaşmış birleşik sıfatın yapılacağını ifade ederler. Dolayısıyla adı geçen kaynakların yapılarına göre sıfatlar bahsinde aralarında herhangi bir farklılık yoktur diyebiliriz.

Yapılarına göre sıfatlar bahsine baktığımız zaman, her iki yayının da sıfatları kendi içerisinde basit, türemiş, birleşik sıfat olarak ayırdığını görüyoruz. Berkay Yayınları birleşik sıfatları salt birleşik sıfat olarak incelerken, Artubir yayınlar kendi içerisinde kurallı birleşik ve anlamca kaynaşmış birleşik sıfat olarak incelemiştir. Ayrıca basit, türemiş ve birleşik sıfat tanımlarında herhangi bir fark bulunmamaktadır. Her iki yayın da basit sıfat için yapım eki almamış sıfatlar, türemiş sıfat için yapım eki almış sıfatlar, birleşik sıfat için ise iki ya da daha çok sözcüğün birleşmesiyle oluşturulan sıfatlardır. İfadelerini kullanmışlardır. Tabii ki ifadenin özneliği açısından baktığımızda mana aynı olsa da üslup olarak farklılık göze çarpmaktadır.

Üniversite kaynakları içerisinde yaptığımız incelemede bu kaynakların genel itibarıyla aynı noktaya temas ettiklerini görüyoruz. Genel olarak sıfatları yapılarına göre üçe ayırmışlardır. Yapım eki almamış sıfatlara basit, yapım eki almış olanlara türemiş, birden fazla sözcüğün yan yana gelmesiyle oluşan sıfatlara da birleşik sıfat adını vermişlerdir. Ayrıca birleşik sıfatları da kendi içerisinde belirli kurallara göre oluşan ve söz öbeği biçiminde olan sıfatlara kurallı birleşik sıfat, anlamca kaynaşmış olanlara ise anlamca kaynaşmış birleşik sıfat adını vermişlerdir. Üniversite hazırlık kaynakları arasında yaptığımız mukayeselerde genel olarak ortaya yukarıdaki gibi bir netice çıkmıştır. Ortaya çıkan bu netice ise şudur: Yapım eki almamış sıfatlara basit, yapım eki almış olanlara türemiş, birden fazla sözcüğün yan yana gelmesiyle oluşan sıfatlara da birleşik sıfat adını vermişlerdir. Ayrıca birleşik sıfatları da kendi içerisinde belirli kurallara göre oluşan ve söz öbeği

biçiminde olan sıfatlara kurallı birleşik sıfat, anlamca kaynaşmış olanlara ise anlamca kaynaşmış birleşik sıfat adını vermişlerdir. İlk ve orta öğretim kaynaklarında da genel olarak aynı netice çıkmıştır. Dolayısıyla genel olarak ortaya çıkan bu üç neticeyi kıyasladığımızda, bunların aynı gerçekler olduklarını görüyoruz. O halde buradan hareketle yapılarına göre sıfatlar için şöyle bir önermede bulunabiliriz: Basit sıfat için yapım eki almamış sıfatlar, türemiş sıfat için yapım eki almış sıfatlar, birleşik sıfat için ise iki ya da daha çok sözcüğün birleşmesiyle oluşturulan sıfatlardır, diyebiliriz. Ayrıca birleşik sıfatları da kendi içerisinde belirli kurallara göre oluşan ve söz öbeği biçiminde olan sıfatlara kurallı birleşik sıfat, anlamca kaynaşmış olanlara ise anlamca kaynaşmış birleşik sıfat adını verebiliriz. Kurallı birleşik sıfatı iki farklı şekilde yapılabilir. Kurallı birleşik sıfatın birinci şeklinde sıfata -lı, -li yapım eki getirilerek oluşturulur. Diğer şeklinde adla sıfatın yeri değiştirilip ada -i, -si eki getirilerek de yapılır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sıfatlar, Türkiye Türkçesi içerisinde son derece önemli bir yere sahiptir. Bir dilin ifade zenginliği, dildeki sıfatların güzel ve yerinde kullanımıyla doğrudan bağlantılıdır. Türkçenin engin dünyasına giden yol, sıfatların işlev olarak yerinde kullanımından geçer. Dolayısıyla, ilköğretim düzeyinden başlanarak sıfatların öğrencilere bütün yönleriyle kavratılması gerekmektedir. Türk Milli Eğitimi içerisinde sıfatların öğretilmesiyle ilgili eğitim modeline baktığımızda bu modelin kendi içerisinde birtakım problemleri beraberinde getirdiği görülmektedir. Sıfatların tanımından, tasnifinden başlanarak bu problemlerin yeniden ele alınarak bu problemlere birtakım çözümler getirilmesi gerekmektedir. Sıfatların tanımına baktığımızda incelediğimiz kaynaklar içerisinde, tanım noktasında kaynaklar arasında bazı ufak tefek de olsa farklılıklar olduğunu görmek mümkün. Üniversite kaynakları ile diğer kaynaklar arasında bazı farklılıklar söz konusudur. Sıfatların tanımı, tasnifi noktasında, ayrıca niteleme, belirtme sıfatları, belirtme sıfatlarının çeşitleri, sıfatlarda küçültme, sıfatlarda karşılaştırma, sıfatlarda pekiştirme, adlaşmış sıfat, yapılarına göre sıfatlar gibi konularda kaynaklar arasında şekil farklılıkları söz konusudur. Zeynep Korkmaz, adlardan önce gelerek onları niteleyen ve belirten sözcüklerdir derken, aynı zamanda onları çeşitli yönlerden belirten ve nasıl olduklarını belirten sözlerdir, demektedir. Doğan Aksan ise adların niteliklerini, ne durumda olduklarını çoğu kez sayılarını, ölçülerini gösteren, soran ya da belirten sözcüklerdir ifadelerini kullanmaktadır. Doğan Aksan ise adların nitelikleri gösteren ya da soran ifadelerini kullanarak diğer dilbilimcilere kıyasla daha detaylı bir tanım yapmaktadır. Fem, isimleri; renk, biçim, hareket, durum yönlerinden niteleyen, sayılarını, yerlerini belirten sözcüklere sıfat derken, Formül, sıfatlar, kısa tanımıyla varlıkları niteleyen veya belirten; açık ve uzun tanımıyla varlıkların renklerini, durumlarını, biçimlerini, sayılarını, yerlerini belirten sözcüklerdir, ifadelerini kullanmaktadır. Berkay Yayınları, “varlıkları niteleyen ya da belirten bu sözcüklere "sıfat (ön ad)" denir.” ifadelerini kullanırken, Artıbir Yayınları, “adları niteleyen ya da belirten sözcüklere "sıfat" denir.” ifadelerini kullanır. İncelediğimiz bu kaynaklara baktığımız zaman tanım noktasında, kaynaklar arasında bazı farklılıklar olduğunu görüyoruz. Dolayısıyla bu farklılıklar sıfatların öğretilmesi noktasında birtakım güçlükleri beraberinde getirmektedir. Bu farklılığı ortadan kaldırmak için sıfatların bütün kaynaklardaki

farklılıkları içine alabilecek şekilde yeniden tanımlanmasına ihtiyaç vardır. Dolayısıyla, sıfatları şöyle tanımlamak gerekir: Sıfat, isimleri; renk, biçim, hareket, durum yönlerinden niteleyen, sayılarını, yerlerini belirten sözcüklerdir.

Sıfatların tasnifi noktasında da aynı şekilde kaynaklar arasında farklılıklar mevcuttur. Sıfatların tasnifine genel olarak baktığımızda üniversite kaynaklarının son derece detaylı bir tasnif yaptıklarını görüyoruz. Dolayısıyla üniversite öğrenimi açısından mevzuya baktığımızda bunun son derece doğal olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bu denli bir tasnif, üniversite hazırlık, ilk veya ortaöğretim öğrencisinin karşısına çıktığında elbette ki öğrenciler öğrenme pratiği açısından zorlanacaktır. Dolayısıyla bu açıdan baktığımızda üniversitedeki tasniflerin daha detaylı olduklarını görebiliyoruz. Korkmaz'ın tasnifi diğer tasnifler içerisinde en detaylı tasniftir. Böylesine geniş manada yapılan tasnif beraberinde bir takım sıkıntıları da getirmektedir. Dolayısıyla her ne kadar bu tasnif üniversite düzeyinde kendine yer bulsa da ilk ve ortaöğretim düzeyiyle uyumlu bir tasnif değildir. O halde yapılacak olan şey bütün kaynakların harmanlanarak yeniden bir tasnif oluşturmaktır. Özellikle üniversite hazırlık, ilk ve ortaöğretimdeki tasniflerin ise birbirleriyle uyumlu olduklarını görüyoruz. Bu üç farklı alanı kapsayacak bir sıfat tasnifi tasarladığımızda ortaya yeni bir tasnif çıkmaktadır. Bu tasnif, öneriler bölümünde ortaya konulacaktır.

Sıfatların içerisinde niteleme sıfatları, önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle niteleme sıfatlarının çok iyi kavranması gerekir. Üniversite kitaplarının içerisinde son derece ayrıntılı tanım yapanlar olduğu gibi yalın bir tanım yapanlar da vardır. Üniversite hazırlık, ilk ve ortaöğretim kitaplarının ise biraz daha yalın bir tanım yaptıklarını söyleyebiliriz. Öğrenme pratiği açısından elbette yalın bir tanım gerekse de üniversitede elbette bu meselenin teferruatlı bir şekilde öğrenilmesi zarurettir. İlk ve ortaöğretimde ise böylesine teferruatlı bir tanımın kavranmasının güçlüğü de ortadadır. Dolayısıyla öğrencilerin zihinsel gelişimleri gözetilerek konunun kavratılmaya çalışılması gerekir. Bu nedenle üniversite kitaplarında genel geçer bir tanımın şu şekil olması gerektiğini söyleyebiliriz: Niteleme sıfatı, varlıkları niteleyen yani varlıkların durumlarını, biçimlerini, renklerini özelliklerin kısaca nasıl olduklarını gösteren sözcükler şeklinde ifade eden sözcüklerdir. Üniversite hazırlık, ilk

ve ortaöğretim de ise biraz daha yalın bir anlatımla niteleme sıfatlarını tanımlamamız gerekir. Dolayısıyla bu tanım da şöyle olmalıdır: Niteleme sıfatı, varlıkların durumlarını, biçimlerini, renklerini, hareketlerini gösteren sıfatlardır.

Belirtme sıfatları da sıfatlar içerisinde çok önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla sıfatların kavranması için mutlak suretle belirtme sıfatlarının çok iyi kavranması gerekir. Üniversite kitaplarına baktığımızda belirtme sıfatlarının değişkenlik gösterse de genel olarak “nesneleri türlü yönlerden belirten sıfatlardır.” tanımı ekseninde birleştiklerini söyleyebiliriz. Üniversite hazırlık, ilk ve ortaöğretim seviyesindeki kitapların ise genel olarak isimleri sayı, soru, işaret yoluyla ya da kesin olmayacak şekilde, belgisiz olarak belirten sıfatlardır, tanımında birleştiklerini görmek mümkün. Dolayısıyla üniversite kitaplarıyla mukayese ettiğimiz diğer kitapların tanım noktasında farklılık arz ettiklerini görüyoruz. Bu farklılığın öğretici açısından sorun teşkil ettiğini söylemek mümkün. Bu nedenle, bunun yeniden ele alınması gerekmektedir. Bütün bu tanımları göz önünde bulundurduktan sonra şöyle bir tanıma ulaşmak mümkün: Belirtme sıfatı, isimleri sayı, soru, işaret yoluyla ya da kesin olmayacak şekilde, belgisiz olarak belirten sıfatlardır. Ayrıca mukayese ettiğimiz bütün kaynakların belirtme sıfatlarının tasnifi noktasında son derece benzer tasnifler yaptıklarını görüyoruz. Bu nedenle bu tasniflerden hareketle şöyle bir tasnif önerebiliriz:

Belirtme Sıfatları

1.Gösterme Sıfatları

2.Soru Sıfatları

3.Belirsizlik Sıfatları

4.Sayı Sıfatları

a-Asıl Sayı Sıfatı b-Sıra Sayı Sıfatı c-Üleştirme Sayı Sıfatı d-Kesir Sayı Sıfatı

e-Topluluk Sayı Sıfatı

İşaret sıfatı konusunda, üniversite kaynakları arasında bir tanım birlikteliği söz konusu olmasa da genel bir görüş birlikteliği var diyebiliriz. Bunun dışında işaret sıfatlarının adlandırması hususunda da aynı şekilde düşünmeseler de genel olarak işaret isminde ittifak ettiklerini söyleyebiliriz. Tanım olarak bu kaynakların genel kanaati varlıkları işaret yoluyla gösteren sıfatlara işaret sıfatı demektir. Üniversite hazırlık kaynaklarının da bazı konularda farklı hareket etseler de ekseriyetinin varlıkların, nesnelere yerlerini işaret yoluyla belirten sözcüklerdir, tanımında birleştiğini söyleyebiliriz. Bunun yanında işaret ifade eden sözcüklerin bu, şu, o, öteki, beriki, buradaki olduğu hususunda da hemfikirdirler. İlk ve ortaöğretim kaynakları da adları gösteren, belirten tanımında genel olarak birleşmişlerdir. Dolayısıyla incelediğimiz bu kaynaklar arasında yapmış olduğumuz mukayeseden hareketle şöyle diyebiliriz: Bu kaynakların işaret sıfatlarının tanımı ve anlatımı arasında ufak tefek farklılıklar olsa da genel olarak aynı noktalara temas etmişlerdir. Bu nedenle, sadece işaret sıfatlarını isimlendirmesiyle ilgili bir sorun vardır. Bazı kaynaklar, gösterme sıfatları demiş olsalar da bu durum külli bir sorun teşkil etmemektedir. O halde yapmış olduğumuz incelemelerden yola çıkarak şöyle bir işaret sıfatı tanımı önerebiliriz: İşaret sıfatı, varlıkların, nesnelere yerlerini işaret yoluyla belirten sıfatlardır. İşaret ifade eden sözcükler de bu, şu, o, öteki, beriki, buradaki sözcükleridir. Ayrıca işaret sıfatlarını isme sorulan hangi sorusuyla bulabiliriz.

Üniversite kaynaklarına baktığımızda, bu kaynakların soru sıfatları ilgili mülahazaları genel itibariyle aynıdır. Soru ifade eden sözcükler şunlardır: kaç? hangi? kaçınıcı? ne? nasıl? vb. Genel olarak, birleştikleri tanım ise şöyledir: Varlıkların, durumlarını, sayılarını, soru yoluyla, belirten sıfatlardır. Üniversite hazırlık kaynakları arasında ufak tefek farklılıklar da olsa genel itibariyle varlıkların durumlarını, sayılarını soru yoluyla belirten sıfatlardır, tanımında buldukları söylenebilir. Ayrıca bu kaynakların ortak kanaatlerinden biri de soru sıfatı, çekim eki aldığı soru sıfatının soru zamirine dönüşeceği kanaatidir. İlk ve ortaöğretim kaynakları ise biraz daha basit bir tanım yaparak meseleyi hal yoluna gitmişlerdir. Bu kaynaklar, varlıkları soru yoluyla belirten sıfatları soru sıfatı olarak tanımlamışlardır. Yukarıda adı geçen kaynaklara baktığımızda bu kaynakların yapmış oldukları soru sıfatı tanımında son derece büyük benzerlikler mevcuttur. Dolayısıyla, soru sıfatlarının öğretimi açısından sorun teşkil edebilecek bir durum söz konusu değildir.

O halde bütün bunlardan hareketle şöyle bir soru sıfat tanımı yapılmalıdır: Varlıkların, nesnelerin yerlerini, durumlarını, sayılarını soru yoluyla belirten sıfatlardır.

Üniversite kaynakları, belgisiz sıfat tanımında aynı noktada birleşme de mana olarak bu kaynakların aynı ekseninde olduklarını söyleyebiliriz. Bu kaynakların kimisi, belli belirsiz, kimisi kabataslak olarak varlıkları ifade eden sözcükler demektedir. Dolayısıyla bu tanımların hepsini göz önünde bulundurduğumuzda bu kaynakları şöyle bir tanımda toplamak mümkün: Belgisiz sıfat, nesnelerin, varlıkların sayı ve miktarını kabataslak, belirsiz olarak ifade eden sözcüklerdir. Üniversite hazırlık kaynakları da yukarıda ifade ettiğimiz gibi belgisiz sıfat tanımında ifade açısından fark olsa da öz açısından aralarına herhangi bir fark söz konusu değildir. Bu nedenle, genele baktığımız zaman karşımıza şöyle bir tanım çıkmaktadır: Nesnelerin nitelik ve niceliğini belli belirsiz ifade eden sözcüklere belgisiz sıfat denir. İlk ve ortaöğretim kaynakları ise genel olarak varlıkları tam olarak değil de aşağı yukarı belirten sıfatlara belgisiz sıfat demişlerdir. Dolayısıyla bu kaynakların hepsine genel bir bakış açısıyla baktığımızda çok olmasa da bu denli ifade farklılıkları, bu sıfatın öğrenilmesinde bir karmaşaya yol açacağı aşikardır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, bu sıfatın tanım olarak yeniden düşünülmesinde fayda söz konusudur. O halde genel olarak, belgisiz sıfat için şöyle bir tanım teklif etmek mümkün: Belgisiz sıfat, nesnelerin, varlıkların sayılarını ve miktarlarını belli belirsiz belirten sıfattır. Ayrıca bu sıfatın çekim eki almaması gerekir. Çekim eki aldığı anda sıfat olmaktan çıkar ve zamir olur. Bir de “bir” sözcüğü teklik bildirirse sayı sıfatı, herhangi biri anlamında kullanılırsa belgisiz sıfat olur. Belgisizlik ifade eden sözcükler ise şunlardır: Kimi, bazı, bir, birkaç, hiçbir, birtakım, birçok, herhangi bir, her vb.

Sayı sıfatlarıyla ilgili üniversite kaynaklarının genel olarak tanım ve tasnif noktasında ittifak ettiklerini söylemek mümkün. Aralarında ufak tefek farklılıklar olsa da genel olarak karşımıza şöyle bir tanım çıkmaktadır: Nesnelerin sayılarını belirtmek suretiyle belirten sıfatlardır. Ayrıca tasnif olarak, sayı sıfatlarını kendi içerisinde asıl sayı, sıra sayı, üleştirme sayı, kesir sayı ve topluluk sayı sıfat olmak üzere beşe ayırmışlardır.

Üniversite hazırlık kaynakları, tasnif noktasında farklılıklar gösterse de sayı sıfatlarını genel olarak asıl sayı, sıra sayı, üleştirme sayı, kesir sayı sıfatı olarak ayırmışlardır. Topluluk sayı sıfatlarına yer vermemelerinin nedeni ise şimdiye kadar üniversite sınavında bu sayı sıfatıyla ilgili soru gelmemiş olmasıdır. Ayrıca tanım olarak da varlıkların sayılarını, durumlarını, parçalarını belirten sıfatlardır, ifadesi öne çıkmaktadır. İlk ve ortaöğretim kaynakları ise tasnif noktasında üniversite hazırlık kaynakları gibi sayı sıfatlarını asıl sayı, sıra sayı, üleştirme sayı, kesir sayı sıfatı olarak ayırmışlardır. Tanım olarak da sayı sıfatlarını genel anlamda varlıkların sayılarını belirten sıfatlar olarak tanımlamışlardır. Dolayısıyla bu kaynakların hepsini genel anlamda incelediğimizde bunların arasında ciddi farklar bulunmamaktadır. O halde sayı sıfatları için şöyle bir tanım ortaya koyabiliriz: Varlıkların sayılarını, durumlarını belirtmek suretiyle belirten sıfatlardır. Ayrıca tasnif noktasında topluluk sayı sıfatını da dahil etmemizde büyük faydalar vardır. Zira öğrencilerin eğitimin her aşamasında, böyle bir sıfatın varlığından haberdar edilmesi zarurettir. Dolayısıyla sıfatları kendi içerisinde asıl sayı, sıra sayı, üleştirme sayı, kesir sayı ve topluluk sayı sıfatı olarak tasnif etmek gerekmektedir.

Asıl sayı sıfatına baktığımızda, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi üniversite kaynakları arasında tanım konusunda bir uyum olmasa da genel olarak şöyle bir tanımın ön plana çıktığını söyleyebiliriz: Asıl sayı sıfatı, varlıkların sayılarını belirten sıfatlardır. Üniversite hazırlık kaynakları arasında ise genel bir uyumdan bahsedilebilir. Dolayısıyla bu uyumda, varılan tanımı şöyle ifade etmek mümkün: Asıl sayı sıfatı, nesnelerin sayılarını belirten sıfatlardır. İlk ve ortaöğretim kaynaklarında ise şöyle genel bir tanım görüyoruz: Adların kesin sayılarını belirten sıfatlardır. Şimdi bu üç farklı tanıma baktığımızda aralarında öz olarak herhangi bir fark bulunmamaktadır. O halde bunlardan hareketle asıl sayı sıfatlarını yeniden tanımlamak gerekirse şöyle tanımlayabiliriz: Varlıkların, kavramların, sayılarını belirten sıfatlara asıl sayı sıfatı denir.

Sıra sayı sıfatlarına baktığımız zaman aynı şeyi ifade etseler de aralarında ciddi ifade farklılıkları söz konusudur. Dolayısıyla aynı şeylerin bu kadar farklı ifade edilmesi öğrenme pratiği açısından doğru değildir. Bu nedenle bunları bir tanım ekseninde topladığımızda karşımıza şöyle bir tanım çıkar: Varlıkların sıralarını gösteren

sıfatlardır. Üniversite hazırlık kaynaklarında durum biraz daha iyidir denebilir. Yani tanımlar genel itibariyle aynıdır. Bu tanımları şöyle toparlamak mümkün: Varlıkların sıralarını gösteren sıfatlara sıra sayı sıfatı denir. Ayrıca bu sıfatların -ıncı,-inci ekiyle yapılacağı ifade edilir. İlk ve ortaöğretim kaynaklarında da ortaya çıkan tanım bu tanıma yakındır. Bu tanım da aynı şekilde, varlıkların sıralarını gösteren sıfatlar şeklindedir. Dolayısıyla bu ortaya çıkan tanımlar arasında neredeyse fark yok denecek kadar azdır. O halde buradan hareketle sıra sayı sıfatları için şöyle genel bir tanım önermek mümkün: Asıl sayı sıfatlarına getirilen -ıncı, -inci ekleriyle varlıkların sıralarını gösteren sıfatlara sıra sayı sıfatı denir. Bu tanımın daha kapsamlı bir tanım olacağını düşünmek mümkün.

Üleştirme sayı sıfatlarının üniversite kaynaklarında bölme,bölüştürme ekseninde tanımlandığını görüyoruz. Fakat bu tür bir tanımlama, diğer kaynaklarda görülememektedir. Dolayısıyla diğer kaynakları da içine alabilecek bir tanımlama zarureti ortaya çıkmaktadır. Bu tanımda şöyle olmalıdır: Asıl sayı sıfatlarına -er, -ar eki getirilerek varlıkların eşit bölümlere ayrıldığını gösteren sıfatlardır. Üniversite hazırlık kaynaklarında ise tam olmasa da bir uyumdan bahsedilebilir. Burada ortaya çıkan tanım ise şöyledir: İsimlerin bölümlere ayrıldığını belirten sıfatlardır. İlk ve ortaöğretim kaynaklarındaki genel tanım ise şöyledir: Varlıkların eşit bölündüğünü belirten sıfatlardır. Ortaya çıkan bu tanımlara baktığımızda, genel olarak aralarında ciddi farklılıklar söz konusu değildir. Dolayısıyla hepsini içine alabilecek şöyle bir tanım yapmalıyız: Asıl sayı sıfatlarına -er, -ar eki getirilerek varlıkların eşit bölümlere ayrıldığını belirten sıfatlardır, üleştirme sayı sıfatı.

Adı geçen üniversite kaynaklarına baktığımızda kesir sayı sıfatları aralarında ifade farklılıkları olsa da genel olarak ortaya şöyle bir tanım çıkmaktadır: Belirttikleri adların sayılarını kesirli olarak gösteren sıfatlardır. Üniversite hazırlık kaynakları arasında genel itibariyle fark bulunmamaktadır. Dolayısıyla şöyle bir tanımda toplayabiliriz: Nesnelerin parçalarını belirten sıfatlardır. İlk ve ortaöğretim kaynakları ise şöyle bir tanımda ittifak etmişlerdir: Varlıkların sayılarını kesirli olarak ifade eden sıfatlardır. O halde bunların mukayesesinden yola çıkarak şöyle bir tanım önerebiliriz: Varlıkların, kavramların sayılarını kesirli olarak ifade eden sıfatlardır, kesir sayı sıfatı.

İncelemeye konu olan üniversite kaynakları, benzer şekillerde topluluk sayı sıfatına yer vermişlerdir. Konuya temas şekilleri farklı olsa da ifade edilen gerçek açısından önemli bir fark söz konusu değildir. Dolayısıyla bu kaynakların ortalamasından meydana gelen tanım şu şekildedir: Bir nesne topluluğunu ifade eden sayı sıfatına, topluluk sayı sıfatı denir. Üniversite hazırlık kaynaklarına baktığımızda bu konuya yer veren eserlerin de aynı şekilde yer verdiğini görüyoruz. Bunu, bir nesne topluluğunu ifade eden sayı sıfatı olarak belirtmişlerdir. İncelemeye konu olan ilk ve ortaöğretim kaynakları ise bu konuya pek temas etmemişlerdir. Dolayısıyla ortaya çıkan bu iki tanımın da birbiriyle özdeş olduğunu söyleyebiliriz. O halde topluluk sayı sıfatı için şöyle bir tanım önermemiz mümkün: Asıl sayı sıfatlarına getirilen -ız, -iz ekleriyle bir nesne topluluğunu belirten sıfatlara topluluk sayı sıfatı denir.

Üniversite kaynakları, sıfat tamlamasını değişik şekillerde anlatsalar da ortaya çıkan gerçek açısından aralarında temel sayılabilecek bir fark söz konusu değildir. Dolayısıyla bunların toplamından ortaya çıkan gerçeği şöyle tanımlamak mümkün: Bir adla sıfatın yan yana gelmesiyle oluşan tamlamaya sıfat tamlaması denir. Yine aynı şekilde üniversite hazırlık kaynakları açısından konuyu incelediğimizde kaynaklar arasında herhangi bir fark olmadığını, sıfat tamlaması tanımının neredeyse aynı olduğunu ifade etmemiz mümkün. Bu tanımın da şöyle olduğunu söyleyebiliriz: Bir adla sıfatın oluşturduğu tamlamaya sıfat almaması denir. Bahse konu olan diğer kaynakları, yani ilk ve ortaöğretim kaynaklarını incelediğimizde “bir adla sıfatın bir araya gelmesiyle oluşan tamlamaya sıfat tamlaması” dendiğini görüyoruz. Dolayısıyla incelediğimiz bu kaynaklardan çıkan tanımların hiçbir şekilde birbirleriyle çelişmediğini görüyoruz. Sıfat tamlamasının öğrenimi açısından kısaca şöyle bir tanım önermemiz mümkün: Bir adla sıfatın yan yana gelmesiyle oluşan tamlamaya sıfat tamlaması diyebiliriz. Sıfat tamlaması hususunda en fazla üzerinde durulan diğer bir konu da sıfat tamlamasıyla takısız ismin karıştırılmasıdır. Takısız ad tamlamalarında, tamlayan bir addir. Tamlayan tamlananın neyden yapıldığını veya neye benzediğini bildirir. Oysa sıfat tamlamaları için bu durum söz konusu değildir.

Sıfatlarda karşılaştırmayı üniversite kaynakları açısından incelediğimizde ortaya çıkan gerçek açısından kaynaklar arasında önemli bir fark bulunmamaktadır. Bu açıdan, bu kaynakların genelinden ortaya çıkan tanımı şöyle özetlemek mümkün: Azlık-çokluk belirteçleriyle (daha, pek, çok, en) sıfatlarda karşılaştırma yapılır. Üniversite hazırlık kaynakları ise mevzuya aynı pencereden bakmışlardır. Bunu ise şu şekilde ifade etmişlerdir: Sıfatlar, zarflarla (daha, pek, çok, en) derecelendirilir. Dolayısıyla, bu incelemeye konu olan kaynakların aynı pencereden baktıklarını görebiliyoruz. Bu gerçekten hareketle sıfatlarda karşılaştırmanın daha iyi anlaşılabilmesi için şöyle bir önermede bulunabiliriz: Azlık-çokluk belirteçleriyle (daha, pek, çok, en) sıfatlarda karşılaştırma yapılır.

Üniversite kaynakları arasında yukarıda yaptığımız incelemede, sıfatlarda küçültmenin anlatımı açısından kaynaklar arasında ciddi denilebilecek bir fark bulunmamaktadır. Bu kaynakların genelinden şöyle bir gerçeğin çıktığını görüyoruz: Niteleme sıfatlarına getirilen "-ca,-ce,-cık,-cik, -ımsı,-imsi,-ımtırak ekleriyle sıfatlarda küçültme yapılır. Üniversite hazırlık kaynakları açısından kaynaklar arasında yukarıda yaptığımız incelemede aynı şekilde aralarında herhangi bir fark bulunmamaktadır. Bu kaynaklardan ortaya çıkan gerçek ise şudur: Sıfatlarda küçültme -ca,-ce,-cık,-cik,-ımsı,-imsi,-ımtırak ekleriyle yapılır. İlk ve ortaöğretim kaynaklarının genelinden ortaya çıkan tanım gerçeği de bunlardan farklı değildir. Bu kaynaklardaki genel tanımı da şöyle ifade edilebilir: Sıfatlara getirilen -ca,-ce,-cık,-cik, -ımsı, -imsi, -ımtırak ekleriyle sıfatlarda küçültme yapılır. Dolayısıyla bu kaynakların genelinden ortaya çıkan sıfatlarda küçültme tanımları arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır. O halde buradan hareketle şöyle bir önermede bulunabiliriz: Niteleme sıfatlarına getirilen "-ca,-ce,-cık,-cik, -ımsı,-imsi,-ımtırak ekleriyle sıfatlarda küçültme yapılır.

Üniversite kaynaklarının pekiştirme sıfatıyla ilgili değerlendirmelerine baktığımızda, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi bu değerlendirmeler, birbirlerine son derece yakındır. Bu kaynakların genelinden ortaya çıkan gerçek, sıfatlarda pekiştirmenin üç farklı yolla yapılabileceğidir. Bu yollar sıfatlarda pekiştirmenin p, r, s, m harfleriyle, ikilemeler yoluyla ve - mi soru edatıyla yapılıyor olmasıdır. Üniversite hazırlık kaynaklarıyla ilgili yapılan mukayeselerde görülüyor ki bu kaynakların genelinden süzülen gerçek aynı şekilde sıfatlarda pekiştirmenin p, r, s, m harfleriyle, ikilemeler

yoluyla ve - mi soru edatıyla yapıyor olmasıdır. İlk ve orta öğretim kaynaklarında yaptığımız incelemede yine aynı şekilde burada da sıfatlarda pekiştirmenin-m, -p,- r, -s harfleri, ikilemeler ve -mi soru edatıyla yapılacağı hususudur. Dolayısıyla bu kaynakların hepsinde ortaya çıkan neticeleri mukayese ettiğimizde, bu kaynaklardaki sıfatlarda pekiştirme hususunun birbiriyle özdeş olduğunu görüyoruz. Yani konuyu anlatımıyla ilgili aralarında herhangi bir fark bulunmamaktadır. O halde bu konunun daha iyi öğrenilmesi, kavratılması için sıfatlarda pekiştirme ile ilgili şöyle bir önermede bulunabiliriz: Sıfatlarda pekiştirme - m, -p,- r, -s harfleri, ikilemeler ve -mi soru edatıyla yapılır.

Üniversite kaynakları arasında yaptığımız incelemede adlanmış sıfat konusunda söz söyleyen Korkmaz ve Gencan'ın konuyu ele alış biçimleri aynıdır. Yani her ikisi de niteleme sıfatları çekim eki aldıklarında sıfatın önündeki ismin düşeceğini ve sıfatın ismin fonksiyonunu üstleneceğini ifade etmektedir. Dolayısıyla genel olarak bu kaynaklardan ortaya çıkan netice niteleme sıfatları çekim eki aldıklarında sıfatlar sıfat olmaktan çıkıp adlaşır. Üniversite hazırlık kaynakları da genel olarak buna benzer ifadeler kullanarak niteleme sıfatının, çekim eki aldığı mutlak suretle adlaşacak olmasıdır. Ayrıca, sıfatla isim arasına virgül girdiğinde sıfatın adlaşacağı da ifade edilir İlk ve ortaöğretim kaynaklarında da yukarıda yaptığımız mukayeselerde genel olarak ifade edilen şey şudur: Adı düşmüş sıfatlar adlaşır. Şimdi bu kaynakların genelinden ortaya çıkan neticelere baktığımızda temel olarak vurgulanan ifadelerde herhangi bir fark bulunmamaktadır. Dolayısıyla bütün bunlardan hareketle adlanmış sıfatlarla ilgili şöyle bir tez ortaya koyabiliriz: Adlanmış sıfatlar niteleme sıfatlarıyla yapılır. Sıfat, çekim eki aldığı sıfatın önündeki isim düşer ve sıfat adlaşır. Ayrıca sıfat tamlamalarında sıfatla isim arasına virgül girdiğinde sıfat adlaşır.

Üniversite kaynakları içerisinde yaptığımız incelemede bu kaynakların genel itibarıyla aynı noktaya temas ettiklerini görüyoruz. Genel olarak sıfatları yapılarına göre üçe ayırmışlardır. Yapım eki almamış sıfatlara basit, yapım eki almış olanlara türemiş, birden fazla sözcüğün yan yana gelmesiyle oluşan sıfatlara da birleşik sıfat adını vermişlerdir. Ayrıca birleşik sıfatları da kendi içerisinde belirli kurallara göre oluşan ve söz öbeği biçiminde olan sıfatlara kurallı birleşik sıfat,

anlamca kaynaşmış olanlara ise anlamca kaynaşmış birleşik sıfat adını vermişlerdir. Üniversite hazırlık kaynakları arasında yaptığımız mukayeselerde genel olarak ortaya yukarıdaki gibi bir netice çıkmıştır. Ortaya çıkan bu netice ise şudur: Yapım eki almamış sıfatlara basit, yapım eki almış olanlara türemiş, birden fazla sözcüğün yan yana gelmesiyle oluşan sıfatlara da birleşik sıfat adını vermişlerdir. Ayrıca birleşik sıfatları da kendi içerisinde belirli kurallara göre oluşan ve söz öbeği biçiminde olan sıfatlara kurallı birleşik sıfat, anlamca kaynaşmış olanlara ise anlamca kaynaşmış birleşik sıfat adını vermişlerdir. İlk ve orta öğretim kaynaklarında da genel olarak aynı netice çıkmıştır. Dolayısıyla genel olarak ortaya çıkan bu üç neticeyi kıyasladığımızda, bunların birbirinin aynı gerçekler olduklarını görüyoruz. O halde buradan hareketle yapılarına göre sıfatlar için şöyle bir önermede bulunabiliriz: Basit sıfat için yapım eki almamış sıfatlar, türemiş sıfat için yapım eki almış sıfatlar, birleşik sıfat için ise iki ya da daha çok sözcüğün birleşmesiyle oluşturulan sıfatlardır, diyebiliriz. Ayrıca birleşik sıfatları da kendi içerisinde belirli kurallara göre oluşan ve söz öbeği biçiminde olan sıfatlara kurallı birleşik sıfat, anlamca kaynaşmış olanlara ise anlamca kaynaşmış birleşik sıfat adını verebiliriz. Kurallı birleşik sıfatı iki farklı şekilde yapılabilir. Kurallı birleşik sıfatın birinci şeklinde sıfata -lı, -li yapım eki getirilerek oluşturulur. Diğer şeklinde ise adla sıfatın yeri değiştirilip ada -i, - si eki getirilerek de yapılır.

Öneriler

Sıfatlarla ilgili olarak yaptığımız bütün bu mukayese, tahlil ve analizlerden sonra bu konunun daha sağlıklı öğretilmesi ve gelecek nesillerin bu konuda daha rahat bir öğrenme gerçekleştirebilmeleri için bu konuyla ilgili olarak üniversite, üniversite hazırlık, ilk ve ortaöğretim kaynaklarına hakim, alanlarında yetkin kişilerden oluşan bir komisyon tarafından bu kaynakların yeni bir bakış açısıyla ele alınıp ortaya herkesin istifade edeceği, ortak akıl ürünü olan bir eser konmalıdır. Ayrıca bu çalışmada yaptığımız mukayese, tahlil ve analizlerden hareketle bu konunun öğretimi için şu önerilerde bulunabiliriz:

1.Sıfat, isimleri; renk, biçim, hareket, durum yönlerinden niteleyen, sayılarını, yerlerini belirten sözcüklerdir, şeklinde tanımlanmalıdır.

2.Sıfatları, řu şekilde tasnif edilmelidir:

SIFATLAR

1.Niteleme Sıfatları

2.Belirtme Sıfatları

a.İşaret Sıfatları

b.Sayı Sıfatları

-Asıl Sayı Sıfatları

-Sıra Sayı Sıfatları

- Üleştirme Sayı Sıfatı

-Kesir Sayı Sıfatları

-Topluluk Sayı Sıfatı

c.Belgisiz Sıfatlar

d.Soru Sıfatları

Sıfatlarla İlgili Özellikler

Sıfatlarda Dereceleme

Pekiştirme Sıfatları

Sıfatlarda Küçültme

Yapı Bakımından Sıfatlar

1.Basit Sıfatlar

2.Türemiş Sıfatlar

3.Birleşik Sıfatlar

a.Kaynaşmış Birleşik Sıfatlar

b.Kurallı Birleşik Sıfatlar

3.Niteleme sıfatları şöyle tanımlanmalıdır: Niteleme sıfatı, varlıkların durumlarını, biçimlerini, renklerini, hareketlerini gösteren sıfatlardır. Ancak niteleme sıfatı öğretilirken çağın getirmiş olduğu donanımlardan istifade etmek gerekir. İlköğretim düzeyinde görsel bir takım öğelerden yararlanılmalıdır.

4. Belirtme sıfatları şöyle tanımlanıp tasnif edilmelidir. Belirtme sıfatı, isimleri sayı, soru, işaret yoluyla ya da kesin olmayacak şekilde, belgisiz olarak belirten sıfatlardır. Ayrıca mukayese ettiğimiz bütün kaynakların belirtme sıfatlarının tasnifi noktasında son derece benzer tasnifler yaptıklarını görüyoruz. Bu nedenle bu tasniflerden hareketle şöyle bir tasnif önerebiliriz:

Belirtme Sıfatları

1.Gösterme Sıfatları

2.Soru Sıfatları

3.Belirsizlik Sıfatları

4.Sayı Sıfatları

a-Asıl Sayı Sıfatı b-Sıra Sayı Sıfatı c-Üleştirme Sayı Sıfatı d-Kesir Sayı Sıfatı
e-Topluluk Sayı

5. İncelediğimiz kaynaklardan hareketle şöyle bir soru sıfat tanımı yapılmalıdır: Varlıkların, nesnelerin yerlerini, durumlarını, sayılarını soru yoluyla belirten sıfatlardır.

6. Soru sıfatı tanımını şöyle yapılmalıdır: Varlıkların, nesnelerin yerlerini, durumlarını, sayılarını soru yoluyla belirten sıfatlardır.
7. Belgisiz sıfat şöyle tanımlanmalıdır: Belgisiz sıfat, nesnelerin, varlıkların sayılarını ve miktarlarını belli belirsiz belirten sıfattır. Ayrıca bu sıfatın çekim eki almaması gerekir. Çekim eki aldığıda sıfat olmaktan çıkar ve zamir olur. Bir de “bir” sözcüğü teklik bildirirse sayı sıfatı, herhangi biri anlamında kullanılırsa belgisiz sıfat olur, ifadesi not olarak ilave edilmelidir.
8. Sayı sıfatları, varlıkların sayılarını, durumlarını belirtmek suretiyle belirten sıfatlardır. Ayrıca tasnif noktasında topluluk sayı sıfatını da dâhil etmemizde büyük faydalar vardır.
9. Asıl sayı sıfatlarını şöyle tanımlamak mümkün: Varlıkların, kavramların, sayılarını belirten sıfatlara asıl sayı sıfatı denir.
10. Asıl sayı sıfatlarına getirilen -ıncı, -inci ekleriyle varlıkların sıralarını gösteren sıfatlara sıra sayı sıfatı denir.
11. Asıl sayı sıfatlarına -er, -ar eki getirilerek varlıkların eşit bölümlere ayrıldığını belirten sıfatlardır, üleştirme sayı sıfatı.
12. Varlıkların, kavramların sayılarını kesirli olarak ifade eden sıfatlardır, kesir sayı sıfatı.
13. Asıl sayı sıfatlarına getirilen -ız, -iz ekleriyle bir nesne topluluğunu belirten sıfatlara topluluk sayı sıfatı denir.
14. Sıfat tamlaması tanımının şöyle olduğunu söyleyebiliriz: Bir adla sıfatın oluşturduğu tamlamaya sıfat almaması denir.
15. Sıfatlarda karşılaştırma konusunda kaynakların aynı pencereden baktıklarını söyleyebiliriz. Bu gerçekten hareketle sıfatlarda karşılaştırmanın daha iyi anlaşılabilmesi için şöyle bir önermede bulunabiliriz: Azlık-çokluk belirteçleriyle (daha, pek, çok, en) sıfatlarda karşılaştırma yapılır.

16.Sıfatlarda küçültme, niteleme sıfatlarına getirilen "-ca,-ce,-çık,-cik, -ımsı,-imsi,-ımtırak ekleriyle sıfatlarda küçültme yapılır.

17. Sıfatlarda pekiştirme ile ilgili şöyle bir önermede bulunabiliriz: Sıfatlarda pekiştirme -m, -p,- r, -s harfleri, ikilemeler ve -mi soru edatıyla yapılır.

18. Adlaşmış sıfatlarla ilgili şöyle bir tez ortaya koyabiliriz: Adlaşmış sıfatlar niteleme sıfatlarıyla yapılır. Sıfat çekim eki aldığıında sıfatın önündeki isim düşer ve sıfat adlaşır. Ayrıca sıfat tamlamalarında sıfatla isim arasında virgöl girdiğinde sıfat adlaşır.

19. Yapılarına göre sıfatlar için şöyle bir önermede bulunabiliriz: Basit sıfat için yapım eki almamış sıfatlar, türemiş sıfat için yapım eki almış sıfatlar, birleşik sıfat için ise iki ya da daha çok sözcüğün birleşmesiyle oluşturulan sıfatlardır, diyebiliriz. Ayrıca birleşik sıfatları da kendi içerisinde belirli kurallara göre oluşan ve söz öbeği biçiminde olan sıfatlara kurallı birleşik sıfat, anlamca kaynaşmış olanlara ise anlamca kaynaşmış birleşik sıfat adını verebiliriz. Kurallı birleşik sıfatı iki farklı şekilde yapılabilir. Kurallı birleşik sıfatın birinci şeklinde sıfata -lı, -li yapım eki getirilerek oluşturulur. Diğer şeklinde ise adla sıfatın yeri değiştirilip ada -i, - si eki getirilerek de yapılır.

KAYNAKÇA

- ATABAY, Neşe (2003), **Sözcük Türleri**, Papatya Yayıncılık, İstanbul
- GENCAN,T. Nejat 1954 “Sıfat Birlikleri”, **TDAY Belleten**, Ankara
- Artıbir Sınavlara Hazırlık , (2008),**Türk Dili ve Edebiyatı**, Artıbir Yayınları, İstanbul
- BANGUOĞLU, Tahsin (1998) ,**Türkçenin Grameri**, T.D. K Yayınları, Ankara
- DERİN, Harun, (200?) **6. Sınıf Türkçe Kitabı**, Berkay Yayınları, Ankara
- EDİZKUN, Haydar (2003), **Türk Dilbilgisi**, Remzi Kitapevi, İstanbul
- ERGİN, Muharrem (1993), İstanbul, **Türk Dilbilgisi**, Türk Dil Kurumu, Ankara
- EKİCİ, Erhan,(200?) **Sınavlara Hazırlık Türkçe Dilbilgisi Kitabı**, Final Yayınları
- Fem Dershaneleri,(200?) **Konu Anlatımlı Türkçe Kitabı**, Fem Yayınları, İstanbul
- GENCAN, Tahir Nejat (2001), **Dilbilgisi**, Ayraç Yayınları, Ankara
- GÜNEŞ, Sezai (1999),**Türk Dili ve Anlatım Bilgisi**, Dokuz Eylül Ün. Yay., İzmir
- KARACA, Vahap, (200?)**Konu Anlatımlı Türkçe Kitabı**, Formül Yayınları
- KORKMAZ, Zeynep (2003), **Türkiye Türkçesi Kurumu**, T. D. K. Yayınları, Ankara
- Körfez Dershaneleri, (200?)**Konu Anlatımlı Türkçe Kitabı**, Körfez Yayınları, İstanbul
- Maltepe Dershaneleri, (2001), **Konu Anlatımlı Türkçe Kitabı**, Maltepe Yay., Ankara
- MEHMEDOĞLU, Alâeddin,(2000), **Türk Dili Varlığımızdır**, Aşiyen Yay, Adapazarı
- YILMAZ, Engin, (2004), **Niteleme Sıfatları**, Değişim Yayınları, İstanbul

ÖZ GEÇMİŞ

1977 Sakarya doğumlu olan Murat Reis Yılmaz ilk ve ortaöğrenimini Sakarya'da tamamladı. Ortaöğrenimini bitirdikten sonra girmiş olduğu üniversite sınavlarında, Trakya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat bölümünü kazandı. 1996 - 2000 yılları arasında üniversite öğrenimini tamamladı. Yılmaz, daha sonra Milli Eğitim Bakanlığına bağlı bir okul olan Yüksel ilköğretim okulunda bir yıl çalıştı. Ardından istifa ederek özel sektöre bağlı dersanelerde çalışmaya başladı. Yılmaz daha sonra Balıkesir Özel Fırat Lisesi'nde çalışma hayatına devam etti. Yılmaz hala aynı okulda Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak çalışmaya devam etmektedir.